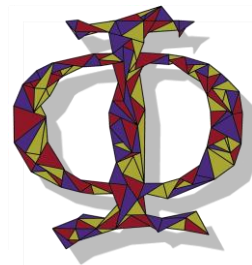

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΕΘΝΙΚΟΝ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΝ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ, ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ,
ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

Διπλωματική εργασία

Επιβλέπων καθηγητής: Ιωάννης Πρελορέντζος

Εισαγωγή στην κοινωνική και πολιτική φιλοσοφία των Ζιλ Ντελέζ και Φελίξ

Γκουατταρί: Θεμελιώδεις έννοιες και διακρίσεις

Χρήστος Καραγιαννάκης

Αθήνα 2020

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	3
Κεφάλαιο 1: Οι μοριακές ροές και η διαμόρφωση των γραμμών	8
1.1.: Από τις ριζωματικές συναρμογές στα γραμμομοριακά μορφώματα	8
1.2. Η καταμητικότητα και η λειτουργία της αφηρημένης μηχανής.....	11
1.3. Οι γραμμές καταμητικότητας.....	16
1.4. Η σχέση μικροπολιτικής και μακροπολιτικής	21
Κεφάλαιο 2: Η σημασία του γίνεσθαι στη μικροπολιτική.....	26
2.1. Το γίνεσθαι και η πολλαπλότητα	26
2.2. Το πεδίο συνοχής και το πεδίο οργάνωσης	30
2.3. Οι μορφές του γίνεσθαι.....	32
2.4. Το γίνεσθαι-μειονοτικός	36
Κεφάλαιο 3: Η λειτουργία της πολεμικής μηχανής.....	40
3.1. Η ισχύς μεταμόρφωσης της πολεμικής μηχανής	40
3.2. Η κρατική μηχανή και η πολεμική μηχανή.....	43
3.3. Η δημιουργία του λείου χώρου.....	49
3.4. Η συγκρότηση της νομαδικής σκέψης.....	54
Κεφάλαιο 4: Η επιθυμία και η επαναστατική κίνηση.....	57
4.1. Η επιθυμητική παραγωγή	57
4.2. Το ζήτημα της επανάστασης.....	61
4.3. Οι μοριακές επαναστάσεις του θετικού και η ανάδειξη της δύναμης του αρνητικού	66
Συμπεράσματα	74
Βιβλιογραφία	80

Εισαγωγή

Η παρούσα μελέτη επικεντρώνεται στη ανάδειξη των θεμελιωδών εννοιών και διακρίσεων της πολιτικής φιλοσοφίας των γάλλων φιλοσόφων Ζιλ Ντελέζ (1925-1995) και Φελίξ Γκουατταρί (1930-1992). Οι δύο γάλλοι διανοητές ακολουθώντας διαφορετικές πορείες στη ζωή τους πριν αλλά και μετά τη συνάντησή τους, έχουν αφήσει ένα πλούσιο φιλοσοφικό έργο γράφοντας ατομικά, αλλά και από κοινού. Ο Ζιλ Ντελέζ αφιέρωσε πολλά χρόνια των σπουδών του και της ακαδημαϊκής του καριέρας στην ανάλυση και κριτική μελέτη άλλων διανοητών, λογοτεχνών και καλλιτεχνών, παραδίδοντας έργα τα οποία διακρίνονται ακόμα και σήμερα για την πρωτοτυπία τους και τη σπουδαιότητά τους, όπως η μελέτη του για τον Μπερξόν με τίτλο *Ο μπερξονισμός* [Le bergsonisme], για τον Προυστ με τίτλο *Ο Προυστ και τα σημεία* [Proust et les signes], για τον Νίτσε με τίτλο *Ο Νίτσε και η φιλοσοφία* [Nietzsche et la philosophie], για τον Φράνσις Μπέικον με τίτλο *Φράνσις Μπέικον – Η λογική της αίσθησης* [Francis Bacon – Logique de la sensation] και πολλές άλλες. Η προσωπική εργασία του Ντελέζ τον οδήγησε στη συγγραφή πολλών εργασιών, όπου η σκέψη του επεκτείνεται στα πεδία της τέχνης, της επιστήμης και της ψυχανάλυσης, μεταξύ άλλων.

Η συνάντηση του Ζιλ Ντελέζ με τον Φελίξ Γκουατταρί αποτέλεσε ένα σημαντικό συμβάν στη ζωή και το έργο των δύο διανοητών, καθώς οδήγησε στη συγγραφή από κοινού του δίτομου πολιτικού τους έργου *Καπιταλισμός και σχιζοφρένεια* [Capitalisme et schizophrénie]. Ο Φελίξ Γκουατταρί ήταν ψυχαναλυτής, εκπαιδευμένος απ' τον Ζακ Λακάν (1901-1981), και ακτιβιστής της αριστεράς, ο οποίος αφιέρωσε όλη του τη ζωή, μεταξύ άλλων, εργαζόμενος στην πειραματική ψυχιατρική κλινική της La Borde στη Γαλλία.¹ Ο Γκουατταρί ως ενεργός ακτιβιστής συμμετείχε σε φοιτητικούς και εργατικούς αγώνες και συμμετείχε στις διαδηλώσεις του Μάη του '68 στη Γαλλία ερχόμενος σε επαφή με ηγετικές φιγούρες του κινήματος, όπως ο Daniel Cohn-Bendit. Το συγγραφικό του έργο είναι πλούσιο, καθώς συνδύασε με έναν πρωτοποριακό τρόπο την ψυχανάλυση και την κοινωνικοπολιτική φιλοσοφία.

Οι Ντελέζ και Γκουατταρί συναντήθηκαν πρώτη φορά, μετά τον Μάη του '68, σε μία περίοδο όπου ο Ντελέζ ανάρρωνε απ' τη σοβαρή εγχείρηση που τον είχε αφήσει με έναν πνεύμονα. Η επαφή και η ζύμωση μεταξύ των δύο διανοητών συνεχίστηκε στο Παρίσι και στο νεοσύστατο πανεπιστήμιο της Βενσέν. Το πανεπιστήμιο της Βενσέν ιδρύθηκε ως απάντηση στα γεγονότα του

¹ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την κλινική της La Borde, βλ. François Dosse, *Gilles Deleuze & Félix Guattari: Intersecting Lives*, μτφρ. Deborah Glassman (Νέα Υόρκη: Columbia University Press, 2010), 40-75.

Μάη του '68 και το τμήμα φιλοσοφίας οργανώθηκε απ' τον Μισέλ Φουκώ (1926-1984). Σ' αυτό το μέρος, λοιπόν, ο Ντελέζ συνάντησε τον Γκουατταρί και ξεκίνησε η κοινή τους πορεία, η οποία ώθησε τον Ντελέζ στην πολιτική. Είναι σαφές πως η ενεργή εμπλοκή του Γκουατταρί με την πολιτική επηρέασε τον Ντελέζ και τους οδήγησε στην από κοινού συγγραφή του πρώτου τόμου του *Καπιταλισμός και σχιζοφρένεια* με τίτλο *Αντι-Οιδίπους [L'anti-Œdipe]* το 1972. Μ' αυτό το έργο πραγματοποιείται το πέρασμα του Ντελέζ στην πολιτική και η συνάντησή του με τις κοινωνικοπολιτικές δυνάμεις της εποχής του, οι οποίες επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό απ' το κίνημα του Μάη του '68.² Ο *Αντι-Οιδίπους* είναι ένα βιβλίο πολιτικής φιλοσοφίας, ριζωμένο στο κίνημα του Μάη του '68 και τη διανοητική ζύμωση εκείνης της περιόδου, στην οποία συμμετείχαν και οι δύο συγγραφείς του. Στις αρχές της επόμενης δεκαετίας, οι δύο συγγραφείς παρουσίασαν τον δεύτερο τόμο του έργου τους με τίτλο *Χίλια πλατώματα [Mille Plateaux]*, επεκτείνοντας το εύρος της φιλοσοφικής και πολιτικής τους ανάλυσης. Το κοινό τους συγγραφικό έργο δεν σταματά σ' αυτό το σημείο, αλλά εμείς θα ασχοληθούμε κυρίως με την πολιτική τους φιλοσοφία, όπως αυτή αναδεικνύεται στο *Καπιταλισμός και σχιζοφρένεια*.

Θα επικεντρωθούμε, κυρίως, στη μελέτη των θεμελιωδών διακρίσεων της πολιτικής τους φιλοσοφίας, όπως αυτή αναδεικνύεται στο βιβλίο τους *Χίλια πλατώματα*. Το βιβλίο αυτό διαπερνά τα πεδία της φιλοσοφίας, της τέχνης και της επιστήμης, προσφέροντας μία πολιτική φιλοσοφία, της οποίας οι όροι ξεπερνούν την παραδοσιακή κοινωνική και πολιτική φιλοσοφία. Η ορολογία τους δανείζεται στοιχεία απ' όλους τους παραπάνω τομείς της ανθρώπινης νόησης, με αποτέλεσμα πολλές φορές να καθίσταται δύσκολη η κατανόηση του έργου τους από μη εξοικειωμένους μελετητές. Συνεπώς, θέσαμε ως αντικείμενο της μελέτης μας την ανάλυση των θεμελιωδών εννοιών και διακρίσεων της πολιτικής τους φιλοσοφίας, με στόχο την ανάδειξη της σημασίας τους για την εποχή μας. Είναι σημαντικό να υπογραμμίσουμε το γεγονός ότι η κοινωνική και πολιτική σκέψη των Ντελέζ και Γκουατταρί χαρακτηρίζεται από μία συνεχή μεταλλαγή και κίνηση των στοιχείων της, την οποία θα αναδείξουμε μέσα απ' τις κυρίαρχες διακρίσεις τους. Το χαρακτηριστικό της μεταλλαγής και αλληλοδιαπλοκής των όρων τους, έχει ως αποτέλεσμα την αλλοίωση και την απλοποίηση τους κάθε φορά που τους αποδίδονται σταθερά χαρακτηριστικά μέσω παραδειγμάτων. Θέλουμε να τονίσουμε, λοιπόν, ότι τα παραδείγματα που χρησιμοποιούνται στη παρούσα μελέτη δεν είναι απόλυτα αλλά χρησιμεύουν στην ανάδειξη της σημασίας της κοινωνικής και πολιτικής φιλοσοφίας τους στο σήμερα. Επιπλέον, τα σύγχρονα κινήματα που

² Arnaud Bouaniche, *Gilles Deleuze: une introduction* (Παρίσι: Pocket, 2007), 132.

χρησιμοποιούνται ως παραδείγματα αποτελούν πολύπλοκα, πολυδιάστατα φαινόμενα. Μέσα απ' τη μελέτη μας θα αναδείξουμε τη σημασία κάποιων τάσεων αυτών των κινήματων, χωρίς να προϋποθέτουμε ότι το σύνολο των ατόμων που συμμετέχουν σ' αυτά τα κινήματα ταυτίζεται μ' αυτές.

Μεθοδολογικά, η έρευνά μας θα διαρθρωθεί επί τη βάση της *ανάλυσης* των χωρίων στα οποία διαμορφώνεται και αναλύεται η πολιτική φιλοσοφία των δύο διανοητών, μέσα από μία πληθώρα βιβλίων που έγραψαν από κοινού αλλά και ατομικά. Για την ανάλυση του έργου τους θα αξιοποιηθεί το έργο μελετητών και μελετητριών τους στον 20^ο και 21^ο αιώνα, καθώς το φιλοσοφικό τους έργο επηρέασε έντονα τη μεταγενέστερη φιλοσοφία και αποτελεί έως και σήμερα ενεργό πεδίο ενασχόλησης. Η περιορισμένη έκταση της παρούσας μελέτης δεν μας επέτρεψε την ενασχόληση με όλο το εύρος των εννοιών της φιλοσοφίας τους, όπως για παράδειγμα η σημαντική διάκριση του Ντελέζ μεταξύ των κοινωνιών ελέγχου και των κοινωνιών πειθαρχίας.³

Στο πρώτο κεφάλαιο της μελέτης μας, ερευνούμε τη διαμόρφωση δύο θεμελιωδών διακρίσεων της ντελεξο-γκουατταρικής πολιτικής φιλοσοφίας, τη διάκριση μοριακού και γραμμομοριακού πεδίου, καθώς και τη διάκριση μικροπολιτικής και μακροπολιτικής. Αρχικά, θα μελετήσουμε την έννοια της συναρμογής και τον τρόπο με τον οποίο οδηγούμαστε μέσω της αλληλοδιαπλοκής των ριζωματικών και των δενδρωδών συναρμογών στη διαμόρφωση του γραμμομοριακού πεδίου. Στο μοριακό πεδίο εντοπίζουμε ροές στοιχείων, ριζωματικές και δενδρώδεις συναρμογές που επιτελούν τις συνδέσεις τους και στο γραμμομοριακό πεδίο εντοπίζουμε την ενοποίηση και ολοποίηση αυτών των ροών και στοιχείων σε γραμμομοριακά μορφώματα. Στην δεύτερη και τρίτη ενότητα μελετούμε τον τρόπο λειτουργίας της αφηρημένης μηχανής. Για τους Ντελέζ και Γκουατταρί, όπως θα δούμε στο πρώτο και το δεύτερο κεφάλαιο, η ροή της ύλης είναι συνεχής και αδιάκοπη. Γι' αυτό τον λόγο, η έννοια του σημείου αντικαθίσταται απ' την έννοια της γραμμής και οτιδήποτε υπάρχει στον κόσμο, άβιο και έμβιο, διαπερνάται και χαρακτηρίζεται από γραμμές. Η αφηρημένη μηχανή, μέσα απ' τις μορφές της αφηρημένης μηχανής μεταλλαγής και της αφηρημένης μηχανής επικωδικοποίησης, συνδέει τις γραμμές επεκτείνοντας τις ή τις συζευγνύει, διακόπτοντας τη ροή τους. Έτσι, οδηγούμαστε στη διάκριση

³ Η έννοια των κοινωνιών ελέγχου εμφανίστηκε για πρώτη φορά στο άρθρο του Ντελέζ με τίτλο «Post scriptum sur les sociétés de contrôle» στο γαλλικό περιοδικό *L' autre journal* (Μάης 1990) και περιλαμβάνεται στο *Pourparlers: 1972-1990* (Παρίσι: Minuit, 1990). Στα ελληνικά μπορεί να βρεθεί στο *Η κοινωνία του ελέγχου*, μτφρ. Παναγιώτης Καλαμαράς (Αθήνα: Ελευθεριακή Κουλτούρα, 2001).

μεταξύ της μικροπολιτικής που εντοπίζεται στο πεδίο των μοριακών ροών και της μακροπολιτικής που λαμβάνει χώρα στο πεδίο των γραμμομοριακών μορφωμάτων.

Στο δεύτερο κεφάλαιο επικεντρωνόμαστε στην έννοια του γίνεσθαι και προσπαθούμε να αναδείξουμε τη σημασία της για τη μικροπολιτική. Η έννοια του γίνεσθαι περιβάλλει όλη την πολιτική φιλοσοφία των Ντελέζ και Γκουατταρί και είναι καθοριστικής σημασίας για την κατανόηση του έργου τους. Γι' αυτό τον λόγο, ανατρέχουμε στη φιλοσοφία του Μπερζόν και την ανάδειξη της έννοιας της πολλαπλότητας και του γίνεσθαι, μέσα απ' την διάκριση ποιοτικής και ποσοτικής πολλαπλότητας. Ο ορισμός της ποιοτικής πολλαπλότητας απ' τον Μπερζόν μας βοηθάει να μελετήσουμε την έννοια της συναρμογής και του γίνεσθαι στο *Χίλια πλατώματα*. Στη συνέχεια, μελετάμε τη διάκριση μεταξύ του πεδίου συνοχής όπου κινούνται οι μοριακές ροές και του πεδίου οργάνωσης, στο οποίο συγκροτούνται τα γραμμομοριακά μορφώματα. Στο πεδίο συνοχής επιτελούνται όλα τα γίνεσθαι, τα οποία αναλύουμε στις τελευταίες ενότητες, όπως το γίνεσθαι-γυναίκα, γίνεσθαι-ζώο και γίνεσθαι-μειονοτικός. Στο τέλος του δεύτερου κεφαλαίου, αναλύουμε τις θεμελιώδεις έννοιες της πολιτικής φιλοσοφίας των Ντελέζ και Γκουατταρί: γίνεσθαι-μειονοτικός και μειονότητα.

Διαμέσου της έννοιας της μειονότητας, περνάμε στο τρίτο κεφάλαιο και την κύρια διάκριση μεταξύ πολεμικής μηχανής και κρατικής μηχανής. Η ισχύς μεταμόρφωσης της πολεμικής μηχανής αναδεικνύεται μέσα απ' την επιτέλεση των γίνεσθαι και την επαφή της με το έξω, ενώ ταυτόχρονα αντιδιαστέλλεται στην ισχύ αποκλεισμού και σφετερισμού που χαρακτηρίζει την κρατική μηχανή. Η πολεμική μηχανή, επιτελώντας νέες συνδέσεις μοριακών ροών και γίνεσθαι, συμβάλλει στη δημιουργία ενός λείου χώρου, όπου οι μοριακές ροές συνδέονται και επεκτείνονται μέσω μίας κίνησης απεδαφικοποίησης και χάραξης γραμμών φυγής. Πρόκειται για έναν λείο χώρο που οδηγεί στη δημιουργία νέων συνδέσεων, εν αντιθέσει με τον ραβδωτό χώρο της κρατικής μηχανής που σταματά τις δημιουργικές διαδικασίες των ροών και τέμνει τις γραμμές σε τμήματα. Η πολεμική μηχανή συνδέεται με την έννοια της νομαδικής ύπαρξης, η οποία συνίσταται στην επαφή των στοιχείων της με το έξω και την ύπαρξη τους ως μία μη-μετρήσιμη, συνεχώς διαφοροποιήσιμη πολλαπλότητα που οδηγεί στη δημιουργία νέων γραμμών φυγής, αλλά και με την έννοια του λείου χώρου, ο οποίος επιτρέπει την κίνηση των στοιχείων της. Στο τέλος του κεφαλαίου, βλέπουμε τον τρόπο με τον οποίο η νομαδική σκέψη διαφοροποιείται απ' την αναπαραστατική κρατική σκέψη.

Τέλος, στο τέταρτο κεφάλαιο ερευνούμε την έννοια της επιθυμίας, λαμβάνοντας υπόψιν κυρίως τον πρώτο τόμο του *Καπιταλισμός και σχιζοφρένεια*. Μέσα απ' την έννοια της επιθυμητικής μηχανής, αναλύουμε τον τρόπο με τον οποίο νοείται η επιθυμία και τον ρόλο που διαδραματίζει στην πολιτική φιλοσοφία των Ντελέζ και Γκουατταρί. Η απελευθέρωση των μοριακών ροών της επιθυμίας οδηγεί στην έννοια της επανάστασης και της δημιουργίας. Θα προσπαθήσουμε να αναδείξουμε τις απελευθερωτικές και δημιουργικές επαναστατικές κινήσεις που εμφανίζονται εντός του καπιταλισμού και να μελετήσουμε εάν μπορούν να διατηρήσουν τη δημιουργική τους δύναμη, δίχως να μετατραπούν σε μία κρατική μηχανή. Όσον αφορά την επαναστατική κίνηση, θα κινηθούμε προς δύο διαφορετικές κατευθύνσεις για να εντοπίσουμε τον τρόπο με τον οποίο η πολεμική μηχανή μπορεί να αντιπαρατεθεί στην παύση των γίνεσθαι που επιφέρει η κρατική μηχανή. Αρχικά θα κινηθούμε προς την ανάδειξη του έννοιου του θετικού και της δημιουργίας μέσω του έργου του Γκουατταρί και έπειτα προς την ανάδειξη της έννοιου του αρνητικού και της καταστροφής, μέσω του έργου του Άντριου Καλπ Σκοτεινός Ντελέζ.

Με την πραγμάτευση της έννοιου της επανάστασης και της σημασίας του θετικού και του αρνητικού ολοκληρώνεται η έρευνά μας για την κοινωνική και πολιτική φιλοσοφία των Ντελέζ και Γκουατταρί. Μετά το πέρας και του τέταρτου κεφαλαίου έπονται τα συμπεράσματα και στη συνέχεια η βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε για τη συγγραφή της παρούσας μελέτης.

Κεφάλαιο 1: Οι μοριακές ροές και η διαμόρφωση των γραμμών

1.1.: Από τις ριζωματικές συναρμογές στα γραμμομοριακά μορφώματα

Προκειμένου να κατανοήσουμε σε βάθος τα χαρακτηριστικά της πολιτικής φιλοσοφίας των Ντελέζ και Γκουατταρί, πρέπει πρώτα απ' όλα να κατανοήσουμε τις βάσεις στις οποίες στηρίζεται η σκέψη τους και τον τρόπο με τον οποίο διαμορφώνονται οι βασικές τους έννοιες. Για να κατανοήσουμε τη σημασία των όρων που χρησιμοποιούν πρέπει να έχουμε υπόψιν μας ότι το φιλοσοφικό τους σύστημα στηρίζεται σε κινητά θεμέλια⁴, δηλαδή τα πάντα υπόκεινται σε έναν βαθμό μεταλλαγής και παραλλαγής, σαν να βρίσκονται στο μέσον μιας συνεχούς ροής της ύλης. Στο πρώτο κεφάλαιο, καθώς θα αναλύουμε τις θεμελιώδεις έννοιες της κοινωνικής και πολιτικής φιλοσοφίας των Ντελέζ και Γκουατταρί, γίνεται κατανοητό ότι οι εξεταζόμενοι όροι υπόκεινται σε μία ρυθμισμένη μεταλλαγή, καθώς διατηρούν μία σταθερή θέση εντός της φιλοσοφικής τους σκέψης αλλά ταυτόχρονα βρίσκονται σε ένα διαρκές γίγνεσθαι και αλληλοδιαπλέκονται με αντιτιθέμενους όρους:

Σε ένα βιβλίο, όπως και στο καθετί, υπάρχουν γραμμές άρθρωσης ή κατατμητικότητας [lignes d'articulation ou de segmentarité], στρώματα [strates], εδαφικότητες [territorialités], αλλά και γραμμές φυγής [lignes de fuite], κινήσεις απεδαφικοποίησης και αποστρωμάτωσης [mouvements de déterritorialisation et de destratification]. Οι συγκριτικές ταχύτητες κύλισης πάνω στις γραμμές αυτές παράγουν φαινόμενα σχετικής βραδύτητας και γλοιότητας, ή αντίθετα, επιτάχυνσης και ρήξης. Όλα αυτά, γραμμές και μετρήσιμες ταχύτητες, συνιστούν μία *συναρμογή* [agencement]^{5,6}.

Γίνεται σαφές ήδη απ' την αρχή του *Χίλια πλατώματα*, του κυριότερου βιβλίου της πολιτικής φιλοσοφίας των Ντελέζ και Γκουατταρί, ότι πρόκειται για μία πολιτική θεωρία που βλέπει τα πάντα εν κινήσει, σε μεταβαλλόμενες σχέσεις ταχύτητας και βραδύτητας. Μ' αυτόν τον τρόπο θέλουν να αμφισβητήσουν την έννοια της σταθερότητας και της προκαθορισμένης ενότητας και να αναδείξουν ότι κάθε έννοια αποτελείται από συνιστώσες, με λίγα λόγια αποτελεί μία

⁴ Σύμφωνα με τον Γιάννη Πρελορέντζο, ο Ντελέζ αξιοποιεί βασικές ιδέες της μπερξονικής φιλοσοφίας της φύσης και της ζωής στο έργο του. Η επιρροή του Μπερξόν φαίνεται, μεταξύ άλλων, στο γεγονός ότι το νόημα ορισμένων όρων που χρησιμοποιεί ο Ντελέζ είναι τόσο ρευστό ώστε είναι δύσκολο να τους αποδοθεί ένας ορισμός. Βλ. Γιάννης Πρελορέντζος, επίμετρο στο *Ο Μπερξονισμός* (Αθήνα: Scripta, 2010), 170-171.

⁵ Για τη μετάφραση του γαλλικού όρου agencement χρησιμοποιούμε τη λέξη συναρμογή, βλ. Gilles Deleuze, *Φουκώ*, μτφρ. Τάσος Μπέτζελος (Αθήνα: Πλέθρον, 2005) και Andrew Culp, *Σκοτεινός Ντελέζ*, μτφρ. Χλόη Κολύρη, Παναγιώτης Τριτσιμπιδας (Τρίκαλα: Επέκεινα, 2019). Επίσης, μπορεί να βρεθεί στη βιβλιογραφία ως διαρρύθμιση, βλ. Gilles Deleuze, Félix Guattari, *Καπιταλισμός και σχιζοφρένεια: 2. Χίλια πλατώματα*, μτφρ. Βασίλης Πατσογιάννης (Αθήνα: Πλέθρον, 2017).

⁶ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατώματα*, 16.

πολλαπλότητα.⁷ Η πολλαπλότητα που χαρακτηρίζει τις έννοιες δεν στερεί απ' τους Ντελέζ και Γκουατταρί τη δυνατότητα να τους αποδίδουν πολλαπλούς ορισμούς. Κατά συνέπεια, η δυσκολία ενός μελετητή τους έγκειται στην προσπάθεια συντονισμού και ενσωμάτωσης της πολλαπλότητας των ορισμών σε έναν ενιαίο.⁸

Η έννοια της πολλαπλότητας κατέχει πολύ σημαντικό ρόλο και αναδεικνύεται μέσα απ' τη χρήση διαφορετικών εννοιών, όπως η συναρμογή, το ρίζωμα [rhizome] και η πολεμική μηχανή [machine de guerre]⁹. Στις πρώτες σελίδες της εισαγωγής του *Χίλια πλατώματα* εμφανίζεται η διάκριση ανάμεσα στο ρίζωμα και το δένδρωμα¹⁰, συγκεκριμένα στη ριζωματική λογική και τη λογική του συστήματος δένδρο-ρίζα [l'arbre-racine]. Η δενδρώδης λογική [logique arborescente] λειτουργεί ως η δυαδική λογική της διχοτομίας, η οποία αντικαθιστά τις πολύτροπες σχέσεις μεταξύ διαφορετικών στοιχείων και επιβάλλει τη διχοτόμηση και τη θεμελίωση τους σε ριζικά στοιχεία.¹¹ Η λογική αυτή αποτελεί εχθρό της σκέψης για τους Ντελέζ και Γκουατταρί, καθώς προϋποθέτει μία προϋπάρχουσα ενότητα, η οποία προηγείται της διχοτόμησης του ενός και έτσι αγνοεί την έννοια της πολλαπλότητας.

Ο στόχος μας είναι να εμβαθύνουμε στην έννοια της πολλαπλότητας και να δούμε πώς αυτή αποτελεί θεμέλιο της πολιτικής σκέψης των Ντελέζ και Γκουατταρί.¹² Η πολλαπλότητα δεν χαρακτηρίζεται από κάποια προϋπάρχουσα ενότητα και δεν έχει υποκειμένο ή αντικείμενο, αντιθέτως χαρακτηρίζεται απ' τις συνδέσεις των ετερογενών στοιχείων της και έχει καθορισμούς,

⁷ Gilles Deleuze, Félix Guattari, *Τι είναι φιλοσοφία;*, μτφρ. Σταματίνα Μανδηλαρά (Αθήνα: Καλέντης, 2004), 23.

⁸ Robert Sasso, "Avant-propos. I - Deleuze et les mots," στο "Le vocabulaire de Gilles Deleuze," επ. Robert Sasso, Arnaud Villani, *Les cahiers de noesis* 3 (Ανοιξη 2003): 10.

⁹ Σχετικά με την έννοια της πολεμικής μηχανής, βλ. Κεφάλαιο 3.

¹⁰ Η διάκριση μεταξύ ριζώματος και δέντρου, με την οποία ξεκινάει το *Χίλια πλατώματα* προέρχεται απ' την επιστήμη της βοτανολογίας. Το ρίζωμα αποτελεί ένα είδος φυτού που αναδύεται απ' τη γη βγάζοντας πολλαπλούς βλαστούς και δίνει την εντύπωση στον παρατηρητή ότι πρόκειται για παραπάνω από ένα φυτά. Η μορφή του μοιάζει με αυτή του τζίντζερ και έχει την ιδιαιτερότητα ότι οι βλαστοί δεν έχουν προκαθορισμένο σημείο έκπτυξης, αντιθέτως μπορούν να βγουν βλαστοί από οποιοδήποτε σημείο του ριζώματος και προς οποιαδήποτε κατεύθυνση. Η έννοια του ριζώματος αναδεικνύει την άκεντρη, αντι-ιεραρχική, πολύμορφη πολλαπλότητα, καθώς δεν υπάρχει κανένα κέντρο εξουσίας που να ρυθμίζει την ανάπτυξη νέων στοιχείων. Το δέντρο, απ' την άλλη μεριά, εκφράζει μία συγκεκριμένη ιεραρχία και εξουσία. Οι βλαστοί βγαίνουν και αναπτύσσονται προς τα πάνω και υπάρχει μία ξεκάθαρη, προδιαγεγραμμένη επικοινωνία μεταξύ των υπόγειων ριζών και του υπέργειου βλαστού. Το δέντρο επίσης έχει ρίζες ως σταθερά θεμέλια, ενώ το ρίζωμα χαρακτηρίζεται από παράλληλη εξέλιξη των μερών του χωρίς να αποδίδεται σε κάποιο ιεραρχική προτεραιότητα.

¹¹ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατώματα*, 17-18.

¹² Τα στοιχεία που συνθέτουν ένα ρίζωμα χαρακτηρίζονται από τη συνδεσιμότητα τους, την ετερογένεια τους, την πολλαπλότητα, τη μη-σημαίνουσα ρήξη που δημιουργεί νέα ριζώματα, καθώς και τη χαρτογράφηση και τη χαλκομανία που αποδίδουν στο ρίζωμα έναν χαρακτήρα που δεν ανταποκρίνεται στην έννοια της δομής. Η παρούσα μελέτη δεν μας επιτρέπει να αναλύσουμε σε βάθος όλα τα παραπάνω στοιχεία. Για τη σημασία αυτών των χαρακτηριστικών βλ. Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατώματα*, 19-27, καθώς και Eugene Holland, *Deleuze and Guattari's A Thousand Plateaus* (Λονδίνο, Νέα Υόρκη: Bloomsbury, 2013), 37-41.

μεγέθη και διαστάσεις που αυξάνονται σε αριθμό μόνο εάν αλλάξει και η φύση τους.¹³ Μ' αυτόν τον τρόπο, η ντελεζιανή έννοια της πολλαπλότητας δεν ανάγεται ποτέ σε μία ενότητα, εφόσον κάθε φορά που διχοτομείται ένα ρίζωμα ή προσθαφερείται ένα απ' τα συστατικά στοιχεία του, αλλάζει η φύση του και δημιουργούνται νέα ριζώματα και νέες συναρμογές.

Τα ριζώματα αποτελούν συνδέσεις στοιχείων, οι οποίες διαφοροποιούνται συνεχώς δημιουργώντας νέες συναρμογές που διαφεύγουν μιας σταθερής δομής:

Συνιστά [το ρίζωμα] γραμμικές πολλαπλότητες με n διαστάσεις [...]. Μία τέτοια πολλαπλότητα δεν μεταβάλλει τις διαστάσεις της χωρίς να αλλάζει φύση η ίδια και χωρίς να μεταμορφωθεί. Σε αντίθεση με μία δομή, που ορίζεται από ένα σύνολο σημείων και θέσεων, από δυαδικές σχέσεις μεταξύ των ίδιων σημείων και από αμφιμονοσήμαντες σχέσεις μεταξύ των ίδιων θέσεων, το ρίζωμα δεν είναι φτιαγμένο παρά μόνο από γραμμές: γραμμές κατατημικότητας, στρωμάτωσης, ως διαστάσεις, αλλά και γραμμή φυγής ή απεδαικωποίησης, ως μέγιστη διάσταση σύμφωνα με την οποία, ακολουθώντας την, η πολλαπλότητα μεταμορφώνεται μεταβάλλοντας φύση.¹⁴

Τα ριζώματα ορίζονται φιλοσοφικά απ' το όριο του έξω τους, απ' τις γραμμές φυγής που τα συνδέουν με το «έξω» [le dehors] και τα μεταλλάσσουν.¹⁵ Πρέπει όμως να τονίσουμε ότι δεν γίνεται να υπάρξουν καθαρά ριζωματικές ή δενδρώδεις συναρμογές, μόνο συναρμογές που είναι περισσότερο ή λιγότερο ριζωματικές ή δενδρώδεις, καθώς απομακρυνόμαστε από μία λογική που διχοτομεί και καθορίζει σαφώς ορισμένα και αντιτιθέμενα σύνολα.¹⁶ Γίνεται φανερό πλέον ότι η διάκριση μεταξύ ριζώματος και δένδρου αφορά τη φύση της οργανωτικής αρχής της συναρμογής και όχι το ίδιο το περιεχόμενό της.¹⁷

Ακολουθώντας την ίδια λογική, μπορούμε να εντοπίσουμε τη διαφοροποίηση μεταξύ μοριακού [moléculaire] και γραμμομοριακού [molaire] επιπέδου που συναντάμε στο έργο των γάλλων διανοητών και δεν αφορά το μέγεθος ενός στοιχείου. Ο όρος γραμμομοριακό προκύπτει απ' τον μεγάλο αριθμό σωματιδίων που απαιτείται για να αντιμετωπίσουμε ένα σύνολο με όρους πιθανοτήτων, ενώ η αποκλίνουσα συμπεριφορά ενός σωματιδίου εξαλείφεται απ' τη μέση συμπεριφορά του συνόλου.¹⁸ Εφόσον, η παραπάνω διάκριση αποτελεί δάνειο απ' την επιστήμη της φυσικής, συγκεκριμένα της θερμοδυναμικής, μπορούμε να πούμε ότι είναι παρόμοια μ' αυτή

¹³ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατώματα*, 21.

¹⁴ *Ο.π.*, 37.

¹⁵ Holland, *Deleuze and Guattari's A Thousand Plateaus*, 39.

¹⁶ Ian Buchanan, *Deleuzism: A Metacommentary* (Εδιμβούργο: Edinburgh University Press, 2000), 119.

¹⁷ *Ο.π.*, 120.

¹⁸ Holland, *Deleuze and Guattari's A Thousand Plateaus*, 63.

μεταξύ μικρο-ιδιοτήτων και μακρο-ιδιοτήτων μιας συναρμογής.¹⁹ Σύμφωνα με τον Μανουέλ Ντελάντα, ο Ντελέζ μάς καλεί να δούμε τα πράγματα μέσω από διαφορετικές κλίμακες. Ένα άτομο μπορεί να αποτελεί μία μοριακή οντότητα (μικρο-οντότητα) ή ένα γραμμομοριακό μόρφωμα (μακρο-οντότητα) ανάλογα με την κλίμακα στην οποία το τοποθετούμε.²⁰ Έτσι, ο διαχωρισμός μεταξύ μοριακού και γραμμομοριακού δεν διαχωρίζει με απόλυτο τρόπο τα διαφορετικά στρώματα ή τις διαφορετικές οντότητες εντός δύο διακριτών επιπέδων. Το μοριακό πεδίο δεν αντιστοιχεί στο ανόργανο στρώμα, όπως αντίστοιχα το γραμμομοριακό πεδίο δεν αντιστοιχεί στο ανθρώπινο στρώμα, σ' αυτό της ανθρώπινης ύπαρξης. Αντιθέτως, εντός των διαφορετικών στρωμάτων μπορούμε να εντοπίσουμε τόσο μοριακές ροές όσο και γραμμομοριακά μορφώματα. Οι γραμμομοριακοί σχηματισμοί επιφέρουν μία ενοποίηση και συνολοποίηση των μοριακών στοιχείων, είτε αυτή η ενότητα αφορά βιολογικά είδη είτε το σύνολο της κοινωνίας.²¹ Για παράδειγμα, στο ανόργανο στρώμα έχουμε τη μοριακή ροή των ηλεκτρονίων, των οποίων δεν μπορούμε να καθορίσουμε ταυτόχρονα τη θέση και την ταχύτητα τους, αλλά σ' ένα γραμμομοριακό πεδίο τα εκλαμβάνουμε ως άτομα που μπορούμε να τα μελετήσουμε ως ένα ενιαίο, στιγμιαία ακίνητο σύνολο. Αντίστοιχα, στο ανθρώπινο στρώμα μπορούμε να εντοπίσουμε ομάδες και κινήματα που κινούνται απροσδιόριστα ακολουθώντας τις μοριακές ροές των ατόμων που τα αποτελούν, αλλά ταυτόχρονα στο γραμμομοριακό πεδίο τα αντιμετωπίζουμε ως σαφώς καθορισμένες ομάδες, με καθορισμένους στόχους, ώστε να τις μελετήσουμε.

1.2. Η καταταμητικότητα και η λειτουργία της αφηρημένης μηχανής

Όπως είδαμε στην προηγούμενη ενότητα, κάθε συναρμογή είναι και μία πολλαπλότητα. Όμως κάθε συναρμογή περιέχει τόσο γραμμές σκληρής και δυαδικής καταταμητικότητας, όσο και μοριακές γραμμές ή γραμμές φυγής.²² Όπως είδαμε ήδη απ' την εισαγωγή, στους Ντελέζ και Γκουατταρί η έννοια του σημείου αντικαθίσταται απ' αυτή της γραμμής. Μία συναρμογή χαρακτηρίζεται από ετερογενή στοιχεία που βρίσκονται σε μία συνεχή κίνηση μεταπίπτοντας σε διαφορετικές επιταχύνσεις ή επιβραδύνσεις ενώ ταυτόχρονα οι γραμμές καταταμητικότητας τέμνουν τη ροή των στοιχείων και ενοποιούν μέρη της:

¹⁹ Manuel DeLanda, "Deleuze, Materialism and Politics," στο *Deleuze and Politics*, επ. Ian Buchanan, Nicholas Thoburn (Εδιμβούργο: Edinburgh University Press, 2008), 165.

²⁰ *Ο.π.*, 166.

²¹ Keith Ansell-Pearson, *Germinal life: The difference and repetition of Deleuze* (Λονδίνο, Νέα Υόρκη: Routledge, 1999), 184.

²² Gilles Deleuze, Claire Parnet, *Dialogues*, μτφρ. Hugh Tomlinson, Barbara Habberjam (Νέα Υόρκη: Columbia University Press, 1987), 132.

Η κατάτμηση έχει συμβεί από παντού και σε κάθε κατεύθυνση. Η κατατμητικότητα ανήκει σ' όλα τα στρώματα που μας συνθέτουν. Είμαστε κατατμημένοι *δυναδικά* [binairement], σύμφωνα με μείζονες δυναδικές αντιθέσεις [...]. Είμαστε κατατμημένοι *κυκλικά* [circulairement], μέσα σε ολοένα πλατύτερους κύκλους, σε δίσκους και σε στεφάνες ολοένα πλατύτερους [...]. Είμαστε κατατμημένοι *γραμμικά* [linéairement], πάνω σε μία ευθεία γραμμή, σε ευθείες γραμμές, όπου κάθε τμήμα αναπαριστά ένα επεισόδιο, μία «διαδικασία».²³

Η κοινωνία χαρακτηρίζεται απ' την κατατμητικότητα, η οποία ανήκει σε όλα τα στρώματα που συνθέτουν τον κόσμο.²⁴ Κάθε κοινωνία και κάθε άτομο διαπερνάται από μία εύπλαστη [souple], μοριακή κατατμητικότητα και μία σκληρυμένη [durcie], γραμμομοριακή κατατμητικότητα, οι οποίες κατέχουν διαφορετικούς όρους και διαφορετικούς τύπους συναρμογών αλλά είναι αξεχώριστες καθώς συνυπάρχουν σε κάθε στρώμα.²⁵ Όπως και στην προηγούμενη ενότητα, το μοριακό και το γραμμομοριακό είναι δύο κλίμακες που διαπλέκονται συνεχώς, έτσι μπορούμε να πούμε ότι και τα δύο πεδία αναφέρονται τόσο στο άτομο όσο και στην κοινωνία. Για παράδειγμα, ο ανθρώπινος ψυχισμός χαρακτηρίζεται απ' τη ροή της επιθυμίας στο μοριακό πεδίο, ενώ ταυτόχρονα στο γραμμομοριακό πεδίο παγιώνεται σε γραμμομοριακά μορφώματα, όπως το οιδιπόδειο σύμπλεγμα. Στο μοριακό πεδίο τα πάντα βρίσκονται σε κίνηση, σε μία συνεχή ροή, απ' την οποία οι γραμμές δημιουργούν τμήματα:

Ουσιαστικά, κάθε φορά που μπορούμε να χαρακτηρίσουμε μία *γραμμή* με σαφώς προσδιορισμένα *τμήματα* [une ligne à segments bien déterminés], αντιλαμβανόμαστε ότι αυτή προεκτείνεται υπό μίαν άλλη μορφή ως *ροή από κβάντα* [flux à quanta].²⁶

Να πώς θα μπορούσαμε να ξεχωρίσουμε τη γραμμή με τμήματα από τη ροή με κβάντα. Μία εναλλασσόμενη ροή προϋποθέτει πάντα κάτι που τείνει να αποφύγει τους κώδικες [codes], να σωθεί από τους κώδικες, ενώ τα κβάντα είναι ακριβώς σημεία [signes] ή βαθμοί απεδαφικοποίησης πάνω στην αποκωδικοποιημένη ροή [flux décodé].²⁷

Σ' αυτό το σημείο γίνεται φανερό πως η ροή των στοιχείων συνεχίζει να ρέει συνεχώς εναλλασσόμενη κάτω απ' τη γραμμή που την ενοποιεί και την ολοποιεί σε τμήματα. Η ροή

²³ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατώματα*, 258.

²⁴ Τα στρώματα αποτελούν για τους Ντελέζ και Γκουατταρί φαινόμενα πύκνωσης του εδάφους της γης, τόσο μοριακά όσο και γραμμομοριακά. Στο *Χίλια πλατώματα* ορίζουν τα τρία μεγάλα στρώματα ως εξής: φυσικο-χημικό (ανόργανο), οργανικό, ανθρωπομορφικό (αλλοπλαστικό). Η έννοια του στρώματος αναλύεται στο τρίτο κεφάλαιο του *Χίλια πλατώματα* με τίτλο «10.000 π.Χ. – Η γεωλογία της ηθικής».

²⁵ *Ο.π.*, 263-264. Στην επόμενη ενότητα, θα ασχοληθούμε με την έννοια της κατατμητικότητας και τα διαφορετικά είδη γραμμών που διακρίνουν οι Ντελέζ και Γκουατταρί

²⁶ *Ο.π.*, 268.

²⁷ *Ο.π.*, 271.

χαρακτηρίζεται από κίνηση και από γραμμές και αντιπαρατίθεται στον δομικό τρόπο οργάνωσης που χαρακτηρίζεται από σταθερά σημεία. Σ' αυτό το σημείο, σύμφωνα και με τον Φιλίπ Μενγκ, βλέπουμε πώς δίνεται οντολογική και αξιολογική προτεραιότητα του μοριακού έναντι του γραμμομοριακού.²⁸ Το μοριακό πεδίο και οι ροές που το διαπερνούν προϋπάρχουν των γραμμομοριακών διαμορφώσεων που συνενώνουν αυτές τις ροές σε γραμμομοριακά μορφώματα. Η χαώδης ροή των κβάντα²⁹ πρέπει να κωδικοποιηθεί και να κατατμηθεί ώστε να τεθεί σε λειτουργία από διαφορετικούς μηχανισμούς εξουσίας, όπως το κράτος³⁰. Πιο συγκεκριμένα, το κράτος αποτελεί ένα σφαιρικό όλον, ενοποιημένο και ενοποιητικό, που επιβάλλει τη δική του κατατμητικότητα και προϋποθέτει ένα σύνολο κατετμημένων, τακτοποιημένων υποσυστημάτων.³¹ Πρέπει να τονίσουμε ότι η έννοια του κράτους για τους Ντελέζ και Γκουατταρί είναι η κατάσταση μιας συναρμογής, η οποία ενεργοποιεί μία αφηρημένη μηχανή, όπως θα δούμε και στη συνέχεια.³²

Έτσι, οδηγούμαστε στην έννοια της αφηρημένης μηχανής επικωδικοποίησης [*machine abstraite de surcodage*], η οποία εξασφαλίζει την ομογενοποίηση διαφορετικών τμημάτων, τη μετατρεψιμότητά τους και τη ρύθμιση των περασμάτων απ' το ένα στο άλλο.³³ Η λειτουργία της είναι να παράγει σκληρές, άκαμπτες γραμμές κατατμητικότητας, να κάνει τα κέντρα τους να συγκλίνουν, να ραβδώνει τον ομογενή χώρο και να ενεργοποιείται σε επανεδαφικοποιημένες κρατικές συναρμογές.³⁴ Για παράδειγμα, μπορούμε να σκεφτούμε τη σεξουαλικότητα ως ένα μοριακό πεδίο που διαπερνάται από ροές επιθυμίας και την αφηρημένη μηχανή επικωδικοποίησης ως μία μηχανή που ενεργοποιεί συναρμογές κρατικού τύπου, όπως τα έμφυλα στερεότυπα και η επιβολή του διμερούς φύλου. Το διμερές φύλο επιβάλλει κανόνες, τέμνει την ανθρώπινη σεξουαλικότητα και την τοποθετεί σε προκαθορισμένα σχήματα που τέμνουν τη ροή της. Οι αφηρημένες μηχανές αποτελούν δυναμικές πολλαπλότητες που δεν υπάρχουν ανεξάρτητα απ' τις συναρμογές στις οποίες ενεργοποιούνται ή εκφράζονται· είναι εμμενείς και μοναδικές για την

²⁸ Philippe Mengue, *Gilles Deleuze ou le système du multiple* (Παρίσι: Kimé, 1994), 225.

²⁹ Τα κβάντα στη Φυσική αποτελούν μία αδιάστατη μονάδα ποσότητας, δηλαδή τη μικρότερη δυνατή ποσότητα μιας φυσικής οντότητας. Οι Ντελέζ και Γκουατταρί δανείζονται πολύ συχνά όρους απ' την επιστήμη της Φυσικής. Με την έννοια των κβάντων, θέλουν να τονίσουν το γεγονός ότι οι μοριακές ροές αποτελούν μία αδιάστατη, μη-αισθητή ποσότητα, την οποία δεν μπορούμε να αναπαραστήσουμε.

³⁰ Το κράτος, ή αλλιώς η κρατική μηχανή, αποτελεί μία κεντρική έννοια στην πολιτική φιλοσοφία των Ντελέζ και Γκουατταρί, την οποία θα αναλύσουμε εκτενώς στο 3^ο κεφάλαιο.

³¹ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατώματα*, 259.

³² Mengue, *Gilles Deleuze ou le système du multiple*, 219.

³³ Deleuze, Parnet, *Dialogues*, 129.

³⁴ Holland, *Deleuze and Guattari's A Thousand Plateaus*, 120.

εκάστοτε συναρμογή και είναι ζωτικής σημασίας για τη λειτουργία τους.³⁵ Όμως, η αφηρημένη μηχανή επικωδικοποίησης δεν ταυτίζεται ποτέ μ' έναν κρατικό μηχανισμό, αν και εξακολουθεί να είναι ζωτικής σημασίας γι' αυτόν. Αυτό συμβαίνει διότι στη φιλοσοφία των Ντελέζ και Γκουατταρί, η μηχανή δεν έχει υποκειμενικότητα ή οργανωτικό κέντρο και δεν είναι τίποτα παραπάνω απ' τις συνδέσεις και τις παραγωγές που επιτελεί· η μηχανή είναι αυτό που κάνει, είναι μία λειτουργία.³⁶ Η αφηρημένη μηχανή επικωδικοποίησης δημιουργεί κέντρα εξουσίας, τα οποία κωδικοποιούν και μεταφράζουν όσο μπορούν τα κβάντα ροών σε τμήματα γραμμής. Λειτουργούν δηλαδή σαν μετατροπείς ή διακυμαντές της ροής των κβάντα σε τμήματα που σταματούν τη ροή και την ομογενοποιούν.³⁷ Για παράδειγμα, η αφηρημένη μηχανή επικωδικοποίησης τέμνει τη ροή της σεξουαλικότητας και σχηματίζει κατηγορίες και υποσύνολα εντός αυτής, τα οποία μπορεί να ορίσει και να ελέγξει. Μ' αυτόν τον τρόπο, κάθε νέα κατηγοριοποίηση αποτελεί ένα νέο κέντρο εξουσίας που διασπά ακόμα περισσότερο τη ροή της επιθυμίας σε προκαθορισμένα σύνολα.

Όμως, η αφηρημένη μηχανή επικωδικοποίησης δεν καταφέρνει να κωδικοποιεί και να μεταφράζει όλη τη συνεχή ροή των κβάντα σε τμήματα, πάντα κάτι της ξεφεύγει. Η αφηρημένη μηχανή επικωδικοποίησης αποτελεί τη μία εκ των δύο ταυτόχρονων καταστάσεων της αφηρημένης μηχανής. Παράλληλα με την πρώτη κατάσταση της αφηρημένης μηχανής, λειτουργεί η αφηρημένη μηχανή μεταλλαγής [*machine abstraite de mutation*] μέσω αποκωδικοποίησης και απεδαικωτοποίησης. Η λειτουργία της αφορά τη χάραξη γραμμών φυγής, τη συνέχιση των κβαντικών ροών, τη δημιουργία και σύνδεση επιμέρους ροών³⁸ αλλά και την εκπομπή καινούργιων κβαντικών ροών.³⁹ Ένα κίνημα, λοιπόν, μπορεί να περνά σε διαδοχικές φάσεις και τις δύο καταστάσεις της αφηρημένης μηχανής. Αφενός, ως αφηρημένη μηχανή μεταλλαγής, να συνδέει τις μοριακές ροές της επιθυμίας των μελών του και να οδηγεί στη διαμόρφωση νέων συναρμογών και νέων τρόπων συνύπαρξης και αλληλεπίδρασης. Αφετέρου, να συζευγνύει τις

³⁵ Paul Patton, *Deleuze and the political* (Λονδίνο, Νέα Υόρκη: Routledge, 2000), 44.

³⁶ Claire Colebrook, *Gilles Deleuze* (Λονδίνο, Νέα Υόρκη: Routledge, 2002), 56.

³⁷ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατώματα*, 279.

³⁸ «Η αφηρημένη μηχανή μεταλλαγής επιτελεί μία σύνδεση [*connexion*] κβαντικών ροών, δηλαδή μία σύνδεση όπου οι αποκωδικοποιημένες και απεδαικωτοποιημένες ροές επαναπροωθούν οι μεν τις δε και οδηγούνται σε κοινή φυγή πολλαπλασιάζοντας τα κβάντα τους, ενώ η αφηρημένη μηχανή επικωδικοποίησης επιτελεί μία σύζευξη [*conjugaison*] των ροών που επιφέρει το σχετικό σταμάτημα τους, τις επανεδαικωτοποιεί και τις θέτει υπό την κυριαρχία μίας εξ' αυτών. Οι δύο μηχανές χαρακτηρίζονται απ' τη λειτουργία τους και τη σύνδεση ροών που επιτελούν, απλώς η μία συνδέει τις ροές πολλαπλασιάζοντάς τις και οδηγώντας τις σε κοινή φυγή ενώ η άλλη τις σταματά και τις συνολοποιεί» (Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατώματα*, 273). Η αφηρημένη μηχανή μεταλλαγής συνδέει τις ροές και τις οδηγεί στη δημιουργία νέων συναρμογών ενώ η αφηρημένη μηχανή επικωδικοποίησης τις συζευγνύει, τις τέμνει και σταματά τη δυνατότητά τους για δημιουργία.

³⁹ *Ο.π.*, 276.

μοριακές ροές, να τις διασπά και να τις οργανώνει γύρω από ένα ιεραρχικό κέντρο εξουσίας. Μέσα απ' τη συνύπαρξη και αλληλοεπίδραση των δύο καταστάσεων της αφηρημένης μηχανής βλέπουμε να αναδύεται και πάλι η συνύπαρξη του μοριακού και του γραμμομοριακού επιπέδου, καθώς άλλοτε οι γραμμομοριακές γραμμές πλήττονται από σχισμές που απελευθερώνουν μοριακές ροές κβάντα και άλλοτε οι μοριακές γραμμές απελευθέρωσης τραβιούνται πίσω και ομογενοποιούνται από τα κέντρα εξουσίας.⁴⁰

Όπως είδαμε και παραπάνω, υπάρχει πάντα κάτι που τείνει να ξεφύγει απ' τους ήδη υπάρχοντες κώδικες αλλά η αφηρημένη μηχανή επικωδικοποίησης αναλαμβάνει την επικωδικοποίηση των στοιχείων που ξεφεύγουν ώστε τα τμήματα να τα επανακωδικοποιήσουν. Εδώ διακρίνεται πάλι η προτεραιότητα που δίνεται στο μοριακό πεδίο, καθώς η αφηρημένη μηχανή επικωδικοποίησης δεν μπορεί ποτέ να σταματήσει ολοκληρωτικά τη ροή και να την οργανώσει σε γραμμομοριακά μορφώματα. Ταυτόχρονα με την κίνηση της αφηρημένης μηχανής επικωδικοποίησης, η αφηρημένη μηχανή μεταλλαγής επιτελεί την απεδαφικοποίηση αυτών των ροών, δηλαδή την αποκόλληση των συνεχώς κινούμενων στοιχείων απ' το αρχικό τους έδαφος και τη διατήρηση και ενίσχυση της ικανότητας τους για μεταλλαγή, την ικανότητά τους να γίνονται κάτι άλλο.⁴¹ Η απεδαφικοποίηση περιλαμβάνει τουλάχιστον δύο στοιχεία, το έδαφος που εγκαταλείπεται ή ανασυστήνεται και το απεδαφικοποιητικό στοιχείο που την επιτελεί. Για παράδειγμα, ο γερμανικός εξπρεσιονισμός στον κινηματογράφο τη δεκαετία του 1920 λειτούργησε ως απεδαφικοποιητικό στοιχείο και έφερε μία νέα μορφή της κινηματογραφικής εικόνας. Επανεδαφικοποίηση, λοιπόν, δεν σημαίνει επιστροφή στο αρχικό έδαφος αλλά νέοι τρόποι υπό τους οποίους τα απεδαφικοποιημένα στοιχεία επανασυνδέονται και εισέρχονται σε μία νέα συναρμογή ή τροποποιούν την ήδη υπάρχουσα, όπως συνέβη με τον γερμανικό εξπρεσιονισμό.⁴² Υπό τον όρο αποκωδικοποίηση νοείται η κατανόηση και ερμηνεία ενός κώδικα ή ακόμα και η καταστροφή του ως κώδικα.⁴³ Η απεδαφικοποίηση όμως κατέχει μία κριτική έννοια, γι' αυτό ανταποκρίνεται περισσότερο στις προτροπές των Ντελέζ και Γκουατταρί, όπως η απεδαφικοποίηση του ασυνείδητου απ' το οιδιπόδειο ή η απεδαφικοποίηση της επιθυμίας απ' τον

⁴⁰ Ο.π.

⁴¹ Colebrook, *Gilles Deleuze*, 59.

⁴² Patton, *Deleuze and the political*, 101.

⁴³ Gilles Deleuze, Félix Guattari, *Καπιταλισμός και σχιζοφρένεια: 1. Ο Αντι-Οιδίπους*, μτφρ. Βασίλης Πατσογιάννης (Αθήνα: Πλέθρον, 2018), 283.

θεσμό της οικογένειας.⁴⁴ Μέσα απ' τις λειτουργίες της απεδαφικοποίησης και αποκωδικοποίησης αλλά και μέσα απ' την επικωδικοποίηση και την επανεδαφικοποίηση των ροών, γίνεται φανερό ότι τόσο ο κόσμος, όσο και οι ομάδες ή τα άτομα, συντίθενται από γραμμές και ροές που αλληλεπιδρούν και συνυπάρχουν. Στην ερχόμενη ενότητα, θα δούμε πώς οι μοριακές ροές διασπώνται, τέμνονται από δυαδικά σχήματα και συνολοποιούνται σε γραμμομοριακά μορφώματα. Για τους Ντελέζ και Γκουατταρί είναι σημαντικό να αναγνωρίσουμε τις γραμμές και τις ροές που μας διαπερνούν και να εντοπίσουμε τις δυνατότητες τους αλλά και τους κινδύνους που κρύβουν.

1.3. Οι γραμμές κατατμητικότητας

Η αναγνώριση και η χαρτογράφηση [cartographie]⁴⁵ των γραμμών που θα δούμε παρακάτω είναι υψίστης σημασίας για την πολιτική και φιλοσοφική σκέψη των Ντελέζ και Γκουατταρί καθώς δεν αποτελούν απλά γραμμές που μας διαπερνούν και μας οργανώνουν, αλλά αφορούν και το πεδίο της πρακτικής. Οι δύο φιλόσοφοι τονίζουν ότι πριν το είναι υπάρχει η πολιτική, αφού η πρακτική δεν έρχεται μετά την εγκατάσταση των όρων και των σχέσεων τους αλλά συμμετέχει ενεργά στη χάραξη των γραμμών απ' την πρώτη στιγμή.⁴⁶ Το πεδίο της πολιτικής δεν αυτονομείται αλλά διαπερνά όλα τα άλλα πεδία, καθώς εντοπίζεται στο πεδίο της πρακτικής και τη χάραξη γραμμών ή τη δημιουργία συναρμογών. Συγκεκριμένα, στην πολιτική φιλοσοφία των Ντελέζ και Γκουατταρί το πρόβλημα είναι η παραγωγή και ο έλεγχος των ροών και όχι το δίκαιο και ο περιορισμός των ελευθεριών, όπως στην κλασική πολιτική φιλοσοφία (Χομπς, Λοκ, Ρουσσώ κ.ά.).⁴⁷ Γι' αυτό είναι σημαντικό, πρώτα απ' όλα, να αναγνωρίσουμε τα είδη των γραμμών και τον τρόπο λειτουργίας τους:

Είμαστε πλέον σε θέση να σχεδιάσουμε έναν χάρτη. Αν ξαναδώσουμε στη λέξη «γραμμή» ένα γενικότατο νόημα, βλέπουμε ότι δεν υπάρχουν μόνο δύο γραμμές, αλλά, στην πραγματικότητα, τρεις: 1) Μία σχετικά εύπλαστη γραμμή αλληλοδιαπλεκόμενων κωδίκων και εδαφικότητων [...] 2) μία σκληρή γραμμή που

⁴⁴ Robert Sasso, "Déterritorialisation / Reterritorialisation," στο "Le vocabulaire de Gilles Deleuze," επ. Robert Sasso, Arnaud Villani, *Les cahiers de noesis* 3 (Ανοιξη 2003): 87.

⁴⁵ Η χαρτογραφία αποτελεί ένα απ' τα έξι κύρια χαρακτηριστικά του ριζώματος, βλ. Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατώματα*, 25-27. Οι Ντελέζ και Γκουατταρί προσεγγίζουν τη συναρμογή μέσω της θεμελιώδους αρχής της χαρτογραφίας και επιχειρούν να εντοπίσουν τις συνδέσεις της και τις γραμμές που χαράσσει. Μία ριζωματική συναρμογή αποτελεί έναν χάρτη: δεν έχει δομικό πρότυπο και γενετικό άξονα γιατί δεν ανταποκρίνεται στην έννοια της δομής, αντιθέτως έχει πολλαπλές εισόδους και είναι ανοιχτή και συνδέσιμη με νέα στοιχεία σε ένα ανοιχτό πεδίο. Ένα παράδειγμα ριζωματικής συναρμογής είναι το διαδίκτυο, το οποίο δεν έχει ένα κέντρο ελέγχου, αποτελεί μία άκεντρη πολλαπλότητα, έχει πολλαπλές εισόδους και επεκτείνει συνεχώς το δίκτυο του με νέες συνδέσεις.

⁴⁶ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατώματα*, 252.

⁴⁷ Bouaniche, *Gilles Deleuze: une introduction*, 143.

επιτελεί τη δυαδική οργάνωση τμημάτων, τη συγκεντρωτικότητα των κύκλων σε αντίληψη, τη γενικευμένη επικωδικοποίηση: εδώ ο κοινωνικός χώρος προϋποθέτει ένα κρατικό μηχανισμό. 3) μία ή κάποιες γραμμές φυγής που χαρακτηρίζονται από τα κβάντα, καθορισμένες μέσω αποκωδικοποίησης και απεδαφικοποίησης [...].⁴⁸

Τα τμήματα της σκληρής γραμμής αφορούν τα μεγάλα σύνολα στη ζωή μας όπως οι θεσμοί, τα κράτη και οι τάξεις. Πρόκειται ουσιαστικά για τους κανόνες και τις νόρμες που μας διαχωρίζουν και ορίζουν την ύπαρξή μας με αυστηρούς κανόνες, όπως τα δίπολα άνδρας/γυναίκα, παιδί/ενήλικας, φτωχός/πλούσιος κ.ά. Τα τμήματα των σκληρών γραμμών αντιστοιχούν σε μηχανισμούς εξουσίας, οι οποίοι ποικίλλουν μεταξύ τους ενώ ο καθένας κατέχει τον δικό του κώδικα και έδαφος.⁴⁹ Υπό μία άλλη κλίμακα, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η σκληρή κατατμητικότητα σκιαγραφεί τις μεγάλες αλλαγές και διχοτομήσεις στη ζωή ενός υποκειμένου, όπως η φοίτηση στο σχολείο, η ενηλικίωση, η οικογένεια, και η δουλειά. Σ' αυτή τη γραμμή εμφανίζεται ο κίνδυνος του φόβου [peur] και της ασφάλειας [sécurité], διότι η γραμμομοριακή οργάνωση και οι δυαδικές μηχανές μας κάνουν να νιώθουμε ασφάλεια που τις κατέχουμε και φόβο στη σκέψη της απώλειας τους.⁵⁰ Έτσι, απορρίπτουμε τη φυγή προς το νέο, σκληραίνουμε τα τμήματα και παραδινόμαστε στη λογική των μεγάλων κατατμήσεων και των κυρίαρχων διπόλων.

Η εύπλαστη γραμμή μοριακής κατατμητικότητας δρα παράλληλα με τις διαμορφώσεις της σκληρής γραμμής και επιτελεί ανεπαίσθητες μικρο-μετατροπές προς νέες κατευθύνσεις, οι οποίες μερικές φορές φέρνουν και μεγάλες αλλαγές.⁵¹ Οι εύπλαστες γραμμές αποτελούν μικρο-ρήξεις και μικρο-αλλαγές που συντελούνται παράλληλα με τις μεγάλες αλλαγές της σκληρής κατατμητικότητας και διαπλέκονται μ' αυτές.⁵² Στο *Χίλια πλατώματα* φαίνεται ότι η σκληρή κατατμητικότητα στηρίζεται σ' έναν εύπλαστο ιστό αλλά ποτέ δεν επεξηγείται τι ακριβώς είναι αυτός ο ιστός. Σύμφωνα με τον Αρνό Μπουανίς, οι ανεπαίσθητες αλλαγές της εύπλαστης κατατμητικότητας ανταποκρίνονται στην τέχνη με έναν γενικό τρόπο, ως εξερεύνηση των μικρών κινήσεων που ξεφεύγουν της αντίληψής μας.⁵³ Επιπλέον, θα μπορούσαμε να πούμε ότι αφορά τις αλλαγές που συντελούνται ανεπαίσθητα σε ομάδες εντός των μεγαλύτερων συνόλων της σκληρής

⁴⁸ *Ο.π.*, 274-275.

⁴⁹ Deleuze, Parnet, *Dialogues*, 128.

⁵⁰ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατώματα*, 281.

⁵¹ Holland, *Deleuze and Guattari's A Thousand Plateaus*, 101.

⁵² Παναγιώτης Σωτήρης, "Γραμμές διαφυγής, μειονότητες, μηχανές πολέμου: μπορεί να υπάρξει μια ντελεζιανή πολιτική;" *Θέσεις*, τεύχος 135 (Απρίλιος-Ιούνιος 2016), http://www.theseis.com/index.php?option=com_content&task=view&id=1339&Itemid=29.

⁵³ Bouaniche, *Gilles Deleuze: une introduction*, 181.

κατατηρητικότητα, σε παρέες και ομάδες που δημιουργούνται αυθόρμητα χωρίς τη διαμεσολάβηση αυστηρών κανόνων. Η εύπλαστη κατατηρητικότητα όμως δεν αποτελεί την ιδανική λύση γιατί μπορεί να δώσει έδαφος στη γέννηση μικρο-φασισμών. Οι εύπλαστες γραμμές είναι λιγότερο οργανωμένες κ' αυτές ο καθένας μπορεί να γεννήσει τους δικούς του μικρο-φασισμούς.⁵⁴ Εδώ δηλαδή ελλοχεύει ο κίνδυνος της διαύγειας [clarité] όπου λόγω αυτοπεποίθησης και αποφυγής της σκληρής οργάνωσης, τείνουμε να αναπαράγουμε σε μικρογραφία τις συγκινήσεις της σκληρής κατατηρητικότητας, με αποτέλεσμα οι μικρο-φασισμοί να αποκρυσταλλώνονται σε μακρο-φασισμούς.⁵⁵ Αυτό μπορεί να συμβεί, παραδείγματος χάριν, σε μικρές πολιτικές ομάδες όπου απουσιάζει η σκληρή ιεραρχία και έτσι δίνεται χώρος να αναπτυχθούν άτυπες ιεραρχίες και εξουσίες μεταξύ των μελών. Εντός μίας πολιτικής ομάδας μπορούν να αναπτυχθούν μικρο-φασιστικές τάσεις μεταξύ των ατόμων οι οποίες θα υποβαθμίζουν τον ρόλο κάποιων μελών π.χ. των γυναικών. Έτσι, πέρα απ' την καθαρή αντιπαράθεση φασισμού και επανάστασης σε μεγάλη κλίμακα, στο επίπεδο του μικρο-φασισμού η επιθυμία και η μικρο-φασιστική τάση για καταστολή της δεν μπορούν να διαχωριστούν παρά μόνο μέσα από μία διαδικασία ψυχανάλυσης, όπως τονίζει ο Γκουατταρί.⁵⁶ Ο μικρο-φασισμός λοιπόν δεν αποτελεί προϊόν μόνο των μεγάλων γραμμομοριακών οργάνωσεων αλλά εντοπίζεται στο μοριακό πεδίο. Επιπλέον, ένας κίνδυνος που βρίσκεται και στις δύο γραμμές κατατηρητικότητας που αναφέραμε, είναι ο κίνδυνος της εξουσίας [pouvoir].⁵⁷ Η εξουσία κατευθύνεται απ' τα τμήματα της σκληρής γραμμής προς τις αλληλεπιδράσεις των εύπλαστων τμημάτων. Η εξουσία σταματάει τις γραμμές φυγής, δημιουργεί γραμμομοριακά μορφώματα που μπλοκάρουν τη συνεχή ροή και προσαρμόζει την αφηρημένη μηχανή μεταλλαγής στη μηχανή επικωδικοποίησης, αδρανοποιώντας το δυναμικό της για αλλαγή.⁵⁸ Ο κίνδυνος της εξουσίας σε μία πολιτική ομάδα είναι ο κίνδυνος επιβολής της ιεραρχίας, η σκλήρυνση του πλαισίου λειτουργίας και η επιβολή κανόνων που αδρανοποιούν το δυναμικό για νέες ιδέες επιβάλλοντας ένα στείο, παγιωμένο πολιτικό πρόγραμμα.

Οι γραμμές φυγής, το τρίτο είδος γραμμών, είναι τα καθοριστικά στοιχεία σε μία συναρμογή, με την έννοια ότι ορίζουν τη μορφή της δημιουργικότητας της συναρμογής, δηλαδή τους τρόπους με τους οποίους μπορεί να επιφέρει μεταλλαγή σε άλλες συναρμογές με τις οποίες θα συνδεθεί ή

⁵⁴ Deleuze, Parnet, *Dialogues*, 128.

⁵⁵ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατώματα*, 281-282.

⁵⁶ Félix Guattari, *Lines of flight: for another world of possibilities*, μτφρ. Andrew Goffey (Λονδίνο, Νέα Υόρκη: Bloomsbury, 2016), 123-124.

⁵⁷ Για περισσότερα σχετικά με τον ορισμό της εξουσίας στο έργο του Ντελέζ, βλ ενότητα 3.2.

⁵⁸ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατώματα*, 282-283.

στην ίδια.⁵⁹ Για τους Ντελέζ και Γκουατταρί, η γραμμή φυγής αποτελεί το άνοιγμα, την παραγωγή διαφοράς και την αποφυγή κλεισίματος στην ταυτότητα.⁶⁰ Πάνω στις γραμμές φυγής επιτελείται η απεδαιφικοποίηση και η αποκωδικοποίηση και είναι υπεύθυνες για τη διατήρηση της δύναμης μεταλλαγής μιας συναρμογής, καθώς τείνουν να διαφεύγουν και να δημιουργούν νέες συνδέσεις και ριζωματικές συναρμογές. Πρέπει να κατανοήσουμε ότι η γραμμή φυγής δεν είναι σύνθεση των δύο προηγούμενων γραμμών, είναι μία τρίτη γραμμή που εκπτύσσεται απ' το μέσο και διασπά τη δυαδικότητα των δύο γραμμών εισερχόμενη συμπληρωματικά σ' αυτές.⁶¹ Με απλά λόγια, είναι μία άλλη γραμμή που δρα στο μέσο, στο «μεταξύ» των τμημάτων και τα παρασύρει σε μία κίνηση φυγής. Η φυγή σαν έννοια δεν νοείται με αρνητικό τρόπο, ως η φυγή και απόδραση απ' την καταταμητικότητα, αλλά εκφράζει και μία θετικότητα, τη δημιουργική φυγή που ανοίγεται στο νέο⁶² και οδηγεί σε νέες συνδέσεις. Δημιουργία σημαίνει να ακολουθείς μία γραμμή φυγής εκτός των σταθερών και ήδη διαμορφωμένων συστημάτων.⁶³ Μία γραμμή φυγής, μία δημιουργική στιγμή που ανέδειξε τη διαφορά, ήταν ο Μάης του '68, ο οποίος έσπασε τη ροή της κανονικότητας και εισήγαγε κάτι νέο. Στην επόμενη ενότητα θα δούμε εκτενέστερα πώς ο ρόλος των γραμμών φυγής αλλάζει τον τρόπο που βλέπουν την κοινωνία και την κοινωνική αλλαγή οι Ντελέζ και Γκουατταρί.

Οι γραμμές φυγής φέρνουν στην επιφάνεια το γίνεσθαι [devenir] γιατί η απεδαιφικοποίηση είναι ο τρόπος με τον οποίο οι συναρμογές μεταλλάσσονται και/ή αναπαράγουν τον εαυτό τους.⁶⁴ Γι' αυτό τον λόγο οι Ντελέζ και Γκουατταρί επικεντρώνονται στη λειτουργία των γραμμών φυγής και μας καλούν να επινοήσουμε τις δικές μας:

⁵⁹ Patton, *Deleuze and the political*, 106.

⁶⁰ Bouaniche, *Gilles Deleuze: une introduction*, 182.

⁶¹ *Ο.π.*, 131.

⁶² Το νέο αποτελεί την ενεργοποίηση του δυναμικού που εμφανίζεται ως διαφοροποίηση, ή διαφορετικά, το ενέργημα του γίνεσθαι που εμφανίζεται ως απρόβλεπτη δημιουργία. Όταν η σκέψη συλλαμβάνει τη ροή του γίνεσθαι και όχι την ιστορία, το νέο εμφανίζεται ως η οπτική που έχουμε για τη διαφοροποίηση. Για περισσότερα σχετικά με την έννοια του νέου και της δημιουργίας, βλ. Robert Sasso, "Nouveau," στο "Le vocabulaire de Gilles Deleuze," επ. Robert Sasso, Arnaud Villani, *Les cahiers de noesis* 3 (Ανοιξη 2003): 266-271, καθώς και το πέμπτο κεφάλαιο με τίτλο «Η ζωτική ορμή ως κίνηση της διαφοροποίησης» στο Gilles Deleuze, *Ο Μπερζονισμός*, μτφρ. Γιάννης Πρελορέντζος (Αθήνα: Scripta, 2010), όπου ο Ντελέζ πραγματεύεται τις έννοιες της διαφοροποίησης και της δημιουργίας.

⁶³ Mengue, *Gilles Deleuze ou le système du multiple*, 209.

⁶⁴ Thomas Nail, "No Gods! No Masters!: From ontological to political anarchism," στο *Deleuze and Anarchism*, επ. Chantelle Gray van Heerden, Aragorn Eloff (Εδιμβούργο: Edinburgh University Press, 2019), 42.

[...] πρέπει να επινοήσουμε τις γραμμές φυγής μας, αν είμαστε ικανοί γι' αυτό, και μπορούμε να τις επινοήσουμε μόνο χαράσσοντάς τες πραγματικά, μέσα στη ζωή.⁶⁵

Μέσα απ' αυτή την προτροπή, οι Ντελέζ και Γκουατταρί μας καλούν να επινοήσουμε νέους τρόπους συνύπαρξης και να σκεφτούμε πέρα απ' τους καθιερωμένους κανόνες και νόρμες. Η λειτουργία των γραμμών φυγής είναι πολύ σημαντική καθώς οι γραμμές συνυπάρχουν και επιτελούν νέες συνδέσεις, μεταλλάσσοντας η μία την άλλη. Έτσι, οι γραμμές φυγής ξαναπερνούν μέσα απ' τις γραμμομοριακές οργανώσεις και επεξεργάζονται τα τμήματά τους και νόρμες που σχηματίζουν.⁶⁶ Μ' αυτόν τον τρόπο ακριβώς, πολιτικά κινήματα όπως ο Μάης του '68 ή το κίνημα των πλατειών στην Ελλάδα μπορούν να φέρουν αλλαγές ακόμα και σε γραμμομοριακές οργανώσεις, όπως το κράτος. Όμως, όπως γίνεται ήδη φανερό, στην πολιτική φιλοσοφία των Ντελέζ και Γκουατταρί τίποτα δεν είναι απολύτως καλό ή κακό, αντιθέτως αναδεικνύεται μία αμφισημία στις έννοιες της μεταμόρφωσης και της δημιουργικότητας. Έτσι, η γραμμή φυγής είναι ταυτόχρονα η γραμμή που κατέχει τη μέγιστη δημιουργική δύναμη [puissance] αλλά και η γραμμή του μεγαλύτερου κινδύνου, προσφέροντας την ίδια στιγμή την πιθανότητα της μεγαλύτερης χαράς και του μεγαλύτερου άγχους.⁶⁷ Η δημιουργία έχει ως εσωτερικό απόλυτο όριο την καταστροφή και ως σχετικό εξωτερικό όριο τις δυνάμεις που την μπλοκάρουν και την καναλιζάρουν ώστε να την σφετεριστούν.⁶⁸ Έτσι ένα πολιτικό κίνημα κινδυνεύει είτε να ενσωματωθεί στο κράτος και να απωλέσει την τάση του για κοινωνική αλλαγή είτε να εισέλθει σε τρομοκρατικές ή φασιστικές συναρμογές και να μετατραπεί σε γραμμή καταστροφής, αδυνατώντας να δημιουργήσει τις απαραίτητες συνθήκες δημιουργικής ανάπτυξης:

Να ακριβώς ο τέταρτος κίνδυνος: μήπως η γραμμή φυγής περάσει τον τοίχο, βγει από τις μαύρες τρύπες, αλλά αντί να συνδεθεί με άλλες γραμμές και αυξήσει τα σθένη της κάθε φορά, μήπως στραφεί στον αμιγή και απλό εκμηδενισμό, στο πάθος εκμηδενισμού.⁶⁹

Το ερώτημα της δημιουργίας αφορά το εσωτερικό της διαδικασίας της, το οποίο μπορεί να ολισθήσει και να μετατραπεί σε δύναμη καταστροφής. Εφόσον όμως, τίποτα δεν μπορεί να είναι απόλυτα καλό ή κακό, απόλυτα θεμιτό ή αθέμιτο, τότε ούτε η κινητικότητα, ούτε η ακινησία είναι απελευθερωτικές καθ' αυτές, αλλά αλλάζουν νόημα αναλόγως του περιεχομένου και των

⁶⁵ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατώματα*, 251.

⁶⁶ *Ο.π.*, 268.

⁶⁷ Patton, *Deleuze and the political*, 66.

⁶⁸ Bouaniche, *Gilles Deleuze: une introduction*, 186.

⁶⁹ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατώματα*, 283.

υπαρχουσών συνθηκών.⁷⁰ Ο απελευθερωτικός ή καταπιεστικός χαρακτήρας της κάθε διαδικασίας δεν μπορεί να προκαθοριστεί, καθώς εξαρτάται απ' τους συσχετισμούς δυνάμεων που αλλάζουν συνεχώς τις δυνατότητες και τα αποτελέσματα τους.⁷¹ Δεν μπορούμε να γνωρίζουμε εκ των προτέρων το αποτέλεσμα μιας γραμμής φυγής και των συναρμογών που μπορεί να δημιουργηθούν αλλά πρέπει να τις χαρτογραφούμε και να αναλύουμε τη λειτουργία τους, καθώς αποτελούν ένα σημαντικό στοιχείο για την κοινωνική αλλαγή.

1.4. Η σχέση μικροπολιτικής και μακροπολιτικής

Στη φιλοσοφική σκέψη των Ντελέζ και Γκουατταρί, όπως είδαμε στις προηγούμενες ενότητες, το πεδίο της πολιτικής διαπερνά όλα τα άλλα πεδία και εντοπίζεται τόσο στο πεδίο των μοριακών ροών όσο και σ' αυτό των γραμμομοριακών μορφωμάτων:

Εν ολίγοις, τα πάντα είναι πολιτική, αλλά κάθε πολιτική είναι *μικροπολιτική*⁷² και ταυτόχρονα *μακροπολιτική*.⁷³

Μέσα απ' αυτήν τη διάκριση μπορούμε να κατανοήσουμε καλύτερα κάποιους διαχωρισμούς που είδαμε στις προηγούμενες ενότητες αλλά και πώς αυτοί αλληλοδιαπλέκονται. Για παράδειγμα, ο φασισμός αποτελεί ένα κοινωνικοπολιτικό σύστημα που γνωρίζουμε ως γραμμομοριακό μόρφωμα μέσα απ' τα φασιστικά καθεστώτα του Αδόλφου Χίτλερ, του Μπενίτο Μουσολίνι και του Φρανσίσκο Φράνκο, αλλά σε μοριακό επίπεδο μπορούμε να δούμε την ανάπτυξη μικρο-φασισμών σε οποιαδήποτε κοινωνία και σε οποιοδήποτε πολιτικό σύστημα. Οι μικρο-φασισμοί μας ωθούν να στραφούμε ενάντια στον αδύναμο ή τον φτωχό, να υποτιμήσουμε τις γυναίκες, να αντιμετωπίσουμε κάποιον ως κατώτερο λόγω φυλής ή χρώματος. Η μικροπολιτική δεν είναι η μικρή, ατομική εκδοχή της πολιτικής εν αντιθέσει με το κοινωνικοπολιτικό όλον. Στην πραγματικότητα, περιγράφει μία πολλαπλότητα διαφορετικών ροών που διατρέχουν τα άτομα, τις

⁷⁰ Niels Albertsen, Bülent Diken, "Society with/out Organs," στο *Deleuze and the Social*, επ. Martin Fuglsang, Bent Meier Sørensen (Εδιμβούργο: Edinburgh University Press, 2006), 247-248.

⁷¹ Valentin Schaepelynck, "«Machines de guerre»: entre concepts, institutions et expérimentation sociale," στο *Agencer les multiplicités avec Deleuze*, επ. Anne Querrien, Anne Sauvagnargues, Arnaud Villani (Παρίσι: Hermann, 2019), 380.

⁷² Το μικρο-πολιτικό πεδίο στηρίζεται στο μοντέλο της μικρο-κοινωνιολογίας του Γκαμπριέλ Ταρντ, ο οποίος είναι ο δημιουργός μιας κοινωνιολογίας που μελετάει το κοινωνικό πεδίο μέσα απ' τις ροές πίστης και επιθυμίας που διαπερνούν τα άτομα. Η δημιουργία εννοιών που περιγράφουν μία μικροσκοπική πραγματικότητα του κοινωνικού ανταποκρίνεται στην ανάγκη να δημιουργηθούν έννοιες που προσαρμόζονται στη συνεχώς κινούμενη πραγματικότητα, την οποία οι παραδοσιακές έννοιες και αναλύσεις αδυνατούν να συλλάβουν. Σχετικά βλ. Bouaniche, *Gilles Deleuze: une introduction*, 141-142.

⁷³ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατώματα*, 264.

ομάδες και την κοινωνία ως όλον.⁷⁴ Οι Ντελέζ και Γκουατταρί θεωρούν τη μικροπολιτική/μοριακή ισχύ του φασισμού πιο επικίνδυνη, γιατί αποτελεί ένα μαζικό κίνημα που προσομοιάζει περισσότερο σε ένα καρκινικό σώμα παρά σε ένα σαφώς οριοθετημένο μηχανισμό.⁷⁵ Έτσι, η αντιμετώπισή του στο μοριακό πεδίο είναι πολύ πιο δύσκολη, καθώς δεν υπάρχει ένας σαφής φασιστικός μηχανισμός ο οποίος πρέπει να καταστραφεί αλλά πολλαπλασιαζόμενες εστίες μικροφασισμών. Το μοριακό, όπως έχουμε ήδη τονίσει, είναι αυτό που δρα στη λεπτομέρεια και περνά απ' τα άτομα και τις ομάδες και επεκτείνεται σε ολόκληρη την κοινωνία. Γι' αυτό πρέπει να δίνουμε σημασία στο μοριακό και να μην επαναπαυόμαστε απ' τις διαμορφώσεις του γραμμομοριακού πεδίου, οι οποίες πολλές φορές αποκρύπτουν τη μοριακή ροή της επιθυμίας των ατόμων:

Είναι πανεύκολο να είσαι αντιφασίστας στο γραμμομοριακό επίπεδο, χωρίς να βλέπεις τον φασίστα που είναι ο ίδιος ο εαυτός σου, που συντηρείται και τρέφεται, που εναβρύνεται, με τα προσωπικά και συλλογικά μόρια.⁷⁶

Έτσι προκύπτει η σημασία που δίνουν οι Ντελέζ και Γκουατταρί στο πεδίο της μικροπολιτικής, στον εντοπισμό των ροών της επιθυμίας, και στη χαρτογράφηση των γραμμών φυγής που οδηγούν συνεχώς στη δημιουργία νέων συναρμογών. Για παράδειγμα, δίνεται σημασία στην ανάδειξη της επιθυμίας που δραστηριοποιεί την κοινωνία προς μία κοινωνική αλλαγή και όχι αποκλειστικά στον θεσμό, ο οποίος μεταβάλλεται. Εάν βλέπουμε την κοινωνία μονάχα ως ένα γραμμομοριακό μόρφωμα, ως ένα σαφώς καθορισμένο όλον, ακόμα και οι κινήσεις αντίστασης που θα προκύπτουν θα αδυνατούν να φέρουν κάποια ουσιαστική αλλαγή γιατί θα θέτουν στο στόχαστρό τους μη-υπάρχουσες οντότητες.⁷⁷ Ο μόνος τρόπος να αναλύσουμε την κοινωνία είναι εάν λάβουμε υπόψιν και το μοριακό πεδίο ταυτόχρονα:

⁷⁴ Ralf Krause, Marc Rölli, "Micropolitical Associations," στο *Deleuze and Politics*, επ. Ian Buchanan, Nicholas Thoburn (Εδιμβούργο: Edinburgh University Press, 2008), 243.

⁷⁵ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατώματα*, 266. Στην εποχή μας, η έννοια του μικρο-φασισμού αποτελεί μία έννοια κλειδί για την ανάλυση της κοινωνικοπολιτικής πραγματικότητας. Η έννοια του φασισμού έχει εξοβελιστεί πλέον στη σφαίρα του μη-υπαρκτού ως ένα πολιτικό σύστημα του παρελθόντος, ενώ ταυτόχρονα βλέπουμε την ανάδυση μικροφασισμών σε ολόκληρο τον κόσμο με την επιστροφή σε εθνικιστικές, συντηρητικές και φονταμενταλιστικές αξίες, όπως η άνοδος της ακροδεξιάς στην Ευρώπη, η αύξηση των εγκλημάτων μίσους κατά μεταναστών, η εδραίωση των φονταμενταλιστικών καθεστώτων στη Μέση Ανατολή, η υποτίμηση της ζωής των έγχρωμων ανθρώπων στην Αμερική, η αμφισβήτηση των κ.ά.

⁷⁶ *Ο.π.*, 266.

⁷⁷ DeLanda, "Deleuze, Materialism and Politics," 176.

Κάνουν λάθος όταν λένε (κυρίως οι μαρξιστές)⁷⁸ ότι μία κοινωνία ορίζεται από τις αντιθέσεις της. Αυτό αληθεύει μόνο σε μεγάλη κλίμακα. Από τη σκοπιά της μικροπολιτικής μία κοινωνία ορίζεται από τις γραμμές φυγής της, που είναι μοριακές. Πάντα κυλά ή φεύγει κάτι, κάτι που ξεφεύγει από τις δυαδικές οργανώσεις, από τον μηχανισμό αντήχησης, από τη μηχανή επικωδικοποίησης [...].⁷⁹

Ακολουθώντας τη γραμμή σκέψης που σκιαγραφείται απ' το παραπάνω απόσπασμα, επιθυμούμε να μελετήσουμε και να εμβαθύνουμε στις γραμμές φυγής, στις μοριακές ροές που διαφεύγουν απ' τις γραμμομοριακές οργανώσεις και επιτελούν νέες συνδέσεις παράγοντας κάτι διαφορετικό. Οι γραμμομοριακές οργανώσεις, όπως οι θεσμοί, έχουν σαν λειτουργία την πλαισίωση και την ιεράρχηση του κοινωνικού ιστού, ενώ οι μοριακές ροές επιθυμίας υφαίνουν ένα νήμα συλλογικών συναρμογών με μεταβαλλόμενα περιγράμματα και πράξεις που διαφοροποιούνται έναντι των σταθερών που μας καθορίζουν.⁸⁰

Οι ριζωματικές συναρμογές που προκύπτουν απ' τη συνάντηση των μοριακών ροών επιθυμίας, όπως τα κοινωνικά κινήματα, τείνουν να διασπούν τους κώδικες της κοινωνίας για να δημιουργήσουν νέες μορφές ζωής, νέες δυνατότητες που να υπονομεύουν την καταπιεστική τάση του κράτους και να διαφοροποιούνται συνεχώς.⁸¹ Είναι εγκάρσιες γραμμές στα προκαθορισμένα μονοπάτια των γραμμομοριακών μορφωμάτων, που τα διαπερνούν και χρησιμοποιούν τα υπάρχοντα στοιχεία των συναρμογών τους ώστε να παραχθεί μία νέα, διαφορετική συναρμογή. Συνεπώς, η γραμμή φυγής, δεν αποτελεί μία διαφυγή απ' την κοινωνία αλλά διαφυγή απ' την αρνητικότητα των καθορισμένων και παγιωμένων κοινωνικών συνθηκών μιας κοινωνίας.⁸² Αυτό συμβαίνει γιατί οι γραμμές φυγής είναι δημιουργικές και τους δίνεται προτεραιότητα έναντι των συναρμογών εξουσίας, οι οποίες κανονικοποιούν και σφετερίζονται τις δημιουργικές ροές.⁸³

Οι Ντελέζ και Γκουατταρί βλέπουν την κοινωνία όπως βλέπουν και τον κόσμο ολόκληρο, ως μία χαώδη, συνεχή ροή στοιχείων, τμήματα της οποίας αποκόπτονται και ομογενοποιούνται απ'

⁷⁸ Σ' αυτό το σημείο η κριτική στρέφεται εναντίον της διαλεκτικής της ταξικής πάλης που προέρχεται απ' τον Καρλ Μαρξ. Ο Ντελέζ έχει ασκήσει κριτική στη διαλεκτική και τον εγγελιστικό επανειλημμένα και τη θεωρεί εχθρό της σκέψης ή αλλιώς υποστηρικτή της κρατικής σκέψης, καθώς λειτουργεί μέσω της αντίθεσης και αγνοεί πλήρως την έννοια της διαφοράς. Συνοπτικά, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η κοινωνία δεν ορίζεται απ' τις αντιθέσεις της και το ξεπέραςμα αυτών εντός μιας σύνθεσης που περιλαμβάνει και τις δύο. Αντιθέτως, ορίζεται απ' τις γραμμές φυγής, απ' αυτό που διαφέρει και οδηγεί σε μία νέα παραγωγή εν διαφορά. Σχετικά βλ. Gilles Deleuze, *Ο Νίτσε και η φιλοσοφία*, μτφρ. Γιώργος Σπανός (Αθήνα: Πλέθρον, 2018), συγκεκριμένα τις ενότητες «Εναντίον της διαλεκτικής», «Εναντίον του εγγελιστικού» και «Ο Νίτσε και η διαλεκτική».

⁷⁹ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατώματα*, 267.

⁸⁰ Guattari, *Lines of flight*, 76.

⁸¹ Todd May, "The politics of life in the thought of Gilles Deleuze," *SubStance* 20, τεύχος 3 (1991): 32.

⁸² *Ο.π.*, 33.

⁸³ Bouaniche, *Gilles Deleuze: une introduction*, 196-197.

τις γραμμομοριακές οργανώσεις. Γι' αυτό τον λόγο, ο αγώνας για κοινωνική αλλαγή απαιτεί την αναγνώριση και την ενασχόληση και με τα δύο πεδία: το μοριακό και το γραμμομοριακό. Απαιτεί λοιπόν, τόσο μακροπολιτικούς αγώνες, όσο και μικροπολιτικούς. Υπενθυμίζουμε και πάλι ότι οι μικροπολιτικοί αγώνες δεν είναι απαραίτητα μικρής κλίμακας. Για παράδειγμα, οι μικροπολιτικοί αγώνες θα μπορούσαν να τεθούν ακόμα και στο επίπεδο των μακροπολιτικών εκλογικών αγώνων, αρκεί οι πρώτοι να ξεπερνούν την κοινωνική στρωμάτωση και τα θεσμικά όρια των δεύτερων.⁸⁴ Σύμφωνα με τον μελετητή και μαθητή του Ντελέζ, Ερίκ Αλλιέζ, η μικροπολιτική πρέπει να περάσει και στη μακροπολιτική για να τη μεταμορφώσει, γιατί εάν δεν συμπεριληφθεί και η μακροπολιτική στην πολλαπλότητα των πολέμων ενάντια στο κράτος, τότε καταρρέουν και οι δύο, ενώ οι αγώνες τους χάνουν την ισχύ τους σε κάθε πεδίο.⁸⁵ Πιο συγκεκριμένα, ο αγώνας των μειονοτήτων για ορατότητα, θα έπρεπε να περάσει και στο μακροπολιτικό πεδίο της διεκδίκησης δικαιωμάτων, ώστε να διεκδικηθεί ένας χώρος επιβίωσης εντός του καταπιεστικού κράτους. Για τους Ντελέζ και Γκουατταρί είναι ξεκάθαρο πως ενώ τα κράτη έχουν πολλές και διαφορετικές μορφές (δημοκρατικά, απολυταρχικά, δικτατορικά κ.ά.), στην πραγματικότητα είναι όλα υποταγμένα στον νόμο της παγκόσμιας αγοράς, το μοναδικό οικουμενικό στοιχείο του καπιταλισμού.⁸⁶ Δεν μπορούμε να ευνοήσουμε καμία κρατική μορφή παραπάνω απ' τις υπόλοιπες, καθώς σε επίπεδο ουσίας και λειτουργίας δεν διαφέρουν. Γι' αυτό ο Ντελέζ θεωρεί ότι δεν υπάρχει δημοκρατικό κράτος που να μην έχει συμμετάσχει από πλευράς του στην αναπαραγωγή της ανθρώπινης δυστυχίας.⁸⁷

Στο μικροπολιτικό πεδίο οι ροές περιπλέκονται, συνδέονται, συζευγνύονται, διασπώνται, δημιουργούν νέες συναρμογές και διασπών ήδη υπάρχουσες συνεχώς. Η αφηρημένη μηχανή λειτουργεί μηχανιστικά πάνω στις γραμμές δημιουργώντας νέες συνδέσεις και επιτελώντας κάθε φορά μία λειτουργία που καθορίζεται αποκλειστικά απ' τα στοιχεία της και τις συνδέσεις που δημιουργούνται μεταξύ αυτών. Είναι συνεπώς αδύνατο να προβλέψουμε και να προετοιμάσουμε τη δημιουργία μίας συγκεκριμένης συναρμογής, καθώς αυτή θα προκύψει απ' τα ίδια τα στοιχεία που την αποτελούν τη στιγμή της δημιουργίας. Σε πρακτικό επίπεδο, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η επανάσταση δεν μπορεί να προκαθοριστεί, το αποτέλεσμα της θα προκύψει απ' τη δυναμική

⁸⁴ Guattari, *Lines of flight*, 76.

⁸⁵ Éric Alliez, Maurizio Lazzarato, *Wars and Capital*, μτφρ. Ames Hodges (Λος Άντζελες: Semiotext(e), 2016), 292.

⁸⁶ Deleuze, Guattari, *Ti είναι φιλοσοφία;*, 125.

⁸⁷ Gilles Deleuze, "Contrôle et devenir," συνέντευξη με τον Antonio Negri, *Futur antérieur*, Άνοιξη 1990, <http://lesilencequiparle.unblog.fr/2009/03/07/controle-et-devenir-gilles-deleuze-entretien-avec-toni-negri/>.

των ατόμων που την αποτελούν. Όσον αφορά την πολιτική συγκεκριμένα, υπάρχουν δύο επιλογές: είτε να ταχθεί κάποιος στην πλευρά της στρωμάτωσης και της γραμμομοριακής οργάνωσης, είτε να ακολουθήσει τις γραμμές φυγής της επιθυμίας και να οδηγηθεί σε μία δημιουργική διαδικασία, της οποίας το αποτέλεσμα δεν είναι ποτέ προκαθορισμένο.⁸⁸ Κανείς δεν μπορεί να λάβει μία οριστική απόφαση και να ακολουθήσει τη μία μόνο επιλογή, καθώς κάθε συναρμογή έχει δύο όψεις: η πρώτη αφορά τις σχέσεις εξουσίας και τη διάσταση που καταλαμβάνεται απ' τις διαδικασίες επανεδαφικοποίησης, ενώ η δεύτερη αφορά τις γραμμές απεδαφικοποίησης και δημιουργίας, οι οποίες συμπίπτουν με την επιθυμία ως σύνδεση και αποσύνδεση των ετερογενών ροών επιθυμίας.⁸⁹ Αρκεί να ανοιχτεί σε μία συνεχή διαδικασία πειραματισμού και δημιουργίας που ενεργοποιείται απ' τις μοριακές ροές επιθυμίας Μέσα απ' αυτή τη δημιουργική διαδικασία μεταλλαγής που αναλύεται στο *Χίλια πλατώματα*, τα τελευταία σημάδια ανθρωποκεντρισμού στο έργο των Ντελέζ και Γκουατταρί εξαφανίζονται και οι όροι τους ανοίγονται πέραν της σφαίρας του ανθρώπινου, σε μία σχέση συμβίωσης και εγγύτητας με όλο τον κόσμο, μέχρι και στο επίπεδο των μορίων.⁹⁰ Στην επόμενη ενότητα θα ασχοληθούμε με την έννοια του γίνεσθαι, που φέρνει στην επιφάνεια τη δημιουργική μεταλλαγή και την τοποθέτηση του ανθρώπου σε ένα πεδίο αλληλεπίδρασης με όλο τον κόσμο.

⁸⁸ Guattari, *Lines of flight*, 77.

⁸⁹ Mengue, *Gilles Deleuze ou le système du multiple*, 114.

⁹⁰ Eugene Holland, "Deterritorializing "Deterritorialization": From the "Anti-Oedipus" to "A Thousand Plateaus"," *SubStance* 20, τεύχος 3 (1991): 59.

Κεφάλαιο 2: Η σημασία του γίνεσθαι στη μικροπολιτική

2.1. Το γίνεσθαι και η πολλαπλότητα

Στην παρούσα ενότητα θα μελετήσουμε την έννοια του γίνεσθαι και τη σημασία της στο φιλοσοφικό σύστημα των Ντελέζ και Γκουατταρί, συγκεκριμένα στη λειτουργία της μικροπολιτικής. Γύρω απ' την έννοια του γίνεσθαι περιπλέκεται ένας ιστός εννοιών που είδαμε στην προηγούμενη ενότητα όπως το ρίζωμα, η πολλαπλότητα και η συναρμογή. Γι' αυτό θα χρησιμοποιήσουμε μία απ' τις μεγαλύτερες φιλοσοφικές επιρροές του Ντελέζ, τον Μπερξόν, ώστε να καταφέρουμε να μελετήσουμε εις βάθος τις έννοιες της πολλαπλότητας και του γίνεσθαι.⁹¹

Αρχικά, είναι σημαντικό να κατανοήσουμε ότι το γίνεσθαι είναι μία πραγματική διαδικασία που συμβαίνει συνεχώς αλλά δεν σημαίνει ομοιότητα, μίμηση ή ταύτιση, ούτε σημαίνει ότι κάτι γίνεται πράγματι κάτι άλλο, ότι παίρνει τη μορφή του.⁹² Δεν νοείται ως μία διαδικασία που διαπερνά το είναι για να το μεταμορφώσει αλλά αποτελεί την κατάσταση του είναι, μία καθαρά οντολογική κατάσταση. Καθώς όλα χαρακτηρίζονται από μία σχέση ταχύτητας ή βραδύτητας εντός μίας ροής, το γίνεσθαι είναι πραγματικό και συντελείται κάθε στιγμή, περνώντας απ' το ένα γίνεσθαι στο επόμενο. Τα γίνεσθαι, λόγω της συνοχής τους, δεν οδεύουν κάπου αλλά αποτελούν τα ίδια το τέλος τους σε μία πορεία που ακολουθεί τα στάδια γίνεσθαι, φυγή και δημιουργία.⁹³ Υπάρχει μία πραγματικότητα προσίδια του γίνεσθαι: το γίνεσθαι δεν έχει άλλο υποκείμενο εκτός απ' τον εαυτό του και το τέρμα του υφίσταται μόνο εντός ενός συμπαγούς με ένα άλλο γίνεσθαι, του οποίου είναι και πάλι το υποκείμενο.⁹⁴ Το γίνεσθαι λοιπόν αφορά τη σύνδεση στοιχείων και όχι τη διαδοχή, την ταξινόμηση και την εύρεση της καταγωγής τους. Στα παρακάτω αποσπάσματα βλέπουμε πώς ορίζουν το γίνεσθαι οι Ντελέζ και Γκουατταρί:

⁹¹ Οι φιλοσοφικές επιρροές που δέχθηκε ο Ντελέζ είναι πολλές και μπορούμε να τις εντοπίσουμε μέσα απ' τα γραπτά του αλλά και τις μελέτες που αφιέρωσε σε στοχαστές του παρελθόντος, όπως ο Χιουμ, ο Μπερξόν, ο Νίτσε, ο Κάφκα κ.ά. Ο Ντελέζ δεν εκτιμούσε την καθιερωμένη ιστορία της φιλοσοφίας η οποία βλέπει πάντα τις ίδιες σταθερές μείζονες μορφές της φιλοσοφίας και κινείται με βάση αυτές, όπως ο Καρτέσιος, ο Καντ και ο Χέγκελ. Αντιθέτως, προτιμούσε να μελετήσει στοχαστές που προβάλλουν μία ελάσσονα μορφή σκέψης και είναι συνήθως υποτιμημένοι απ' την ιστορία της φιλοσοφίας, όπως λέει κι ο ίδιος: «Δεν άντεχα τον Καρτέσιο, τους δυϊσμούς και το cogito, ή τον Χέγκελ, με την τριάδα και τη λειτουργία της άρνησης. Αλλά μου άρεσαν οι συγγραφείς που έμοιαζαν να αποτελούν μέρος της ιστορίας της φιλοσοφίας, αλλά που της ξέφευγαν κιόλας κατά μία έννοια ή και εντελώς: ο Λουκρήτιος, ο Σπινόζα, ο Χιουμ, ο Νίτσε, ο Μπερξόν» (Deleuze, Parnet, *Dialogues*, 14-15)

⁹² Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατώματα*, 293.

⁹³ Mengue, *Gilles Deleuze ou le système du multiple*, 225.

⁹⁴ Η σκέψη ότι το γίνεσθαι κατέχει μία δική του πραγματικότητα και είναι το ίδιο υποκείμενο του εαυτού του είναι μία ιδέα που έχει αναπτυχθεί ήδη απ' τον Μπερξόν: «[...] το “γίνεσθαι” είναι ένα υποκείμενο. Περνάει στο προσκήνιο. Είναι η ίδια η πραγματικότητα» (Ερρίκος Μπερξόν, *Η δημιουργική εξέλιξη*, μτφρ. Κ. Παπαγιώργης, Γ. Πρελορέντζος (Αθήνα: Πόλις, 2019), 295).

Γίνεσθαι σημαίνει ρίζωμα, δεν είναι ένα γενεαλογικό ή ταξινομικό δέντρο.⁹⁵

[...] το γίνεσθαι και η πολλαπλότητα είναι ένα και το αυτό. Μία πολλαπλότητα δεν ορίζεται από τα στοιχεία της, ούτε από ένα κέντρο ενοποίησης ή κατανόησης. Ορίζεται από τον αριθμό των διαστάσεών της. Δεν διαιρείται, δεν κερδίζει ή δεν χάνει καμιά διάσταση χωρίς να μεταβάλλει φύση. Και καθώς οι παραλλαγές των διαστάσεών της είναι σ' αυτήν εμμενείς, είναι το ίδιο σαν να λέμε ότι κάθε πολλαπλότητα συντίθεται ήδη από ετερογενείς όρους σε κατάσταση συμβίωσης, ή ότι δεν παύει να μετασχηματίζεται σε άλλες πολλαπλότητες στη σειρά, ακολουθώντας τα κατώφλια της και τις πόρτες της.⁹⁶

Το γίνεσθαι αρχικά παρουσιάζεται ως ένα ρίζωμα και στη συνέχεια ορίζεται ως μία πολλαπλότητα, έννοια που εξετάσαμε και στο προηγούμενο κεφάλαιο της μελέτης μας. Για να κατανοήσουμε το γίνεσθαι ως πολλαπλότητα θα ανατρέξουμε στη θεωρία της πολλαπλότητας στον Μπερξόν.

Ο Μπερξόν, απ' τον οποίο επηρεάστηκε εμφανώς ο Ντελέζ, αντιλαμβάνεται την πραγματικότητα ως μία δυναμική διαδικασία σε συνεχή κίνηση, όπου όλα τα αντικείμενα και οι καταστάσεις είναι κινούμενα, μεταβαλλόμενα και αλληλοδιαπλεκόμενα.⁹⁷ Για να γίνει κατανοητή η δυνατότητα ύπαρξης μιας συνεχώς κινούμενης πραγματικότητας, ο Μπερξόν περνάει στη διάκριση μεταξύ ποιοτικής και ποσοτικής πολλαπλότητας:

[..] υπάρχουν δύο είδη πολλαπλότητας [multiplicité]: εκείνη τῶν ὑλικῶν ἀντικειμένων, πού ἀπαρτίζει ἄμεσα ἕναν ἀριθμό, και εκείνη τῶν συνειδησιακῶν γεγονότων [faits de conscience], πού δέν θά μπορούσε νά λάβει τή μορφή ἑνός ἀριθμοῦ χωρίς τή μεσολάβηση κάποιας συμβολικῆς παράστασης, ὅπου παρεμβαίνει ἀναγκαστικά ὁ χῶρος [l' espace].⁹⁸

Η διάκριση ποιοτικής και ποσοτικής πολλαπλότητας μας βοηθάει να κατανοήσουμε πως μία πολλαπλότητα συντίθεται από ετερογενείς όρους σε κατάσταση συμβίωσης, οι οποίοι είναι μη-μετρήσιμοι και αποτελούν ένα σύνολο διαστάσεων. Το σύνολο των στοιχείων της ποιοτικής πολλαπλότητας δεν απαρτίζει έναν αριθμό και ο Μπερξόν δεν προχωράει ποτέ στην απαρίθμηση τους με σκοπό την αύξηση ή μείωσή τους· πρόκειται συνεπώς για μία πολλαπλότητα χωρίς ποσότητα, χωρίς αρίθμηση.⁹⁹ Το ίδιο ακριβώς ισχύει για την ντελεζιανή έννοια του γίνεσθαι, η οποία ορίζεται απ' τον ορισμό των διαστάσεων της και δεν γίνεται να χάσει καμιά διάσταση χωρίς

⁹⁵ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατώματα*, 295.

⁹⁶ *Ο.π.*, 307.

⁹⁷ Μπερξόν, *Η δημιουργική εξέλιξη*, 286.

⁹⁸ Ερρίκος Μπερξόν, *Τά ἄμεσα δεδομένα τῆς συνείδησης*, μτφρ. Κ. Παπαγιώργης (Αθήνα: Καστανιώτη, 1998), 121.

⁹⁹ *Ο.π.*, 164-165.

να μεταβάλλει τη φύση της. Μπορούμε να κατανοήσουμε την έννοια της ποιοτικής πολλαπλότητας εάν σκεφτούμε ότι ο ψυχολογικός βίος αποτελείται από μία πληθώρα, μία πολλαπλότητα ψυχικών καταστάσεων, ιδεών, ενθυμήσεων, θελήσεων, κρίσεων κ.ά. οι οποίες όμως δεν μπορούν να απαριθμηθούν και να ταξινομηθούν ποσοτικά, καθώς η μία διεισδύει στην άλλη. Αντίστοιχα, είναι αδύνατο να σκεφτούμε πως θα μπορούσαμε να αφαιρέσουμε μία μοναδική ιδέα ή ανάμνηση απ' τον ψυχολογικό βίο ενός ανθρώπου, δίχως να αλλάξουμε εξ' ολοκλήρου ολόκληρη τη συγκρότηση του.

Συνεπώς, η ποιοτική πολλαπλότητα αποτελεί ένα σύνολο ετερογενών στοιχείων σε κατάσταση συμβίωσης, όπου εάν αλλάξει έστω και ένα εξ' αυτών, αλλάζει η φύση ολόκληρης της πολλαπλότητας. Αντίστοιχα, όπως είδαμε και στα προηγούμενα αποσπάσματα, κάθε προσθήκη μίας νέας διάστασης σε ένα γίνεσθαι, επιφέρει αλλαγή της φύσεως του και οδηγεί σε νέα γίνεσθαι και νέες πολλαπλότητες. Η προσθήκη ενός νέου όρου στο γίνεσθαι επιφέρει αλλαγή της φύσεως του και όχι απλά μία αλλαγή βαθμού. Σύμφωνα με την Ελίζαμπεθ Γκρός, η οποία έχει μελετήσει εκτενώς τη σκέψη του Ντελέζ σε σχέση με τη φιλοσοφία της ζωής του Μπερξόν, η φιλοσοφία του Ντελέζ είναι η αποδιοργάνωση/αποθεμελίωση [undoing] του χώρου και του χρόνου, καθώς συνιστά μία επιστροφή στις συνεχείς ροές του γίνεσθαι.¹⁰⁰

Το γίνεσθαι, λοιπόν, μας καλεί να μελετήσουμε διαφορετικά την πραγματικότητα. Δεν αποτελεί ένα γραμμομοριακό μόρφωμα ή μία μετάβαση από μία κατάσταση σε μία άλλη, αντιθέτως βρίσκεται στο πεδίο του μοριακού:

Γίνεσθαι σημαίνει, βάσει των μορφών που έχουμε, του υποκειμένου που είμαστε, των οργάνων που κατέχουμε ή των λειτουργιών που πληρούμε, ότι εξάγουμε σωματίδια μεταξύ των οποίων καθιερώνουμε σχέσεις κίνησης και ανάπαυσης, ταχύτητας και βραδύτητας, όσο το δυνατόν *εγγύτερες* σ' αυτό που γίνεται, και μέσω των οποίων γίνεται. Υπό την έννοια αυτή το γίνεσθαι είναι η διαδικασία της επιθυμίας. Τούτη η θεμελιώδης αρχή εγγύτητας ή προσέγγισης είναι εντελώς *ιδιάζουσα*, και δεν επανεισάγει καμία αναλογία. Δείχνει όσο ακριβέστερα γίνεται μία *ζώνη εγγύτητας ή συμπαρουσίας* ενός σωματιδίου, την κίνηση που αποκτά τούτο το σωματίδιο όταν εισέρχεται σε τούτη τη ζώνη.¹⁰¹

Έτσι, το γίνεσθαι νοείται ως μία τάση που δημιουργεί μία ζώνη εγγύτητας ή συμπαρουσίας με αυτό που γίνεται και όχι μία ταύτιση ή μίμηση. Η γειτνίαση εδώ λαμβάνει μία χροιά μοριακή ή

¹⁰⁰ Elizabeth Grosz, *Becoming undone: Darwinian reflections on life, politics, and art* (Ντάραμ, Λονδίνο: Duke University Press, 2011), 55.

¹⁰¹ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατώματα*, 335.

κβαντική, η οποία οδηγεί στη δημιουργία μοριακών συλλογικοτήτων και μοριακών ζωνών συνύπαρξης ή σύνδεσης και όχι στη δημιουργία γραμμομοριακών μορφωμάτων.¹⁰² Η γραμμή του γίνεσθαι λειτουργεί όντως σαν ένα ρίζωμα, εκπτύσσεται απ' το μέσον, στο μεταξύ δύο σημείων και προχωρεί προς μία κατεύθυνση κάθετη προς αυτά τα σημεία, διαμορφώνοντας μία ζώνη εγγύτητας μεταξύ τους.¹⁰³ Η γραμμή του γίνεσθαι έχει μόνο μέση, συμβαίνει μεταξύ δύο σημείων ως γραμμή φυγής και τα παρασέρνει σε μία κοινή γειτνίαση. Το γίνεσθαι ως γραμμή φυγής που δημιουργεί ζώνη γειτνίασης [zone de voisinage] μεταξύ δύο σημείων μπορεί να γίνει κατανοητό μέσω του παραδείγματος της σφήκας και της ορχιδέας. Η σφήκα επανεδαφικοποιείται και γίνεται μέρος του αναπαραγωγικού συστήματος της ορχιδέας μέσω της επικονίασης αλλά την ίδια στιγμή επανεδαφικοποιεί την ορχιδέα μεταφέροντας τη γύρη της σε άλλο φυτό. Δύο ετερογενή στοιχεία σχηματίζουν μία ζώνη γειτνίασης, συμμετέχουν σε ένα γίνεσθαι, χωρίς να μιμούνται το ένα το άλλο. Έτσι, κάθε κίνηση απεδαφικοποίησης συνοδεύεται από μία κίνηση επανεδαφικοποίησης, συγκροτώντας το διπλό γίνεσθαι των στοιχείων. Στο πολιτικό πεδίο, για παράδειγμα, το γίνεσθαι-μαύρος ενός λευκού άνδρα δεν σηματοδοτεί την ταύτιση ή μίμηση του ενός με τον άλλον, αλλά τη δημιουργία μίας ζώνης γειτνίασης όπου τους οδηγεί σε ένα νέο, κοινό, διπλό γίνεσθαι.

Όπως φαίνεται και απ' το παράδειγμα της σφήκας και της ορχιδέας, η γραμμή του γίνεσθαι δεν ταυτίζει τα δύο στοιχεία, ούτε προκύπτει απ' αυτά, αλλά αναδύεται στο μεταξύ τους, συμπαρασύροντάς τα σε μία κοινή δημιουργική γραμμή φυγής.¹⁰⁴ Θα μπορούσαμε να πούμε με απλά λόγια ότι, μέσα απ' το *Χίλια πλατώματα*, διακρίνουμε το γίνεσθαι ως διαδικασία που αφορά τη σύνδεση με τις δυνάμεις άλλων σωμάτων.¹⁰⁵ Το εγκάρσιο γίνεσθαι μεταξύ των σωμάτων είναι το κλειδί για το άνοιγμα της ζωής σε νέες δυνατότητες, καθώς μέσα απ' τις γραμμές φυγής και τα γίνεσθαι ενισχύουμε τη ζωή μέσω περισσότερων συνδέσεων με άλλα σώματα, πολλαπλασιάζοντας τις ήδη υπάρχουσες πολλαπλότητες και δημιουργώντας καινούργιες.¹⁰⁶ Γι' αυτό, σε πρακτικό επίπεδο, ο Ντελέζ οδηγείται με βάση αυτή τη σκέψη σε μία διαφορετική εννοιολόγηση του καλού και του κακού. Το καλό (θα μπορούσε να ονομαστεί και ελεύθερο, λογικό ή ισχυρό) για τον καθένα είναι να οργανώνει τις συναντήσεις ώστε να ενωθεί με ό,τι

¹⁰² *Ο.π.*, 338.

¹⁰³ *Ο.π.*, 360.

¹⁰⁴ Holland, *Deleuze and Guattari's A Thousand Plateaus*, 104.

¹⁰⁵ Patton, *Deleuze and the political*, 78.

¹⁰⁶ Colebrook, *Gilles Deleuze*, 133.

συμφωνεί με τη φύση του και να αυξήσει τη δύναμη του.¹⁰⁷ Η ιδιότητα του καλού για τον Ντελέζ είναι λοιπόν υπόθεση δυναμισμού και εξαρτάται απ' τα γίνεσθαι και τις δυνάμεις των σωμάτων, δηλαδή τις δυνάμεις με τις οποίες ερχόμαστε σε εγγύτητα και συναντιόμαστε.

2.2. Το πεδίο συνοχής και το πεδίο οργάνωσης

Σ' αυτό το σημείο, όπου έχουμε δει σε ένα πρώτο επίπεδο πώς λειτουργεί το γίνεσθαι, προκύπτει το εξής ερώτημα: πώς γίνεται να είναι όλα σε μία συνεχή ροή, οι πολλαπλότητες να διαπλέκονται συνεχώς και να γεννούν νέα γίνεσθαι; Το ερώτημα προκύπτει γιατί εμείς αντιλαμβανόμαστε τις γραμμομοριακές, παγιωμένες διαδικασίες και δεν αντιλαμβανόμαστε τα μοριακά γίνεσθαι που είναι ανεπαίσθητα. Σ' αυτό το σημείο εμφανίζεται και πάλι η διάκριση μεταξύ μοριακού και γραμμομοριακού πεδίου. Ο Ντελέζ έχει επισημάνει ότι το πεδίο της ζωής, το μοριακό πεδίο, αποτελεί μία δυναμική ροή, μία διαδικασία γίνεσθαι, η οποία διαπερνά και διαφεύγει των γραμμομοριακών μορφωμάτων.¹⁰⁸ Κάθε φορά που οι ροές και οι εντάσεις [intensités] περιορίζονται σε αναπαραστάσεις στο γραμμομοριακό επίπεδο, υπάρχει κάτι που μας διαφεύγει, καθώς η πραγματικότητα χαρακτηρίζεται απ' τη συνεχή μοριακή ροή. Το πεδίο όπου συνυπάρχουν και αλληλεπιδρούν τα μοριακά στοιχεία, ονομάζεται πεδίο συνοχής [plan de consistance]¹⁰⁹, ενώ το πεδίο όπου αναπτύσσονται οι γραμμομοριακές οργανώσεις ονομάζεται πεδίο οργάνωσης ή ανάπτυξης [plan d'organisation ou de développement]:

Ίσως υπάρχουν δύο επίπεδα ή τρόποι να συλλάβει κανείς το πεδίο [plan]. Αλλά καθαυτό το πεδίο δεν είναι δεδομένο. Είναι εκ φύσεως κρυμμένο. Μπορούμε μόνο να το συναγάγουμε, να το εικάσουμε, να το συμπεράνουμε βάσει αυτού που προσφέρει [...]. Ένα τέτοιο πεδίο είναι τόσο πεδίο οργάνωσης όσο και ανάπτυξης: είναι δομικό ή γενετικό [structural ou génétique], αμφοτέρα ταυτοχρόνως, δομή και γένεση, πεδίο δομικό των διαμορφωμένων οργανώσεων με τις αναπτύξεις τους, πεδίο γενετικό των εξελικτικών αναπτύξεων με τις οργανώσεις τους.¹¹⁰

Κι έπειτα, υπάρχει ένα εντελώς άλλο πεδίο, ή μία εντελώς άλλη αντίληψη περί πεδίου. Εκεί δεν υπάρχουν καθόλου μορφές ή αναπτύξεις μορφών, ούτε υποκείμενα και διαμορφώσεις υποκειμένων· δεν υπάρχει δομή ούτε γένεση. Υπάρχουν μόνο σχέσεις κίνησης και ανάπαυσης, ταχύτητας [vitesse] και βραδύτητας [lenteur] μεταξύ μη

¹⁰⁷ Gilles Deleuze, *Σπινόζα: Πρακτική φιλοσοφία*, μτφρ. Κ. Καψαμπέλη (Αθήνα: Νήσος, 1996), 39.

¹⁰⁸ Gilles Deleuze, "Nomad thought," στο *The new Nietzsche. Contemporary styles of interpretation*, επ. David Allison (Νέα Υόρκη: Dell, 1977), 146.

¹⁰⁹ Μεταφράζουμε τον όρο plan de consistance ως πεδίο συνοχής. Μπορεί να βρεθεί στην ελληνική βιβλιογραφία και ως πεδίο συγκρότησης, βλ. Χλόη Κολύρη, "Η λογική του νοήματος στον Ντελέζ και η μετάφραση της ορολογίας του," στο *Σκοτεινός Ντελέζ* (Τρίκαλα: Επέκεινα, 2019), 153. Επίσης, μπορεί να βρεθεί ως πλάνο σύστασης ή σύνθεσης [plan de consistance ou de composition], βλ. Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατώματα*, 327-328.

¹¹⁰ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατώματα*, 326.

διαμορφωμένων στοιχείων, τουλάχιστον σχετικά μη διαμορφωμένων, παντοειδών μορίων και σωματιδίων. Υπάρχουν μόνο αυτότητες [heccéités]¹¹¹, πρωταρχικές συγκινήσεις [affects]¹¹², εξατομικεύσεις χωρίς υποκείμενο [individuations sans sujet], που συνιστούν συλλογικές συναρμογές [agencements collectifs]. Τίποτα δεν αναπτύσσεται, αλλά τα πράγματα συμβαίνουν καθυστερημένα ή προκαταβολικά, και σχηματίζουν την τάδε ή τη δείνα συναρμογή, σύμφωνα με τις συνθέσεις ταχύτητας που τα διακρίνουν. Αυτό το πεδίο, που δεν γνωρίζει παρά μόνο γεωγραφικά μήκη και πλάτη, ταχύτητες και αυτότητες, το αποκαλούμε πεδίο συνοχής ή σύνθεσης.¹¹³

Μ' αυτόν τον τρόπο, βλέπουμε απ' τη μία το πεδίο οργάνωσης, που αφορά την ανάπτυξη γραμμομοριακών μορφών και τη διαμόρφωση υποκειμένων, και απ' την άλλη μεριά το πεδίο συνοχής, που αναγνωρίζει μόνο σχέσεις ταχύτητας και βραδύτητας, κίνησης και στάσης, μεταξύ ασχημάτιστων στοιχείων που παρασύρονται από ροές.¹¹⁴ Όπως είδαμε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, τα δύο πεδία συνυπάρχουν και προϋποτίθενται αμοιβαία, ενώ δίνεται οντολογική και αξιολογική προτεραιότητα στο πεδίο συνοχής. Τα πεδία αυτά είναι ανεπαίσθητα, δεν μπορούμε να τα αντιληφθούμε παρά μόνο εκ των υστέρων. Αυτή η διάκριση δίνει στον Ντελέζ ένα πεδίο όπου μπορούν να συνυπάρχουν τα σωματίδια και τα στοιχεία, να ρέουν ασταμάτητα μέσω μετάπτωσης σε διαφορετικές ταχύτητες και βραδύτητες και να σχηματίζουν νέες συνδέσεις και συναρμογές μεταξύ τους ενδεχομενικά. Το πεδίο συνοχής είναι εμμενές στον εαυτό του καθώς χαρακτηρίζεται μόνο από πολλαπλότητες και τις ενδεχομενικές διασταυρώσεις τους· αποτελεί το πεδίο του χάους, όπου υπάρχει μία αδιάκοπη ροή δεδομένων κάθε είδους, αντιληπτικών, συγκινησιακών και διανοητικών, των οποίων το μόνο κοινό χαρακτηριστικό είναι ότι είναι ενδεχομενικά και ασύνδετα μεταξύ τους.¹¹⁵

¹¹¹ Ο όρος heccéité προέρχεται απ' τον Ιωάννη Δουνς Σκότο (1265-1308), ο οποίος δημιούργησε τη λέξη και την έννοια αυτή απ' το λατινικό Hæc που σημαίνει «αυτό το πράγμα», βλ. Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατόματα*, 320. Μπορεί να βρεθεί στη βιβλιογραφία και ως τινότητα ή τινότης, βλ. Χλόη Κολύρη, “Η λογική του νοήματος στον Ντελέζ και η μετάφραση της ορολογίας του,” 146. Πρόκειται για έναν περίπλοκο όρο, εμπνευσμένο απ' τη σχολαστική θεολογία του Μεσαίωνα, τον οποίο αξιοποιεί ο Ντελέζ για να υποδείξει έναν τρόπο εξατομίκευσης που διαφέρει απ' αυτόν του υποκειμένου. Είναι ένας τρόπος εξατομίκευσης που αντιστοιχεί στο πεδίο συνοχής όπου τα πάντα είναι σχέσεις κίνησης και ανάπαυσης μεταξύ μορίων και εξουσία να επηρεάζεις και να επηρεάζεσαι. Δηλαδή, αφορά την εξατομίκευση που συμβαίνει μεταξύ σωματιδίων που χαρακτηρίζονται μόνο απ' τα ίδια και τις σχέσεις τους με άλλα σωματίδια. Για περισσότερα σχετικά με την αυτότητα, βλ. Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατόματα*, 320-326.

¹¹² Ο όρος affect προέρχεται απ' την *Ηθική* του Σπινόζα και έχει αποδοθεί στα ελληνικά ως συναισθηματική επίρεια, βλ. Μπαρούχ Σπινόζα, *Ηθική*, μτφρ. Ευάγγελος Βανταράκης (Αθήνα: Εκκρεμές, 2009), 234. Ο Σπινόζα το χρησιμοποιεί για να μιλήσει για τους επηρεασμούς του σώματος που οδηγούν στην αύξηση ή τη μείωση της ενέργειας του. Ο όρος affect δεν εκφράζει ένα προσωπικό συναίσθημα αλλά μία προ-προσωπική εντασιακότητα, την ικανότητα ενός σώματος να επηρεάζει και να επηρεάζεται (Brian Massumi, Πρόλογος στο *A thousand plateaus* (Λονδίνο, Νέα Υόρκη: Bloomsbury, 2017), xv).

¹¹³ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατόματα*, 327.

¹¹⁴ Deleuze, Parnet, *Dialogues*, 91-92.

¹¹⁵ François Zourabichvili, *Le vocabulaire de Deleuze* (Παρίσι: Ellipses, 2003), 55.

Η διαδικασία που συνδέει τα δύο πεδία είναι η στρωμάτωση [stratification] και η αποστρωμάτωση [déstratification]. Στο πεδίο οργάνωσης λαμβάνει χώρα η στρωμάτωση, δηλαδή η δημιουργία μορφών, υποκειμένων και λειτουργιών που αποκαλούνται στρώματα, ενώ το πεδίο συνοχής προϋποθέτει την αποστρωμάτωση της φύσης.¹¹⁶ Οι συναρμογές είναι τα συστατικά στοιχεία των στρωμάτων, με τις αφηρημένες μηχανές να επιτελούν τις διαδικασίες στρωμάτωσης και αποστρωμάτωσης. Το πεδίο συνοχής αποτελείται απ' το σύνολο όλων των δυνατικών γραμμών του γίνεσθαι, όλων των γραμμών φυγής, ενώ το πεδίο οργάνωσης αποτελεί το συνολικό άθροισμα των υπαρχουσών στρωματώσεων, της παγίωσης του είναι σε μία μετα-σταθερή κατάσταση βγαλμένη απ' το χάος του γίνεσθαι.¹¹⁷ Μπορούμε να φανταστούμε λοιπόν το πεδίο συνοχής ως το πεδίο αλληλοδιαπλοκής απειράριθμων στοιχείων που εξέρχονται των στρωμάτων και χαράσσουν γραμμές φυγής, ενώ το πεδίο οργάνωσης προσπαθεί να τα παγιώσει μέσω της στρωμάτωσης, να σταματήσει τα γίνεσθαι και να τα κάνει αντιληπτά ως μορφές και υποκείμενα.

2.3. Οι μορφές του γίνεσθαι

Το πεδίο συνοχής αποτελείται από μία πληθώρα τύπων γίνεσθαι που δημιουργούν ζώνες εγγύτητας μεταξύ διαφορετικών μορίων και οδηγούν στη διαμόρφωση νέων συναρμογών ή την τροποποίηση των ήδη υπαρχουσών. Το γίνεσθαι, πρώτα απ' όλα, συνδέεται με την έννοια της πολλαπλότητας:

Σε ένα γίνεσθαι-ζώο [devenir-animal] έχουμε πάντα να κάνουμε με μία αγέλη, με μία ομάδα, με έναν πληθυσμό, με μία κατοίκηση, εν ολίγοις με μία πολλαπλότητα.¹¹⁸

Το γίνεσθαι-ζώο φέρνει στην επιφάνεια τη σημασία της πολλαπλότητας μέσω της σύνδεσης με την ομάδα, την αγέλη. Αυτό που ενδιαφέρει τον Ντελέζ είναι οι συμπεριφορές αγέλης των ζώων και όχι τα χαρακτηριστικά τους. Το σημείο όπου ο άνθρωπος σχετίζεται με το ζώο είναι η σαγήνη που υπάρχει για την αγέλη, την πολλαπλότητα.¹¹⁹ Στο σημείο της σαγήνης για την αγέλη σχηματίζεται μία ζώνη εγγύτητας μεταξύ του ανθρώπου και του ζώου που σχηματίζει μία δυναμική γραμμή φυγής. Η αγέλη αποτελεί μία πολλαπλότητα που διαφοροποιείται σαν έννοια απ' το πλήθος. Το πλήθος χαρακτηρίζεται από ομοιογένεια, μονόδρομη ηγεσία και ταύτιση με τον

¹¹⁶ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατώματα*, 332.

¹¹⁷ Holland, *Deleuze and Guattari's A Thousand Plateaus*, 56.

¹¹⁸ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατώματα*, 295.

¹¹⁹ Ο.π.

ηγέτη, ενώ η αγέλη χαρακτηρίζεται απ' την ετερογένεια των στοιχείων της, την ευλύγιστη ηγεσία και την τάση της να αντιστέκεται στη συνολοποίηση και ενοποίηση των στοιχείων της.¹²⁰

Η έννοια της αγέλης έχει πολιτική βαρύτητα καθώς περιλαμβάνει την έννοια του ανώμαλου [anomal]. Για τους Ντελέζ και Γκουατταρί, το ανώμαλο είναι μία έννοια που συνοδεύει το ζώο και εκφράζει το άνισο, το κακοτράχαλο ή αλλιώς την κορυφωση της απεδαφικοποίησης, αυτό που διαφοροποιείται.¹²¹ Η αγέλη διαφοροποιείται απ' το πλήθος μέσω της ύπαρξης της μεθορίου ή του ανώμαλου. Η σχέση με το ανώμαλο είναι μία σχέση εγγύτητας που αντιτίθεται στις δυνάμεις που εγκαθιδρύουν κέντρα κρατικού τύπου αδρανοποιώντας τις πρωταρχικές συγκινήσεις και παγώνοντας τη δυνατότητα για νέα γίνεσθαι.¹²² Το γίνεσθαι-ζώο χρησιμοποιείται για να περιγράψει τη θετικότητα και την πολλαπλότητα της επιθυμίας και της πρωταρχικής συγκίνησης που μας φέρνουν σε σύνδεση με νέα σώματα. Αυτή η εγγύτητα συνυπάρχει με την έννοια του ανώμαλου, το οποίο τείνει να διαφοροποιείται και να ωθεί τις υπάρχουσες συναρμογές στα όρια τους:

Υπάρχει μία ολόκληρη πολιτική των γίνεσθαι-ζώο [...] Εκφράζουν μάλλον μειονοτικές ομάδες, ή ομάδες καταπιεσμένες ή απαγορευμένες, ή εξεγερμένες ή πάντα στις παρυφές των αναγνωρισμένων θεσμών, τόσο πιο μυστικές όσο είναι εξωτερικές, εν ολίγοις ανομικές.¹²³

Ένα παράδειγμα καταπιεσμένης ομάδας που μέσω ενός γίνεσθαι-ζώο έρχεται σε ρήξη με τους κεντρικούς θεσμούς, μπορεί να αντληθεί απ' τους αγώνες για την απελευθέρωση της σεξουαλικότητας. Μέσα από αγώνες δεκαετιών το queer κίνημα δεν ζητάει απλώς να αναγνωριστεί απ' τους θεσμούς αλλά έρχεται σε ρήξη με αυτούς, βρίσκεται στη μεθόριο και είναι ανοιχτό σε μία πολλαπλότητα αγέλης, δημιουργώντας συνεχώς νέες συναρμογές που αμφισβητούν και ξεπερνούν τις υπάρχουσες παγιωμένες ταυτότητες φύλου, και όχι μόνο.¹²⁴ Το άνοιγμα στη πολλαπλότητα της σεξουαλικότητας περνά και απ' τη θεσμική κατοχύρωση κάποιων δικαιωμάτων και ελευθεριών, καθώς, όπως έχουμε ήδη δει, η συνέχιση του αγώνα στο μικροπολιτικό πεδίο έχει ανάγκη και την επιβίωση στο μακροπολιτικό πεδίο. Έτσι, η συμμετοχή

¹²⁰ Holland, *Deleuze and Guattari's A Thousand Plateaus*, 95.

¹²¹ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατώματα*, 300.

¹²² *Ο.π.*, 303.

¹²³ *Ο.π.*, 304.

¹²⁴ Βλ. για παράδειγμα το *The nick of time* της Elizabeth Grosz όπου μελετάται η έννοια της σεξουαλικής διαφοράς [sexual difference] ως μία μη-μετρήσιμη και συνεχής διαδικασία παραγωγής. Το κίνημα του queer μπορεί να νοηθεί ως μία πολλαπλότητα που εμπλέκεται συνεχώς σε νέα γίνεσθαι.

σε ένα γίγνεσθαι-ζώο αφορά το χτίσιμο νέων επιπέδων ύπαρξης όπου οι υπάρχουσες μορφές διαλύονται και απελευθερώνονται απ' τα σημαίνοντα που καθορίζουν το περιεχόμενο και την έκφρασή τους.¹²⁵

Το χτίσιμο νέων επιπέδων ύπαρξης περνά σαφώς μέσα απ' τα μοριακά γίγνεσθαι, τα οποία διασπούν τις γραμμομοριακές οργανώσεις. Ένα παράδειγμα τέτοιας οργάνωσης είναι η έννοια της γυναίκας, η οποία εντάσσεται σε μία δυαδική μηχανή που την αντιθέτει στον άντρα ως τον υποδεέστερο όρο και της αποδίδει παγιωμένα χαρακτηριστικά και λειτουργίες.¹²⁶ Το γίγνεσθαι-γυναίκα [devenir-femme] είναι εξέχουσας σημασίας, καθώς αντιτίθεται στη λογική του διμερούς φύλου:

[...] ούτε μίμηση ούτε υιοθέτηση της γυναικείας μορφής, αλλά εκπομπή σωματιδίων που εισέρχονται στη σχέση κίνησης και ανάπαυσης, ή στη ζώνη γειτνίασης μιας μικρο-θηλυκότητας, δηλαδή παραγωγή εντός μας μιας μοριακής γυναίκας, δημιουργία μιας μοριακής γυναίκας.¹²⁷

Όλα τα γίγνεσθαι είναι μοριακά, γι' αυτό το γίγνεσθαι-γυναίκα αφορά ακόμα και τη γυναίκα ως γραμμομοριακή οντότητα. Το γίγνεσθαι-γυναίκα δεν αφορά τη σχέση με πραγματικές γυναίκες αλλά με το άυλο γυναικείο σώμα ως μοριακή οντότητα. Δηλαδή, αφορά τη δημιουργία μιας μοριακής μικρο-φεμινιστικότητας στο άτομο, η οποία αναπαράγει πρωταρχικές συγκινήσεις που αντικρούουν και υποβαθμίζουν τις έμφυλες κατηγοριοποιήσεις της πατριαρχικής κοινωνίας, καθώς και την τάση της να υποβαθμίζει το θηλυκό ως υποδεεστέρο και αδύναμο όρο έναντι του αρσενικού.¹²⁸ Αυτή η ζώνη γειτνίασης που παραπέμπει σ' ένα μοριακό γίγνεσθαι-γυναίκα φέρει τα χαρακτηριστικά της εγγύτητας με άλλα σώματα, το άγγιγμα, τη φροντίδα και την προστασία των άλλων.¹²⁹

Δεν υπάρχει γίγνεσθαι-άντρας, γιατί ο άντρας αποτελεί το υποκείμενο που έχει καθιερωθεί ως γραμμομοριακή οργάνωση ή ως οπτική γωνία υπό την οποία καθορίζονται όλα τα άλλα όντα και όλα τα γίγνεσθαι. Ο άντρας αποτελεί έναν πλειοψηφικό όρο, όπως και ο άνθρωπος, γιατί κάθε άλλο ον μπορεί να συμπεριληφθεί υπό την ομπρέλα του άντρα· η απειλή βρίσκεται στη

¹²⁵ Ansell-Pearson, *Germinal life*, 181.

¹²⁶ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατώματα*, 338.

¹²⁷ *Ο.π.*, 339.

¹²⁸ Patton, *Deleuze and the political*, 81.

¹²⁹ Philip Goodchild, *Deleuze and Guattari: an introduction to the politics of desire* (Λονδίνο, Καλιφόρνια, Νέο Δελχί: SAGE Publications, 1996), 171.

συμπερίληψη, η οποία εξαλείφει τη διαφορά.¹³⁰ Το υποκείμενο που λειτουργεί ως κεντρικό σημείο αναφοράς όλων των άλλων σημείων είναι ο λευκός, δυτικός, έλλογος άντρας και ακριβώς αυτό το γραμμομοριακό κέντρο εξουσίας που απορροφά και εξαλείφει τις διαφορές θέλουν να καταστρέψουν οι Ντελέζ και Γκουατταρί μέσω της προτεραιότητας που αποδίδουν στο γίνεσθαι-γυναίκα.¹³¹ Για να ξεφύγουμε απ' τη λογική του άντρα, πρέπει να ξεφύγουμε απ' τη λογική της αναπαράστασης και να δούμε τον κόσμο ως κόσμο διαφοράς που διαπερνάται από πολλαπλά γίνεσθαι.

Το γίνεσθαι-γυναίκα μάς απομακρύνει απ' την κυρίαρχη λογική του όντος και του άντρα και μας οδηγεί προς ένα γίνεσθαι-ανεπαίσθητος [devenir-imperceptible]:

Το ανεπαίσθητο είναι το εμμενές τέλος του γίνεσθαι, η συμπαντική του φόρμουλα. Θα λέγαμε αρχικά: να είσαι όπως όλος ο κόσμος. «Απόβαλε ό,τι είναι απόβλητο, θάνατος και περίσσεια», παράπονο και οιμωγή, ανικανοποίητη επιθυμία, άμυνα ή συνηγορία, ό,τι ριζώνει τον καθένα (όλον τον κόσμο) στον ίδιο τον εαυτό του, στη γραμμομοριακότητα του. Διότι όλος ο κόσμος είναι το γραμμομοριακό σύνολο, αλλά να γίνεις όλος ο κόσμος [devenir tout le monde] είναι μία άλλη υπόθεση, που θέτει σε λειτουργία το σύμπαν με όλες τις μοριακές του συνιστώσες. Να γίνεις όλος ο κόσμος σημαίνει να φτιάξεις κόσμο, να φτιάξεις έναν κόσμο.¹³²

Το γίνεσθαι-ανεπαίσθητος είναι ο προορισμός του γίνεσθαι, που μας επιτρέπει να ανοιχτούμε στο μοριακό πεδίο του γίνεσθαι και να δούμε πέρα απ' την οργάνωση των μορφών στο πεδίο οργάνωσης. Είναι η απόλυτη τάση της φιλοσοφίας όπου εξαλείφονται όλες οι μορφές οργάνωσης και υποκειμενικοποίησης που στέκονται ανάμεσα στις επιθυμίες και τις αντιλήψεις μας.¹³³ Συνιστά τη γραμμή όπου η σκέψη μας μπορεί να απελευθερωθεί απ' την οπτική του ανθρώπου, να ανοιχτεί στον κόσμο, στη ροή των γίνεσθαι και να καταφάσκει τη μοριακή ροή της ζωής, διανοίγοντας τη δυνατότητα να δούμε τον εαυτό μας εντός του κόσμου.¹³⁴

Οι Ντελέζ και Γκουατταρί θέλουν να οδηγήσουν τη γραμμή των γίνεσθαι στη δημιουργία γιατί κάθε ζώνη εγγύτητας και κάθε σύνδεση αφορά τη δημιουργία. Να γίνεις ο κόσμος σημαίνει να αναχθείς σε μία γραμμή που θα πραγματοποιεί συνδέσεις με άλλες γραμμές και θα παράγει νέους κόσμους και νέες δυνατότητες, δίχως να παγιώνεται και να μορφοποιείται στο πεδίο

¹³⁰ Colebrook, *Gilles Deleuze*, 139.

¹³¹ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατώματα*, 359.

¹³² *Ο.π.*, 343.

¹³³ Holland, *Deleuze and Guattari's A Thousand Plateaus*, 113.

¹³⁴ Colebrook, *Gilles Deleuze*, 129.

οργάνωσης.¹³⁵ Έτσι, το γίνεσθαι παραμένει ανεπαίσθητο όσο αντιτίθεται στο αντιληπτό εντός μιας δυαδικής μηχανής και δημιουργεί νέες μοριακές συνδέσεις.¹³⁶

2.4. Το γίνεσθαι-μειονοτικός

Σύμφωνα με όσα είδαμε στην προηγούμενη ενότητα, το γίνεσθαι αποτελεί μία μοριακή, ανεπαίσθητη διαδικασία που τείνει να διαρρηγνύει τους κυρίαρχους κώδικες και οδηγεί στην παραγωγή νέων πολλαπλοτήτων. Το γίνεσθαι έχει σαφώς έναν χαρακτήρα που αποστρέφεται την κυριαρχία και αυτό εκφράζεται μέσω του γίνεσθαι-μειονοτικός [devenir-minoritaire]:

[...] ενώ τα γίνεσθαι είναι μειονότητα, κάθε γίνεσθαι είναι γίνεσθαι-μειονοτικό. Η πλειονότητα προϋποθέτει μία κατάσταση κυριαρχίας, όχι το αντίστροφο. Δεν πρόκειται για το αν υπάρχουν περισσότερα κουνούπια ή μύγες απ' ό,τι άνδρες, αλλά για το πώς ο «άνδρας» συγκρότησε στο σύμπαν ένα υπόδειγμα σε σχέση με το οποίο οι άνδρες συνιστούν αναγκαστικά (αναλυτικά) μία πλειονότητα. Υπ' αυτήν την έννοια οι γυναίκες, τα παιδιά αλλά και τα ζώα, τα φυτά, τα μόρια είναι μειονοτικά.¹³⁷

Οφείλουμε να ξεκαθαρίσουμε ότι το γίνεσθαι-μειονοτικός δεν ταυτίζεται με τη μειονότητα ως κατάσταση. Επανεδαφικοποιούμεστε μέσω του γίνεσθαι σε μία μειονότητα ως κατάσταση αλλά απεδαφικοποιούμεστε ταυτόχρονα σε ένα γίνεσθαι.¹³⁸ Με απλά λόγια, το να ανήκει κάποιος σε μία μειονότητα δεν αποτελεί ένα γίνεσθαι-μειονοτικό, ούτε το εγγυάται. Αντιθέτως, πρόκειται για μία συνεχή, δυναμική διαδικασία που συντελείται στο επίπεδο του μοριακού και μπορούμε να γνωρίσουμε τα αποτελέσματά της μόνο εκ των υστέρων.

Σύμφωνα, με τους Ντελέζ και Γκουατταρί, αυτό που μας ωθεί σε ένα γίνεσθαι είναι πάντα κάτι μικρό, αναπάντεχο ή ανεπαίσθητο. Για παράδειγμα, το γίνεσθαι-μειονοτικός δεν επιτυγχάνεται με την ένταξη σε έναν κομματικό μηχανισμό αλλά θα μπορούσε να επιτευχθεί μέσω ασυνείδητων διαδικασιών που προκύπτουν απ' τη συνύπαρξη και την εγγύτητα με άλλα σώματα. Το γίνεσθαι-μειονοτικός είναι μία πολιτική διαδικασία που παραπέμπει σε μία μικρο-πολιτική, δηλαδή στο αντίθετο της μακρο-πολιτικής.¹³⁹ Το γίνεσθαι-μειονοτικός λοιπόν δεν αφορά τη μακρο-πολιτική και την ιστορία, όπου μία ομάδα αγωνίζεται να γίνει ή να ενταχθεί στην πλειονότητα και να επιβάλλει τα δικά της συμφέροντα, αντιθέτως παραμένει αδιάφορο στα ερωτήματα του μέλλοντος και του παρελθόντος της επανάστασης και αποτελεί ένα συμπαγές

¹³⁵ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατόματα*, 344.

¹³⁶ *Ο.π.*, 348.

¹³⁷ *Ο.π.*, 357.

¹³⁸ *Ο.π.*

¹³⁹ *Ο.π.*, 358.

συνύπαρξης μεταξύ ετερογενών στοιχείων.¹⁴⁰ Το γίνεσθαι συμβαίνει σε μοριακό επίπεδο και δεν ασχολείται με τα μελλοντικά προβλήματα καθώς συγκροτείται απ' τα άτομα και τις υπάρχουσες σχέσεις μεταξύ τους, παρασύροντάς τα σε μία κοινή δημιουργική φυγή που δεν μπορεί να προκαθοριστεί παρά μόνο να προκύψει μέσω πειραματισμού. Έτσι, εάν το μελετήσουμε στο ευρύτερο πεδίο των ατόμων εντός μιας κοινωνίας, το γίνεσθαι-μειονοτικός αποτελεί τη δημιουργική δυνατότητα των ατόμων που αποκλίνουν απ' το κανονιστικό πρότυπο της κοινωνίας. Εκφράζει την ιδέα ότι οι κοινωνίες δεν συμμορφώνονται ποτέ πλήρως σε ένα ολοποιητικό, πλειοψηφικό μοντέλο που αγνοεί την εσωτερική διαφορά αλλά συγκροτούνται μέσα από μία διαδικασία συνεχούς μεταλλαγής.¹⁴¹ Μ' αυτόν τον τρόπο, το γίνεσθαι-μειονοτικός μας οδηγεί στην εννοιολόγηση της μειονότητας απ' τους Ντελέζ και Γκουατταρί:

Η εποχή μας γίνεται εποχή των μειονοτήτων. Είδαμε επανειλημμένως ότι αυτές δεν καθορίζονται αναγκαστικά από τον μικρό αριθμό, αλλά από το γίνεσθαι ή από τη διακύμανση, με άλλα λόγια από την απόκλισή τους σε σχέση με το ένα ή με το άλλο αξίωμα που συνιστά μία πλεοναστική πλειονότητα [majorité redondante] [...]. Αυτό που ορίζει λοιπόν μία μειονότητα δεν είναι ο αριθμός, είναι οι εσωτερικές στον αριθμό σχέσεις [les rapports intérieurs au nombre]. [...] η μειονότητα ορίζεται ως μη καταμετρήσιμο σύνολο [ensemble non dénombrable,], όποιος κι αν είναι ο αριθμός των στοιχείων της. Ό,τι χαρακτηρίζει το μη καταμετρήσιμο δεν είναι ούτε το σύνολο ούτε τα στοιχεία, είναι μάλλον η σύνδεση, το «και», που παράγεται μεταξύ των στοιχείων, μεταξύ των συνόλων, και δεν ανήκει σε κανένα από τα δύο, που τους διαφεύγει και συνιστά μία γραμμή φυγής. Η αξιωματική [l'axiomatique]¹⁴² χειρίζεται απλώς καταμετρήσιμα σύνολα, έστω άπειρα, ενώ οι μειονότητες συνιστούν εκείνα τα «ρευστά» μη καταμετρήσιμα σύνολα [ensembles «flous» non dénombrables], τα μη αξιωματικοποιήσιμα [non axiomatisables], εν ολίγοις εκείνες τις «μάζες», εκείνες τις πολλαπλότητες φυγής ή ροής.¹⁴³

Η μειονότητα, λοιπόν, εκφράζει η ίδια ένα γίνεσθαι-μειονοτικός καθώς δεν μπορεί να αναπαυθεί στην μειονοτική κατάσταση. Γι' αυτό αποτελεί ένα μη καταμετρήσιμο σύνολο, όπως ακριβώς τα στοιχεία της μπερξονικής ποιοτικής πολλαπλότητας.¹⁴⁴ Τα στοιχεία της δεν καταμετρούνται, δεν υπόκεινται σε συνολοποίηση ούτε ανάγονται σε κάποια προγενέστερη ενότητα, αντιθέτως τα στοιχεία και οι συνδέσεις μεταξύ τους αποτελούν τις διαστάσεις της μειονότητας και αλλάζουν

¹⁴⁰ Ο.π.

¹⁴¹ Paul Patton, "Deleuze and democratic politics," στο *Radical democracy: politics between abundance and lack*, επ. Lars Tønder, Lasse Thomassen (Μάντσεστερ, Νέα Υόρκη: Manchester University Press, 2005), 61.

¹⁴² «Η αξιωματική δεν συγκροτεί μία αιχμή της επιστήμης, αλλά πολύ περισσότερο ένα σημείο παύσης, μία επαναφορά στην τάξη, που εμποδίζει τις αποκωδικοποιημένες σημειωτικές ροές, μαθηματικές και φυσικές, να φύγουν πανταχόθεν» (Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατόματα*, 569).

¹⁴³ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατόματα*, 579.

¹⁴⁴ Βλέπε ενότητα 2.1 της παρούσας εργασίας.

φύση και συγκρότηση σε κάθε νέα σύνδεση που επιτελούν. Το στοιχείο που καθιστά τη μειονότητα μη καταμετρήσιμη είναι η γραμμή φυγής που χαράσσεται ανάμεσα στα σημεία της, εκπτώσσεται απ' τη ζώνη εγγύτητας τους και διαφεύγει απ' τους εγκατεστημένους κώδικες.

Η ισχύς των μειονοτήτων στηρίζεται στην ικανότητά τους να αναδεικνύουν τη δύναμη των μη καταμετρήσιμων συνόλων έναντι της δύναμης των καταμετρήσιμων συνόλων, ακόμη κι αν αυτά τα σύνολα μεταλλαχθούν στην πορεία ή απαιτήσουν μία καινούργια αξιωματική.¹⁴⁵ Η ισχύς των μη καταμετρήσιμων συνόλων εμφανίζεται ως ένα γίνεσθαι όλος ο κόσμος μέσω των μειονοτήτων που συμπαρασύρει κι άλλα άτομα σε μία κοινή γραμμή φυγής· όλος ο κόσμος καλείται να γίνει ζώο, γυναίκα, μαύρος, queer, ακόμη κι αν είναι ήδη. Δηλαδή, εν αντιθέσει με την ισχύ της πλειονότητας που στηρίζεται σε ένα μοντέλο στο οποίο πρέπει όλοι να συμμορφωθούν, η μειονότητα αποτελεί ένα γίνεσθαι, στο οποίο ο καθένας εμπλέκεται και οδηγείται σε άγνωστα μονοπάτια.¹⁴⁶ Η δύναμή της έρχεται απ' αυτό που δημιουργεί, ακόμα κι αν κάποιες φορές φτιάχνει μοντέλα για να γίνει πλειονότητα και να επιβιώσει.¹⁴⁷ Εδώ και πάλι μπορούμε να δούμε στην πράξη το queer κίνημα ως μία μειονότητα, η οποία ζητά δικαιώματα και φτιάχνει μοντέλα που υπάγονται στους υπάρχοντες θεσμικούς κώδικες για να επιβιώσει αλλά παράλληλα ακολουθεί μία γραμμή φυγής που βλέπει το φύλο πέρα από διμερείς διαμορφώσεις, ως ένα πεδίο υπό συνεχή διαμόρφωση. Μία φιλελεύθερη μορφή ουδετερότητας του φύλου ή πολυπολιτισμικότητας θα διεκδικούσε απλώς το δικαίωμα ένταξης των μειονοτήτων στην πλειονότητα, αλλά οι Ντελέζ και Γκουατταρί οδεύουν πέραν της συμπερίληψης και προτάσσουν τη δημιουργική διαδικασία του γίνεσθαι-μειονοτικός και την συνεχή απόκλιση απ' το κανονιστικό πρότυπο.¹⁴⁸ Σύμφωνα με τον Πολ Πάττον, οι Ντελέζ και Γκουατταρί αντιτίθενται στην πολιτική προοπτική που κινείται προς την εγκατάσταση νέων σταθερών ή τη διατήρηση της πλειονότητας και αντ' αυτού προτάσσουν τη δύναμη μεταμόρφωσης του γίνεσθαι-μειονοτικός, η οποία κινείται ενάντια στην κανονιστική δύναμη της πλειονότητας.¹⁴⁹

Είναι σαφές πως η πλειονότητα και η μειονότητα αντιδιαστέλλονται με ποιοτικό τρόπο: η πλειονότητα προϋποθέτει μία σταθερά έκφρασης ή περιεχομένου, ως ένα πρότυπο μέτρο με το οποίο αποτιμάται, ενώ κάθε διαφορετικός καθορισμός που θεωρείται μειονοτικός είτε εντάσσεται

¹⁴⁵ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατώματα*, 581.

¹⁴⁶ Gilles Deleuze, *Negotiations: 1972-1990*, μτφρ. Martin Joughin (Νέα Υόρκη, Τσίτσσεστερ: Columbia University Press, 1995), 173.

¹⁴⁷ *Ο.π.*

¹⁴⁸ Patton, *Deleuze and the political*, 47.

¹⁴⁹ *Ο.π.*, 48.

ως υποσύστημα είτε τίθεται εκτός συστήματος.¹⁵⁰ Η πλειονότητα θεωρείται μία αφηρημένη και κενή αναπαράσταση μιας ιδεατής ταυτότητας με συγκεκριμένα συστήματα εξουσίας και ελέγχου, ενώ τα μειονοτικά γίνεσθαι κατέχουν τη δύναμη να διασπούν και να μεταμορφώνουν αυτά τα συστήματα.¹⁵¹ Καθώς ένα γίνεσθαι είναι πάντα μειονοτικό, το πρόβλημα για τους Ντελέζ και Γκουατταρί δεν είναι να κατακτηθεί η πλειονότητα από μία μειονότητα, ούτε να εγκατασταθούν νέες σταθερές. Το γίνεσθαι-μειονοτικός είναι η μοριακή δύναμη που συγκροτείται απ' τη συνεχή μεταλλαγή και επινοεί την οικουμενική μορφή συνείδησης που ονομάζεται αυτονομία.¹⁵² Αυτή η μορφή συνείδησης αναφέρεται στις δυνάμεις του γίνεσθαι που υπόκεινται σε συνεχή παραλλαγή, δρουν εντός ενός πεδίου εμμένειας που καθορίζεται απ' τις ίδιες αλλά και τις συνθήκες στις οποίες δρουν και ανήκουν σε μία επικράτεια διαφορετική απ' αυτήν της κυριαρχίας. Σ' αυτή τη διαδικασία που σκιαγραφήσαμε το πλειοψηφικό αποτελεί το ομοιογενές και σταθερό σύστημα που χαρακτηρίζεται από μία κενή ιδεατή ταυτότητα (π.χ. λευκός, δυτικός άντρας), οι μειονότητες τα υπο-συστήματα που συμπεριλαμβάνονται ή αποκλείονται (π.χ. παρίες, τοξικομανείς, ομοφυλόφιλοι, μετανάστες) και το γίνεσθαι-μειονοτικός το δυνητικό και δημιουργικό γίνεσθαι.¹⁵³ Η πολιτική σημασία της μειονότητας έγκειται στη δυνητική της ιδιαιτερότητα, που της παρέχει τη βάση για τη συγκρότηση μιας μηχανής μεταμόρφωσης έναντι των κυρίαρχων κωδίκων. Όπως θα δούμε στη συνέχεια, το ζήτημα που έρχεται να αντιμετωπίσει το γίνεσθαι-μειονοτικός είναι η κατανίκηση του καπιταλισμού μέσω του γκρεμίσματος των κυρίαρχων κωδίκων και η σύσταση μιας πολεμικής μηχανής ικανής να ανταπαντήσει στην παγκόσμια πολεμική μηχανή με άλλα μέσα.¹⁵⁴

¹⁵⁰ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατόματα*, 136.

¹⁵¹ Patton, "Deleuze and democratic politics," 57.

¹⁵² Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατόματα*, 137.

¹⁵³ *Ο.π.*

¹⁵⁴ *Ο.π.*, 582.

Κεφάλαιο 3: Η λειτουργία της πολεμικής μηχανής

3.1. Η ισχύς μεταμόρφωσης της πολεμικής μηχανής

Αφού εξερευνήσαμε την πολιτική σημασία του γίνεσθαι για τους Ντελέζ και Γκουατταρί, θα συνεχίσουμε την έρευνα μας με τη μελέτη των συναρμογών που επιτελούν τα γίνεσθαι. Οι συναρμογές που συγκροτούνται μπορεί να χαράσσουν δημιουργικές γραμμές φυγής και να οδηγούνται σε νέα γίνεσθαι αλλά μπορεί και να χαράσσουν σκληρές γραμμές κατατηκότητας και να παγιώνουν οτιδήποτε προσπαθεί να ξεφύγει απ' την οργάνωσή τους. Η συναρμογή που χαράσσει τις γραμμές φυγής είναι τύπου πολεμικής μηχανής [machine de guerre], της οποίας το αντικείμενο είναι η εκπομπή κβάντα απεδαφικοποίησης και όχι ο πόλεμος.¹⁵⁵ Η περίπλοκη έννοια της πολεμικής μηχανής ορίζεται μέσα από ένα πλέγμα εννοιών που αναδεικνύουν τη λειτουργία της:

Παρόμοια, οι πολεμικές μηχανές έχουν μία *ισχύ μεταμόρφωσης* [puissance de métamorphose], μέσω της οποίας, βέβαια, γίνονται αντικείμενο σφετερισμού [se font capturer] από τα Κράτη [les Etats], αλλά μέσω της οποίας επίσης αντιστέκονται σε τούτο τον σφετερισμό και αναγεννώνται υπό άλλες μορφές, με άλλα «αντικείμενα», πέρα από τον πόλεμο (επανάσταση).¹⁵⁶

Η πολεμική «μηχανή» (εξού και το όνομά της) είναι λοιπόν πολύ πιο κοντά στην αφηρημένη μηχανή απ' ό,τι ο κρατικός μηχανισμός [appareil d'Etat], που της αποστερεί τη δύναμη μεταμόρφωσης που έχει. Μία συναρμογή είναι τόσο κοντύτερα στη ζωντανή αφηρημένη μηχανή όσο ανοίγει και πολλαπλασιάζει τις συνδέσεις, και χαράσσει ένα πεδίο συνοχής [...].¹⁵⁷

Επομένως, η πολεμική μηχανή χαρακτηρίζεται καταρχάς απ' την ισχύ μεταμόρφωσης που κατέχει. Βρίσκεται κοντά στον τρόπο λειτουργίας της αφηρημένης μηχανής, συγκεκριμένα στην κατάσταση της αφηρημένης μηχανής μεταλλαγής, η οποία εκπέμπει κβάντα απεδαφικοποίησης, χαράσσει γραμμές φυγής και επιτελεί τη σύνδεση κβαντικών ροών, δηλαδή ανεπαίσθητων μοριακών ροών που μπορούμε να αναγνωρίσουμε μόνο εκ των υστέρων.¹⁵⁸ Μέσα απ' την περιγραφή της λειτουργίας των πολεμικών μηχανών, προκύπτει ότι κάθε δημιουργική ροή προέρχεται από μία συναρμογή τύπου πολεμικής μηχανής.¹⁵⁹ Η λειτουργία τους λοιπόν είναι συνυφασμένη με τη δημιουργική χάραξη γραμμών φυγής και τη διαδικασία του γίνεσθαι, η οποία

¹⁵⁵ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατώματα*, 284.

¹⁵⁶ *Ο.π.*, 539.

¹⁵⁷ *Ο.π.*, 632.

¹⁵⁸ Σχετικά με τις καταστάσεις της αφηρημένης μηχανής βλ. ενότητα 1.2.

¹⁵⁹ Alliez, Lazzarato, *Wars and Capital*, 284.

οδηγεί τα στοιχεία μιας συναρμογής προς τη σύνδεση των ροών τους και τη δημιουργία νέων πολλαπλοτήτων και συναρμογών.

Είναι μάλλον [η πολεμική μηχανή] σαν την αμιγή και άμετρη πολλαπλότητα, αγέλη, εισβολή του εφήμερου και ισχύς της μεταμόρφωσης.¹⁶⁰

Η πολεμική μηχανή αναλαμβάνει τις μεταμορφώσεις που συντελούνται μέσα απ' τις γραμμές φυγής και η λειτουργία της χαρακτηρίζεται απ' τα στοιχεία που οδηγούν σ' ένα μοριακό γίνεσθαι. Αποτελεί μία άμετρη και αμιγή πολλαπλότητα παραπέμποντας σε μία ριζωματική συναρμογή και στα στοιχεία της μερξονικής πολλαπλότητας, ενώ παράλληλα εκφράζει μία αγέλη αγκαλιάζοντας αυτή την πολλαπλότητα, συγκροτώντας νέα γίνεσθαι και επιτελώντας καινούργιες συνδέσεις που θα δημιουργήσουν νέες ριζωματικές συναρμογές, νέες πολεμικές μηχανές σε όλο το πεδίο συνοχής. Οι πολεμικές μηχανές, ως αφηρημένες μηχανές μεταλλαγής που παράγουν γραμμές φυγής, θα μπορούσαμε να πούμε ότι αποτελούν τις συνθήκες πραγματοποίησης της απεδαφικοποίησης.¹⁶¹ Ο Πόλ Πάττον αντιπροτείνει τον όρο μηχανές μεταμόρφωσης, καθώς το πραγματικό αντικείμενο τους είναι η ισχύς μεταμόρφωσης και όχι ο πόλεμος.¹⁶²

Πέρα απ' τη σημασία της μεταμόρφωσης, χρησιμοποιείται και η έννοια του νομάδα [nomade] για να περιγράψει τη λειτουργία της πολεμικής μηχανής:

Κι έπειτα, στον ορίζοντα, μία εντελώς διαφορετική γραμμή, των νομάδων που βγαίνουν από τη στέπα, που ρίχνονται σε μία ενεργό και ρευστή φυγή, που φέρνουν παντού την απεδαφικοποίηση, εκπέμπουν ροές, με τα κβάντα τους να θερμαίνονται, παρασυρμένοι από μία πολεμική μηχανή χωρίς Κράτος.¹⁶³

Ο νομάδας υπάρχει μόνο στο γίνεσθαι, στη διάδραση [interaction] [...].¹⁶⁴

Η έννοια του νομάδα δεν πρέπει να νοείται απλώς ως αυτός που κινείται συνεχώς για να βρει έναν τόπο κατοικίας. Έτσι, διαφοροποιείται απ' την έννοια του μετανάστη που περνά σύνορα αλλά τελικά ενσωματώνεται και επανεδαφικοποιείται.¹⁶⁵ Όπως είδαμε στην προηγούμενη ενότητα, η συμπερίληψη είναι ένας κίνδυνος που αντιστοιχεί στην εξάλειψη της ισχύος μεταμόρφωσης ενός γίνεσθαι. Μπορούμε καλύτερα να χαρακτηρίσουμε τους νομάδες ως τα άτομα που δεν

¹⁶⁰ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατόματα*, 432.

¹⁶¹ Patton, *Deleuze and the political*, 110.

¹⁶² *Ο.π.*

¹⁶³ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατόματα*, 275.

¹⁶⁴ *Ο.π.*, 531.

¹⁶⁵ *Ο.π.*, 275.

μετακινούνται απαραίτητα αλλά μένουν στο ίδιο μέρος και ξεφεύγουν συνεχώς απ' τους κώδικες και τις εδαφικοποιήσεις των εγκατεστημένων ανθρώπων.¹⁶⁶ Όπως θα δούμε και στη συνέχεια, ο νομαδισμός αφορά τη δημιουργία νέων τρόπων ύπαρξης που επιτρέπουν την ανάδυση νέων πολλαπλοτήτων και όχι τη συνεχή μετακίνηση.

Η χρήση της έννοιας του νομάδα και της νομαδικής ύπαρξης δεν πρέπει να μας οδηγήσει στην ταύτιση της πολεμικής μηχανής με τον τρόπο ζωής των νομάδων, όπως τον γνωρίζουμε μέσω της ιστορίας. Σύμφωνα με τον Πολ Πάττον ο όρος νομαδική πολεμική μηχανή είναι ένας πλεονασμός που χρησιμεύει για να προσδώσει κάποια συγκεκριμένα χαρακτηριστικά στην πολεμική μηχανή ή αλλιώς τη μηχανή μεταμόρφωσης.¹⁶⁷ Η έννοια του νομάδα αποτελεί ένα δυνητικό ή νοητικό αντικείμενο του οποίου τα χαρακτηριστικά καθορίζονται μέσω ορισμού και όχι μέσω παρατήρησης ή ιστορικής έρευνας.¹⁶⁸ Ο νομάς, σύμφωνα με τη μελέτη του Πολ Πάττον, φαίνεται να χρησιμοποιείται ως ιδέα για να μας βοηθήσει να αντιληφθούμε τα χαρακτηριστικά της αφηρημένης μηχανής που καθορίζει τις συναρμογές τύπου πολεμικής μηχανής. Εμείς θα συμφωνούσαμε περισσότερο με τον Γιουτζίν Χόλλαντ, ο οποίος θεωρεί την πολεμική μηχανή ως μία ιδιαίτερη ονομασία της μορφής κοινωνικής συνοχής που ονομάζεται νομαδική, γιατί η νομαδική μηχανή περιέχει τον πόλεμο μόνο υπό συγκεκριμένες συνθήκες.¹⁶⁹ Επίσης, η έννοια του νομάδα συσχετίζεται και με τον τύπο κατανομής που επιτελεί μία πολεμική μηχανή στον χώρο, την οποία θα μελετήσουμε στην επόμενη ενότητα.

Η νομαδική πολεμική μηχανή ως αφηρημένη μηχανή μεταλλαγής χαρακτηρίζεται μόνο απ' τις συνδέσεις των στοιχείων που την αποτελούν και κατά συνέπεια δεν ανταποκρίνεται σε κάποια προϋπάρχουσα ή προκαθορισμένη ενότητα ούτε μπορεί να της αποδοθεί μία καθορισμένη λίστα χαρακτηριστικών.¹⁷⁰ Η νομαδική πολεμική μηχανή αποτελεί μία παράδοξη έννοια, καθώς αποτελεί περισσότερο μία διαδικασία συνεχούς μετάλλαξης παρά ένα σαφώς καθορισμένο αντικείμενο που μπορούμε να χαρακτηρίσουμε και να αναγνωρίσουμε.¹⁷¹ Όπως συμβαίνει και με το γίνεσθαι που είναι μοριακό και ανεπαίσθητο, το ίδιο ισχύει και για την πολεμική μηχανή που επιτελεί τα γίνεσθαι: δεν μπορούμε να μελετήσουμε τη γραμμή φυγής που χαράσσει και τις

¹⁶⁶ Deleuze, "Nomad thought," 149.

¹⁶⁷ Patton, *Deleuze and the political*, 117.

¹⁶⁸ *Ο.π.*, 118.

¹⁶⁹ Holland, *Deleuze and Guattari's A Thousand Plateaus*, 122.

¹⁷⁰ Paul Patton, "Order, exteriority and flat multiplicities in the social," στο *Deleuze and the Social*, επ. Martin Fuglsang, Bent Meier Sørensen (Εδιμβούργο: Edinburgh University Press, 2006), 25.

¹⁷¹ *Ο.π.*

συνδέσεις που επιτελεί παρά μόνο εκ των υστέρων. Οι συναρμογές νομαδικού τύπου οργανώνονται με τέτοιο τρόπο ώστε τα στοιχεία και οι δυνατότητες της συναρμογής να μπορούν να εισέρχονται σε ένα γίνεσθαι και να δημιουργούν νέες συνδέσεις χωρίς όρια ώστε να οδηγούνται σε μία απεριόριστη ποιοτική μεταλλαγή και επέκταση των συνδέσεων της συναρμογής.¹⁷² Στο επίπεδο της κοινωνίας, κάθε συλλογικό σώμα μπορεί να έχει κάποιες μειονότητες που ανασυγκροτούν ισοδύναμα πολεμικής μηχανής, υπό αναπάντεχες μορφές, και ξεφεύγουν των κυρίαρχων κωδικοποιήσεων εντός καθορισμένων συναρμογών.¹⁷³

3.2. Η κρατική μηχανή και η πολεμική μηχανή

Στην παραπάνω ενότητα περιγράψαμε την πολεμική μηχανή ως αφηρημένη μηχανή μεταλλαγής. Έτσι, η κρατική μηχανή εμφανίζεται ως αφηρημένη μηχανή επικωδικοποίησης, η οποία χαράσσει γραμμές σκληρής καταταμητικότητας, τις διέπει μέχρι το σημείο που επιτελεί την επικωδικοποίηση τους και επιδιώκει την διακοπή των γραμμών φυγής που χαράσσει η πολεμική μηχανή.¹⁷⁴ Η κρατική εξουσία στηρίζεται στην άσκηση δυαδικών μηχανών που μας διαπερνούν και στην αφηρημένη μηχανή που μας επικωδικοποιεί, ενώ η πολεμική μηχανή λειτουργεί μέσα απ' τα γίνεσθαι και τις δημιουργικές διεξόδους που επινοεί.¹⁷⁵ Πρόκειται σαφώς για δύο διαφορετικού είδους μηχανές:

Από κάθε άποψη, η πολεμική μηχανή είναι διαφορετικού είδους, διαφορετικής φύσεως, διαφορετικής καταγωγής απ' ό,τι ο κρατικός μηχανισμός.¹⁷⁶

Στο κράτος αποδίδονται κάποια χαρακτηριστικά, τα οποία συντελούν στην επικωδικοποίηση των ροών και την άμβλυνση κάθε δημιουργικής φυγής. Ο γενικότερος χαρακτήρας του κράτους ορίζεται απ' τον Ντελέζ ως η οργάνωση των μοριακών σχέσεων εξουσίας¹⁷⁷ και διακυβέρνησης

¹⁷² Nail, "No Gods! No Masters!: From ontological to political anarchism," 40.

¹⁷³ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατώματα*, 450.

¹⁷⁴ Deleuze, Parnet, *Dialogues*, 141.

¹⁷⁵ Ο.π.

¹⁷⁶ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατώματα*, 433.

¹⁷⁷ «Τι είναι η Εξουσία; Ο Φουκώ δίνει φαινομενικά έναν πολύ απλό ορισμό: η εξουσία είναι μία σχέση δυνάμεων ή, μάλλον, κάθε σχέση δυνάμεων συνιστά "σχέση εξουσίας". Οφείλουμε, κατά πρώτο λόγο, να έχουμε στο νου μας ότι η εξουσία δεν ταυτίζεται με μία μορφή, για παράδειγμα τη μορφή κράτος.» (Deleuze, *Φουκώ*, 123). Ο Ντελέζ στο βιβλίο του για τον Φουκώ ορίζει τον γενικό χαρακτήρα του κράτους ως την οργάνωση των μοριακών σχέσεων εξουσίας, εμπνευσμένος απ' τη θεωρία του Φουκώ για την εξουσία. Η εξουσία σύμφωνα με τον Φουκώ ορίζεται ως: «[...] η πολλαπλότητα των σχέσεων δύναμης που είναι εμμενείς στον τομέα όπου ασκούνται, έχοντας συγκροτησιακό ρόλο στην οργάνωση τους: [...]. Η εξουσία είναι πανταχού παρούσα: όχι όμως επειδή θα κατείχε το προνόμιο να συγκεντρώνει τα πάντα υπό την αήτητη ενότητά της, αλλά επειδή παράγεται κάθε στιγμή, σε κάθε σημείο, ή μάλλον σε κάθε σχέση ενός σημείου με κάποιο άλλο σημείο. Η εξουσία βρίσκεται παντού· όχι επειδή αγκαλιάζει τα πάντα, αλλά επειδή εκπορεύεται από παντού.» (Michel Foucault, *Ιστορία της σεξουαλικότητας: I. Η βούληση για γνώση*, μτφρ. Τάσος Μπέτζελος (Αθήνα: Πλέθρον, 2011), 109-110.

γύρω από ένα γραμμομοριακό μόρφωμα, όπως ο ανώτατος άρχοντας ή το κράτος.¹⁷⁸ Ακολουθώντας τη θεωρία του Φουκώ περί εξουσίας, ο Ντελέζ δεν θεωρεί ότι η εξουσία ταυτίζεται με την κρατική μηχανή, αλλά υπάρχει ως σχέση μεταξύ δυνάμεων και στοιχείων.¹⁷⁹ Η εξουσία δηλαδή δεν νοείται αποκλειστικά ως η κρατική εξουσία αλλά ως η σχέση μεταξύ διαφορετικών σημείων, όπως η σχέση μεταξύ παιδιού και γονέα, η σχέση μεταξύ δύο συναδέλφων ή η σχέση μεταξύ ενός άντρα και μιας γυναίκας.

Εφόσον η εξουσία δεν αποτελεί ένα αποκλειστικό χαρακτηριστικό της κρατικής μηχανής, οδηγούμαστε στο πρόβλημα της οργάνωσης των στοιχείων εντός μιας συναρμογής, καθώς θέλουμε να διατηρήσουμε την ισχύ μεταμόρφωσης της πολεμικής μηχανής και να αποτρέψουμε τη συγκρότηση κρατικών μηχανών που κόβουν τις γραμμές φυγής. Γι' αυτό τίθεται το ερώτημα:

Πρόβλημα 1: Υπάρχει μέσον να αποτρέψουμε τη διαμόρφωση ενός κρατικού μηχανισμού;¹⁸⁰

Όσον αφορά την οργάνωση, η κρατική κεντρική εξουσία είναι ιεραρχική, δηλαδή το κέντρο της βρίσκεται ψηλά και μπορεί να ενώσει αυτό που απομονώνει μόνο μέσω υπόταξης.¹⁸¹ Η μορφή κράτος της αφηρημένης μηχανής δεν ανήκει μόνο στο κράτος. Αντίστοιχα μπορεί να ανταποκρίνεται στη γραφειοκρατική μορφή οργάνωσης ενός αυστηρού κομμουνιστικού κόμματος, το οποίο δεν επιτρέπει την παρέκκλιση των μελών του και τη διαμόρφωση νέων γραμμών φυγής εντός των κόλπων του. Για παράδειγμα, βλέπουμε την αδυναμία του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας να αντιληφθεί τη σημασία του έμφυλου ζητήματος για τη σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα και την επιμονή του να το υποβιβάζει ως υποδεέστερο του ταξικού ζητήματος και των εργασιακών δικαιωμάτων. Οποιοσδήποτε παρεκκλίνει της κεντρικής, ιεραρχικής οργάνωσης που επιβάλλει τον κυρίαρχο λόγο πρέπει είτε να υποταχθεί μέσω ενσωμάτωσης, είτε να αποκλειστεί. Πέραν της οργάνωσης, το κράτος επίσης επιδιώκει τη συντήρησή του, τη διαιώνιση και τη συντήρηση των οργάνων εξουσίας που κατέχει ώστε να διατηρήσει την οργάνωση του.¹⁸² Το κράτος λοιπόν, έχει πρόβλημα με τις δημιουργικές γραμμές φυγής που το ξεπερνούν και οδηγούνται σε έναν δημιουργικό πειραματισμό, γι' αυτό στοχεύει στην εξάλειψη τους ή στην οργάνωση και συμπερίληψη τους εντός του.

¹⁷⁸ Deleuze, *Φουκώ*, 132.

¹⁷⁹ *Ο.π.*, 123.

¹⁸⁰ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατόματα*, 438.

¹⁸¹ *Ο.π.*, 534.

¹⁸² *Ο.π.*, 438.

Οι έννοιες όπως η πολεμική μηχανή, το γίνεσθαι, η αφηρημένη μηχανή μεταλλαγής, οι αυτότητες, οι μειονότητες και τα ριζώματα είναι έννοιες που στοχεύουν στην ανάδειξη της πλαστικότητας που διέπει τη διαδικασία παραγωγής του νέου, γι' αυτό τις βλέπουμε να συνδέονται με την έννοια της δημιουργίας.¹⁸³ Η μηχανή πολέμου και το γίνεσθαι-μειονοτικός ενεργοποιούν τις συνθήκες δημιουργίας, ενώ οι συναρμογές κρατικού τύπου και οι πλειονότητες σταματούν την παραγωγή του νέου, αμβλύνουν τις μοριακές ροές και διαλύουν τις δυνάμεις του γίνεσθαι.¹⁸⁴

Πρέπει να σκεφτούμε τη μορφή κράτος ως τις συναρμογές που οργανώνονται με τέτοιο τρόπο ώστε να επιδιώκεται η ενοποίηση όλων των δυνατοτήτων τους και να δημιουργείται μία συσσώρευση στοιχείων που στοχεύει στην οργάνωσή τους γύρω από ένα κεντρικό σημείο υπερβατικότητας.¹⁸⁵ Το κράτος αποτελεί μία ειδική κατηγορία που πραγματώνεται σε διαφορετικές μορφές αλλά δεν ταυτίζεται με καμία εξ' αυτών εφόσον αποτελεί μία αφαίρεση που στοιχειώνει όλες τις μορφές κυρίαρχης εξουσίας.¹⁸⁶ Η πρωταρχική μορφή του κράτους, το αρχέγονο Urstaat, δεν αποτελεί μία μορφή που σταδιακά εξελίχθηκε στο σημερινό κράτος αλλά αποτελεί μία αφαίρεση που επιστρέφει δριμύτερη σε κάθε νέα κρατική μορφή.¹⁸⁷ Έτσι, δεν μπορούμε να διατηρήσουμε μία πολεμική μηχανή απλά και μόνο αποφεύγοντας τη δημιουργία ενός κρατικού γραμμομοριακού μορφώματος. Για τη διατήρηση της πολεμικής μηχανής, θα χρειαζόταν η διατήρηση της ισχύος μεταμόρφωσης μιας άκεντρης πολλαπλότητας, η οποία θα χαρακτηρίζεται απ' τις ταχύτητες και τις σχέσεις των σημείων της και θα επιτρέπει τη χάραξη γραμμών φυγής. Η πολεμική μηχανή που μόλις περιγράψαμε δεν ανήκει ποτέ στο κράτος:

Υπάρχουν πολλοί λόγοι που δείχνουν ότι η πολεμική μηχανή έχει άλλη καταγωγή, ότι αποτελεί μία άλλη συναρμογή απ' ό,τι η κρατική μηχανή.¹⁸⁸

Η πολεμική μηχανή είναι πάντα εξωτερική ως προς το Κράτος, ακόμη κι όταν το Κράτος τη χρησιμοποιεί και την οικειοποιείται. Ο πολεμικός άνθρωπος έχει ένα γίνεσθαι που προϋποθέτει πολλαπλότητα, ταχύτητα, πανταχού παρουσία, μεταμόρφωση και προδοσία, δύναμη πρωταρχικής συγκίνησης.¹⁸⁹

¹⁸³ Bouaniche, *Gilles Deleuze: une introduction*, 144.

¹⁸⁴ *Ο.π.*, 186.

¹⁸⁵ Nail, "No Gods! No Masters!: From ontological to political anarchism," 38.

¹⁸⁶ Paul Patton, "Conceptual politics and the war-machine in "Mille Plateaux"," *SubStance* 13, τεύχος 3/4 (1984): 68.

¹⁸⁷ Σχετικά βλ. Deleuze, Guattari, *Ο Αντι-Οιδίπους*, 251-257.

¹⁸⁸ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατώματα*, 284.

¹⁸⁹ *Ο.π.*, 299.

Η πολεμική μηχανή δεν προέρχεται απ' το κράτος και η λειτουργία της χαρακτηρίζεται απ' το γίνεσθαι, την ανάπτυξη πολλαπλοτήτων, τη δημιουργία νέων συναρμογών και τη δύναμη πρωταρχικών συγκινήσεων μεταξύ των στοιχείων της. Αυτό συμβαίνει διότι κινείται στο μοριακό πεδίο, στο οποίο αποδίδεται οντολογική προτεραιότητα έναντι του γραμμομοριακού πεδίου. Στο πεδίο της μικροπολιτικής, το αντιτιθέμενο ζεύγος καπιταλισμός και επανάσταση αντικαθίσταται απ' την κρατική και την πολεμική μηχανή, δηλαδή τη μελέτη των μοριακών ροών και των συναρμογών τους.¹⁹⁰ Όμως, δεν αρκεί να σκεφτούμε την πολεμική μηχανή ως εξωτερική στον κρατικό μηχανισμό, πρέπει να τη δούμε μέσα απ' τη σχέση της με το έξω:

[..] πρέπει να κατορθώσουμε να σκεφτούμε την πολεμική μηχανή σαν να είναι η ίδια μία αμιγής μορφή εξωτερικότητας [pure forme d'extériorité], ενώ ο κρατικός μηχανισμός συνιστά την αμιγή μορφή εσωτερικότητας που θεωρούμε συχνά ως πρότυπο ή ως βάση σύμφωνα με την οποία συνηθίζουμε να στοχαζόμαστε.¹⁹¹

Η μορφή Κράτος [forme-Etat], ως μορφή εσωτερικότητας [forme d'intériorité], έχει μία τάση να αναπαράγεται, ταυτόσημη με τον εαυτό της, μέσα από τις παραλλαγές της, ευδιάκριτη στα όρια των πόλων της, απευθυνόμενη πάντα σε μία δημόσια αναγνώριση [...]. Αλλά η μορφή εξωτερικότητας της πολεμικής μηχανής την κάνει να μην υπάρχει παρά μόνο μέσα από τις μεταμορφώσεις της.¹⁹²

Η μορφή κράτος εντοπίζει τις γραμμές φυγές, τις ροές κβάντα και επιχειρεί να τις οικειοποιηθεί, να τις εσωτερικεύσει, ελέγχοντας τις και ανάγοντας τις στη μορφή κράτος και τη γραμμομοριακή οργάνωση που καθορίζεται από ένα υπερβατικό κέντρο εξουσίας. Για παράδειγμα, έπειτα από μήνες διαδηλώσεων σε όλη τη Γαλλία από το κίνημα των Κίτρινων Γιλέκων [Gilets Jaunes], ένα μικρό μέρος του κινήματος αποφάσισε να εγκαταλείψει τις διαδηλώσεις και να ακολουθήσει τον δρόμο των εκλογών, ο οποίος θα αποτελούσε μία ιδανική μορφή οικειοποίησης του κινήματος απ' το γαλλικό κράτος. Η προσπάθεια αυτή απέτυχε καθώς η πλειονότητα των μελών του κινήματος δεν επιθυμούσε την ενίσχυση της νεοφιλελεύθερης πολιτικής του γαλλικού κράτους αλλά επεδίωκε τον πειραματισμό με στόχο την εύρεση μιας νέας πολιτικής εναλλακτικής ενάντια στον σύγχρονο καπιταλισμό.

Πρέπει να σκεφτούμε λοιπόν την εσωτερικότητα και την εξωτερικότητα, τους μηχανισμούς σύλληψης του κράτους και τις μεταμορφώσεις της πολεμικής μηχανής, με όρους συνύπαρξης και

¹⁹⁰ Philippe Mengue, "Micropolitique," στο "Le vocabulaire de Gilles Deleuze," επ. Robert Sasso, Arnaud Villani, *Les cahiers de noesis* 3 (Ανοιξη 2003): 253.

¹⁹¹ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατώματα*, 435.

¹⁹² *Ο.π.*, 443.

ανταγωνισμού εντός ενός διηνεκού πεδίου διάδρασης [champ perpétuel d'interaction].¹⁹³ Οι δύο καταστάσεις της αφηρημένης μηχανής αλληλεπιδρούν με την κρατική μηχανή να προσπαθεί να συλλάβει ό,τι της διαφεύγει και την πολεμική μηχανή να χαράσσει διαρκώς γραμμές φυγής. Η διαδικασία σύλληψης [capture] ροών όλων των ειδών εμφανίζεται ως η ουσιώδης λειτουργία της μορφής κράτος.¹⁹⁴ Για παράδειγμα, ο λαϊκισμός και ο εθνικισμός είναι οπισθοδρομικά κινήματα που επιδιώκουν να διατηρήσουν ή να εγκαθιδρύσουν κρατικού τύπου συναρμογές, οι οποίες λειτουργούν μέσω της σύλληψης και του αποκλεισμού.

Στο διηνεκές πεδίο διάδρασης που διαμορφώνεται, η πολεμική μηχανή αποτελεί το άλλο σε σχέση με το κράτος, το μη αναγώγιμο σ' αυτό. Οι συναρμογές της υποστηρίζουν διαδικασίες που παραμένουν εκτός των κρατικών μορφών και κινήσεις που αντιστέκονται στη διαδικασία σύλληψης και της διαφεύγουν συνεχώς.¹⁹⁵ Η οργάνωση μιας πολεμικής μηχανής συνάδει σε έναν βαθμό με μία συνέχεια μορφής και περιεχομένου, αλλά στην οριακή μορφή της μπορεί να υπάρξει ανεξάρτητα από οποιαδήποτε εσωτερική συνέχεια και να καθορίζεται απ' τις γραμμές φυγής που συγκροτεί, ως καθαρή μορφή εξωτερικότητας.¹⁹⁶ Αυτή η μορφή οργάνωσης διαφεύγει κάθε σύλληψης και εκφράζει το περιεχόμενο ενός προτάγματος των Ντελέζ και Γκουατταρί: της οργάνωσης της νομαδικής πολεμικής μηχανής που κινείται μόνο μέσω δημιουργικών γραμμών φυγής. Απ' τη μία μεριά, η κρατική μηχανή κινείται μέσω μίας διαλεκτικής εξέλιξης, συνθέτοντας τις αντιθέσεις της και κινούμενη μέσω της διαλεκτικής αναίρεσης τους, ενώ απ' την άλλη μεριά η πολεμική μηχανή, ως καθαρή μορφή εξωτερικότητας, θα μπορούσε να υπάρχει ως μία καθαρή μορφή γίνεσθαι, μία συνεχής παραγωγή εν διαφορά.

Σ' αυτό το σημείο απομένει να δούμε ποιος ακριβώς είναι ο ρόλος που διαδραματίζει η έννοια του πολέμου στην πολεμική μηχανή. Ο πόλεμος προκύπτει αναγκαστικά γιατί η πολεμική μηχανή έρχεται αντιμέτωπη με κράτη και εξουσίες που επιθυμούν να κόψουν τις γραμμές φυγής της και αναγκάζεται να εμπλακεί σε ένα πόλεμο με στόχο την καταστροφή της μορφής κράτος.¹⁹⁷ Ο πόλεμος όμως αποτελεί παραπληρωματικό στοιχείο της πολεμικής μηχανής και έτσι διστάζει μπροστά του, ενώ ο κρατικός μηχανισμός μπορεί να υπερισχύσει στον πόλεμο και να στρέψει την πολεμική μηχανή εναντίον των νομάδων. Ο πόλεμος δεν αποτελεί ουσιαστικό χαρακτηριστικό της

¹⁹³ Ο.π.

¹⁹⁴ Patton, *Deleuze and the political*, 99.

¹⁹⁵ Ο.π., 111.

¹⁹⁶ Patton, "Order, exteriority and flat multiplicities in the social," 29.

¹⁹⁷ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατώματα*, 514.

πολεμικής μηχανής γιατί τον χρησιμοποιεί μόνο για την επιβίωση της απέναντι στην καταστροφική δύναμη του κράτους. Έτσι ,το κράτος είτε συγκροτεί έναν στρατιωτικό θεσμό, δηλαδή μία δικιά του πολεμική μηχανή, είτε οικειοποιείται την πολεμική μηχανή και καθιστά τον πόλεμο ως αντικείμενό του υποτάσσοντας τον στους πολιτικούς σκοπούς του.¹⁹⁸ Η σχέση της πολεμικής μηχανής με τον πόλεμο είναι μεταβλητή και μπορεί να αλλάξει ριζικά τη λειτουργία της:

Έχουμε προσπαθήσει να ορίσουμε δύο πόλους της πολεμικής μηχανής: *κατά τον έναν*, αυτή εκλαμβάνει τον πόλεμο ως αντικείμενο, και ακολουθεί μία γραμμή καταστροφής προεκτάσιμη μέχρι τα πέρατα του σύμπαντος. *Ο άλλος πόλος* μας φαίνεται να είναι εκείνος της ουσίας, όταν η πολεμική μηχανή, με τις απειροελάχιστες «ποσότητες», έχει ως αντικείμενο, όχι τον πόλεμο αλλά τη χάραξη μιας δημιουργικής γραμμής φυγής, τη σύνθεση ενός λείου χώρου [espace lisse] και της κίνησης των ανθρώπων στον χώρο αυτόν. Σύμφωνα με τούτο τον άλλο πόλο, η μηχανή συναντά τον πόλεμο, αλλά ως το συνθετικό και παραπληρωματικό του αντικείμενο, που τότε στρέφεται εναντίον του Κράτους, και εναντίον της παγκόσμιας αξιωματικής που εκφράζεται από τα Κράτη.¹⁹⁹

Όταν ο πόλεμος γίνεται ένα καθοριστικό χαρακτηριστικό της πολεμικής μηχανής, τότε χάνει τον δημιουργικό της χαρακτήρα και μεταβάλλεται σε γραμμή καταστροφής. Αυτή η παγκόσμια πολεμική μηχανή που ανασυστήνεται απ' τα κράτη μπορεί να λάβει είτε μία μορφή φασισμού, που θα επεκτείνει τον πόλεμο απεριόριστα, είτε μία μετα-φασιστική μορφή, που θέτει την ειρήνη ως σκοπό μέσω του τρόμου και της ανάγκης για επιβίωση.²⁰⁰ Στην πρώτη μορφή ο πόλεμος καθίσταται ως αυτοσκοπός της παγκόσμιας πολεμικής μηχανής, ενώ στη δεύτερη έχει περιβάλλει όλη τη γη και μετατρέπεται σε παγκόσμια πολιτική μηχανή, συνεχίζει τον πόλεμο με άλλα μέσα. Εντός όμως της παγκόσμιας πολεμικής μηχανής δημιουργούνται ακόμα πιθανότητες απροσδόκητων γραμμών φυγής, δημιουργικών εκρήξεων που επιτελούν νέες συνδέσεις ατόμων ή στοιχείων και ανασυστήνουν νομαδικές πολεμικές μηχανές. Το ζητούμενο δηλαδή είναι να υπάρξει μία πολεμική μηχανή ως μορφή εξωτερικότητας, που θα χαράσσει νέες γραμμές φυγής, θα ξεφεύγει απ' το κράτος, δεν θα μετατραπεί ποτέ η ίδια σε κρατικό μηχανισμό και θα συγκροτήσει μία μορφή οργάνωσης που θα αναδεικνύει τις δυνατότητες των ατόμων για δημιουργία.

¹⁹⁸ Alliez, Lazzarato, *Wars and Capital*, 283.

¹⁹⁹ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατόματα*, 520.

²⁰⁰ *Ο.π.*, 519.

3.3. Η δημιουργία του λείου χώρου

Η πολεμική μηχανή και η κρατική μηχανή δημιουργούν η κάθε μία τον δικό της χώρο, εντός του οποίου κινούνται τα άτομα και επιτελούν νέες συνδέσεις μεταξύ τους. Η έννοια του νομά είναι πολύ σημαντική για την κατανόηση της δημιουργίας του λείου χώρου απ' την πολεμική μηχανή, όπως και για την κατανόηση της συγκρότησης ενός ραβδωτού χώρου [espace strié] απ' την κρατική μηχανή.²⁰¹

Ο νομάς, όπως είδαμε και στην προηγούμενη ενότητα, διαφέρει απ' τον μετανάστη γιατί δεν κινείται έχοντας ως κατεύθυνση ένα νέο σημείο για να εγκατασταθεί. Εδαφική θεμελιώδης αρχή του νομάδα είναι ότι κινείται, καταλαμβάνει έναν λείο χώρο και κατοικεί σ' αυτόν. Η κίνηση του νομάδα είναι μεταξύ δύο σημείων αλλά το ενδιάμεσο αποκτά τη δική του κατεύθυνση, δηλαδή υπόκειται σε ένα γίγνεσθαι το οποίο εκπύσσεται στο μεταξύ των σημείων και μπορεί να αλλάξει το τελικό σημείο του ταξιδιού.²⁰² Η γραμμή που ακολουθεί ο νομάς αποτελεί ένα διάνυσμα και όχι μία προκαθορισμένη κατεύθυνση, δηλαδή συντελούνται αλλαγές κατεύθυνσης στο μέσο της διαδρομής που μπορεί να οφείλονται στη φύση της διαδρομής ή στη μεταβλητότητα του σκοπού.²⁰³ Μπορούμε να πούμε δηλαδή ότι η νομαδική κίνηση χαρακτηρίζεται από σκοπιμότητες [finalités] που υπόκεινται σε μία διαρκή μεταλλαγή και όχι από έναν προκαθορισμένο σκοπό [but]. Αυτό το στοιχείο είναι πολύ σημαντικό για την πολιτική φιλοσοφία και την έννοια της επανάστασης που θα δούμε στο επόμενο κεφάλαιο, γιατί δίνει το περιθώριο στις πολιτικές κινήσεις να αναδιαμορφώνονται εν κινήσει και αντιστέκεται σε μία αυστηρή γραφειοκρατική οργάνωση που θέτει σκοπούς εκ των προτέρων. Έτσι, ο νομάς δημιουργεί έναν χώρο που καθορίζεται από πολυφωνία κατευθύνσεων, ο οποίος ονομάζεται λείος χώρος:

Ο λείος χώρος είναι ένας χώρος χωρίς κανάλια και αγωγούς. Ένα πεδίο, ένας ετερογενής λείος χώρος, σμίγει με έναν ιδιάζοντα τύπο πολλαπλοτήτων: οι μη μετρικές, άκεντρες ριζωματικές πολλαπλότητες, που καταλαμβάνουν τον χώρο χωρίς να τον «μετρούν» και που δεν μπορείς να τις «εξερευνήσεις παρά μόνο διατρέχοντάς τες».²⁰⁴

²⁰¹ Στα έργα των Ντελέζ και Γκουατταρί, ο λείος χώρος εμφανίζεται επίσης και ως νομαδικός χώρος [espace nomade] και ο ραβδωτός χώρος ως εδραϊός χώρος [espace sédentaire].

²⁰² Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατόματα*, 467.

²⁰³ *Ο.π.*, 590.

²⁰⁴ *Ο.π.*, 456.

[...] αλλά ο ίδιος ο λείος χώρος, έρημος, στέπα, θάλασσα ή παγετόνας, είναι μία πολλαπλότητα του ίδιου τύπου, μη μετρική, άκεντρη, διανυσματική πολλαπλότητα κ.λπ.²⁰⁵

Συνεπώς, ο λείος χώρος που δημιουργούν οι νομάδες φαίνεται να αποτελεί τον χώρο των ριζωματικών πολλαπλοτήτων ή αλλιώς τον χώρο των μπερξονικών ποιοτικών πολλαπλοτήτων. Οι πολλαπλότητες κατανέμονται εντός του χώρου, επιτελούν συνδέσεις μεταξύ τους και ο μόνος τρόπος να τις ανακαλύψουμε είναι μέσω της εξερεύνησης, της διάσχισης των γραμμών που δημιουργούν. Ο λείος χώρος αποτελεί τον όρο που εκφράζει τον ετερογενή χώρο της ποιοτικής πολλαπλότητας. Είναι ένας ρευστός, ριζωματικός χώρος που χαρακτηρίζεται από συνεχή αλλαγή και πολλότητα των κατευθύνσεων του, ενώ δίνει προτεραιότητα στη χάραξη της γραμμής έναντι της παραμονής σε ένα σημείο.²⁰⁶ Ο λείος χώρος αποτελεί το γεωμετρικό ισοδύναμο των γραμμών φυγής και γι' αυτόν τον λόγο η πολεμική μηχανή βρίσκεται σε ενεργή σχέση μ' αυτόν.²⁰⁷ Οι πολεμικές μηχανές καθορίζονται απ' την τάση τους να εξαπλώνουν τον λείο χώρο, εντός του οποίου αναπτύσσονται οι γραμμές φυγής.

Περνώντας στην διάκριση του λείου και του ραβδωτού χώρου, οι Ντελέζ και Γκουατταρί επισημαίνουν ένα άλλο στοιχείο που την καθιστά δυνατή:

Αλλά υπάρχει και μία εντελώς άλλη διανομή, που μπορεί να ονομαστεί νομαδική, ένας Νομάδας νόμος [nomos nomade] δίχως ιδιοκτησία, περίφραξη ή μέτρο. Εδώ, δεν υπάρχει πια διαίρεση αυτού που διανέμεται, αλλά μία κατανομή αυτών που διανέμουν τους εαυτούς τους μέσα σ' ένα ανοικτό διάστημα – ένα απέραντο διάστημα ή τουλάχιστον ένα διάστημα δίχως ακριβή πέρατα.²⁰⁸

[...] η νομαδική διαδρομή, παρότι ακολουθεί συνήθη μονοπάτια και διαδρομές, δεν έχει τη λειτουργία εγκατεστημένου δρόμου που κατανέμει τους ανθρώπους σε έναν περίκλειστο χώρο, αποδίδοντας σε καθέναν το μερίδιό του και ρυθμίζοντας την επικοινωνία των μερών. Η νομαδική διαδρομή κάνει το αντίθετο, κατανέμει τους ανθρώπους (ή τα ζώα) σε έναν ανοικτό χώρο, απροσδιόριστο, χωρίς επικοινωνία. Ο νομός²⁰⁹ [nomos] είναι η συνεκτικότητα ενός ακαθόριστου συνόλου: υπό την έννοια

²⁰⁵ Ο.π., 597.

²⁰⁶ Patton, *Deleuze and the political*, 111-112.

²⁰⁷ Ο.π., 113.

²⁰⁸ Gilles Deleuze, *Διαφορά και επανάληψη*, μτφρ. Κωνσταντίνος Μπουντάς (Αθήνα: Εκκρεμές, 2019), 90.

²⁰⁹ Για τη μετάφραση της λέξης nomos θα χρησιμοποιούμε τον όρο νομός, βλ. Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατόματα*. Επίσης, μπορεί να βρεθεί στη βιβλιογραφία ως νόμος, βλ. Deleuze, *Διαφορά και επανάληψη*, ή ως νομή, βλ. Culp, *Σκοτεινός Ντελέζ*. Ο Ντελέζ χρησιμοποιεί αυτή την ορολογία εμπνεόμενος απ' την έρευνα του Laroche σχετικά με την οικογένεια λέξεων με ρίζα το νεμ- όπου ο νόμος σημαίνει αυτό που έχει καθιερωθεί ως έθιμο ενώ ο νομός σήμαινε αρχικά το μοίρασμα των ζώων σε ένα βοσκοτόπι και την κατανομή τους σ' έναν χώρο χωρίς πέρατα. Απ' αυτή τη διάκριση προκύπτει η έννοια του νομά.

αυτή αντιτίθεται στον νόμο [Ioi], ή στην πόλιν [polis], ως μία ενδοχώρα, ως μία βουνοπλαγιά ή ως μία ακαθόριστη έκταση γύρω από μία πόλη [...].²¹⁰

Για άλλη μία φορά, επιστρέφουμε στο θέμα της οργάνωσης αλλά και της κατανομής στον χώρο. Βλέπουμε ότι ο νομαδικός νόμος, ο νομός, αποτελεί έναν τρόπο κατανομής των ατόμων στον χώρο. Η νομαδική κίνηση δεν στερείται νόμων, αλλά αυτοί είναι οι νόμοι του νομού, της πολεμικής μηχανής που κατοικεί τον λείο χώρο.²¹¹ Μία νομαδική πολιτική ακολουθεί εμμενείς κανόνες αντί να υπακούει προκαθορισμένους, παγιωμένους νόμους που επιβάλλονται άνωθεν από ένα υπερβατικό φορέα.²¹² Η νομαδική πολιτική κατέχει τη μορφή μίας πολεμικής μηχανής, η οποία καθορίζεται απ' τις συνδέσεις των στοιχείων που την αποτελούν ανά πάσα στιγμή και όχι από κάποιο κυρίαρχο κέντρο εξουσίας. Ο νόμος του κράτους δημιουργεί έναν ραβδωτό χώρο που βάζει σε τάξη τις γραμμές, κόβει τις γραμμές φυγής και κατανέμει τον χώρο με βάση καθορισμένα διαστήματα και προσδιορισμένες τομές.²¹³ Γι' αυτό η έννοια του νομαδισμού εξαρτάται τόσο απ' τους νομάδες όσο και απ' την έννοια του νομού, η οποία επιτρέπει τη σύνδεση πολλαπλοτήτων σε έναν ανοιχτό χώρο και τη χάραξη γραμμών φυγής. Σύμφωνα με τους Ντελέζ και Γκουατταρί, το μόνο θετικό αντικείμενο της πολεμικής μηχανής είναι ο νομός, καθώς αποτελεί νομαδική επινόηση και ενέχει στην ουσία του τον λείο χώρο, τη μετατόπιση σ' αυτόν, την κατοχή του και την αντίστοιχη σύνθεση των ανθρώπων εντός αυτού του χώρου.²¹⁴

Για να γίνει κατανοητή η διάκριση μεταξύ των δύο τύπων κατανομής, που οδηγούν στη δημιουργία του λείου και του ραβδωτού χώρου αντίστοιχα, χρησιμοποιείται το παράδειγμα δύο παιχνιδιών: το σκάκι και το γκο [go].²¹⁵ Στο σκάκι τα πόνια είναι κωδικοποιημένα, έχουν εσωτερικές προκαθορισμένες ιδιότητες και κωδικοποιούν τον χώρο σε κάθε κίνηση λαμβάνοντας κάποια τετράγωνα και αποκλείοντας κάποια άλλα. Το γκο αντιθέτως αποτελεί ένα παιχνίδι κινέζικης καταγωγής, όπου τα πόνια δεν εντάσσονται σε κάποιον κυρίαρχο κώδικα και τοποθετούνται ελεύθερα στο ταμπλώ του παιχνιδιού. Ο στόχος είναι η περιφραγή της μεγαλύτερης δυνατής έκτασης μέσω σύλληψης του χώρου που περιφράσσει ο αντίπαλος. Τα πόνια του λειτουργούν ως απλές αριθμητικές ενότητες με ανώνυμη, συλλογική λειτουργία, καθώς δεν έχουν διαφορετικές ιδιότητες και καταλαμβάνουν χώρο μέσω της πολλαπλότητας που διαμορφώνουν.

²¹⁰ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατώματα*, 467.

²¹¹ *Ο.π.*, 475.

²¹² Holland, *Deleuze and Guattari's A Thousand Plateaus*, 126.

²¹³ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατώματα*, 593.

²¹⁴ *Ο.π.*, 513.

²¹⁵ *Ο.π.*, 433-434.

Το σκάκι ως ραβδωτός χώρος κωδικοποιεί και αποκωδικοποιεί τον χώρο ενώ το γκο ως διευθέτηση ανοιχτού χώρου εδαφικοποιεί και απεδαφικοποιεί.²¹⁶

Η νομαδική ύπαρξη εξυπηρετεί τη διανομή ατόμων και ομάδων εντός ενός ανοιχτού και ακαθόριστου χώρου που είναι σε επαφή με το έξω μέσω νέων γραμμών που αναδύονται.²¹⁷ Η απεδαφικοποίηση συνιστά τη σχέση του νομάδα με τη γη, γιατί ο νομάς βρίσκεται εκεί όπου ο λείος χώρος εξαπλώνεται προς όλες τις κατευθύνσεις· λειτουργεί σαν διάνυσμα απεδαφικοποίησης του χώρου στον οποίο κατοικεί.²¹⁸ Η σχέση του νομά με τη γη είναι ενεργή και αμφίδρομη. Ορίζει μία συναρμογή όπου ο νομάς δεν κατοικεί απλά έναν λείο χώρο αλλά τον αναπτύσσει και τον επεκτείνει ταυτόχρονα. Αυτή ακριβώς η σχέση με το έδαφος τον καθιστά απεδαφικοποιημένο, καθώς αποτελεί γι' αυτόν μία καθαρή επιφάνεια για κινητή ύπαρξη, χωρίς σταθερά μοντέλα κατανομής.²¹⁹

Δίπλα στην αριθμητική οργάνωση σ' έναν χώρο που επινοεί η πολεμική μηχανή υπάρχει και η γεωμετρική οργάνωση του κράτους. Η κρατική εξουσία στηρίζεται στην άσκηση δυαδικών μηχανών που μας διαπερνούν και στην αφηρημένη μηχανή που μας επικωδικοποιεί ώστε να σταματήσει τις κβαντικές ροές.²²⁰ Το κράτος δημιουργεί έναν ραβδωτό χώρο όπου όλα κατατέμνονται και διχοτομούνται ώστε να μπορούν να προσαρμοστούν οι χαοτικές ροές σε προκαθορισμένα μονοπάτια και να είναι πιο εύκολη η σύλληψή τους. Το κράτος δηλαδή λειτουργεί ως ραβδωτός χώρος, σκληρή καταταμητικότητα και μηχανή επικωδικοποίησης, ώστε να συλλάβει και να οικειοποιηθεί τις γραμμές φυγής που θα προκύψουν.²²¹

Όπως σε κάθε αντίστοιχη διάκριση που έχουμε δει στην παρούσα μελέτη, πρέπει να υπενθυμίσουμε ότι οι δύο χώροι δεν υπάρχουν ως καθαρές οντότητες, παρά μόνο μέσα απ' την ανάμιξή τους: ο λείος χώρος ραβδώνεται συνεχώς απ' τον ραβδωτό και ο ραβδωτός ξεχύνεται στον λείο χώρο και γίνεται κομμάτι του.²²² Στο πολιτικό πεδίο, ο ραβδωτός χώρος είναι ο χώρος της ιστορίας, όπου διαφορετικές ομάδες προσπαθούν να εδραιωθούν ως η πλειονότητα, ενώ ο λείος χώρος είναι ο χώρος του γίγνεσθαι,, ο οποίος αφορά την παραγωγή μοριακών ροών.²²³ Αυτό που μας ενδιαφέρει και έχει πολιτική αξία είναι να εντοπίσουμε τις διαδικασίες ράβδωσης και

²¹⁶ Ο.π.

²¹⁷ Patton, *Deleuze and the political*, 117.

²¹⁸ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατώματα*, 469.

²¹⁹ Paul Patton, "Conceptual politics and the war-machine in "Mille Plateaux"," 72.

²²⁰ Deleuze, Parnet, *Dialogues*, 141.

²²¹ Holland, *Deleuze and Guattari's A Thousand Plateaus*, 122.

²²² Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατώματα*, 586.

²²³ Mengue, *Gilles Deleuze ou le système du multiple*, 225.

λείανσης του χώρου, τις διαδικασίες που ελευθερώνουν τις ροές ή τις περιορίζουν. Αν και για άλλη μία φορά, η λύση δεν είναι τόσο απλή γιατί οι λείοι χώροι δεν είναι από μόνοι τους απελευθερωτικοί και δεν μπορούν να μας εγγυηθούν ότι θα μας οδηγήσουν στην απελευθέρωση απ' την κρατική εξουσία ή στην επανάσταση.²²⁴ Αντιθέτως, η μετάφραση των στοιχείων του λείου χώρου είναι τόσο μία διεργασία που συνίσταται στην εξημέρωση και μετροποίηση του λείου χώρου όσο και μία διεργασία που του δίνει ένα περιβάλλον εξάπλωσης και ανανέωσης, χωρίς το οποίο θα πέθαινε.²²⁵ Δεν μπορεί να νοηθεί μία ύπαρξη αποκλειστικά εν τω γίνεσθαι. Ο ραβδωτός χώρος και η επανεδαφικοποίηση επιτρέπει στον λείο χώρο να ανασάνει, να ανασυνταχθεί και να εξαπλωθεί, γιατί χωρίς αυτόν οι γραμμές φυγής δεν μπορούν να επιτελέσουν ένα διπλό γίνεσθαι και μετατρέπονται σε καρκινικές, φασιστικές γραμμές φυγής. Μπορούμε να πούμε δηλαδή ότι κάθε πρόοδος γίνεται μέσω και εντός ενός ραβδωτού χώρου αλλά κάθε γίνεσθαι ενεργοποιείται στον λείο χώρο.²²⁶

Ούτε ο λείος χώρος, ούτε η κίνηση μπορούν να εξασφαλίσουν τη δημιουργία νέων γραμμών φυγής. Γι' αυτό, οι Ντελέξ και Γκουατταρί μας προτρέπουν σε ένα εντασιακό ταξίδι που συντελείται στο πεδίο της σκέψης:

Είναι νομάδες επειδή δεν κινούνται, επειδή δεν μεταναστεύουν, κατέχουν έναν λείο χώρο που αρνούνται να εγκαταλείψουν, που τον εγκαταλείπουν μόνο για να κατακτήσουν και να πεθάνουν. Ταξίδι επιτόπου είναι το όνομα όλων των εντάσεων, έστω κι αν αναπτύσσονται, επίσης, σε έκταση. Σκέφτομαι σημαίνει ταξιδεύω [...].²²⁷

Οι Ντελέξ και Γκουατταρί μάς στρέφουν πάλι πίσω στο πεδίο της σκέψης πριν το τέλος του *Χίλια πλατώματα* ώστε να μην βιαστούμε να εντοπίσουμε έναν λείο χώρο αποκλειστικά και μόνο με εκτατικά κριτήρια. Η σκέψη του νομάδα χαρακτηρίζεται από ταχύτητα [vitesse], η οποία είναι εντασιακής φύσεως και όχι από κίνηση [mouvement], η οποία είναι εκτατικής φύσεως. Η κίνηση προσδιορίζει ένα σώμα που κινείται από ένα σημείο σε ένα άλλο, ενώ η ταχύτητα ένα σώμα που τα άτομά του καταλαμβάνουν ένα λείο χώρο σαν στρόβιλος, κατέχοντας τη δυνατότητα ανάδυσης σε ακαθόριστα σημεία.²²⁸ Με απλά λόγια, η σκέψη του νομάδα δεν προϋποθέτει έναν τελικό προορισμό αλλά αφήνεται σε ένα γίνεσθαι, όπου τα στοιχεία του αναπτύσσουν τις γραμμές φυγής τους και δημιουργούν νέες ριζωματικές συναρμογές που επεκτείνουν τον λείο χώρο που κατέχει.

²²⁴ *Ο.π.*, 617.

²²⁵ *Ο.π.*, 599.

²²⁶ *Ο.π.*, 600.

²²⁷ *Ο.π.*, 595.

²²⁸ *Ο.π.*, 468.

3.4. Η συγκρότηση της νομαδικής σκέψης

Στην πορεία κατανόησης της λειτουργίας της πολεμικής μηχανής, οδηγούμαστε πάλι πίσω στο πεδίο της σκέψης. Αυτό συμβαίνει διότι η σκέψη για τους Ντελέζ και Γκουατταρί συνδέεται με την πράξη. Μία θεωρία νοείται ως μία εργαλειοθήκη που πρέπει να αξιοποιηθεί, να χρησιμοποιηθεί για να αποδείξει τη χρησιμότητα της.²²⁹ Η χρησιμότητα της νομαδικής σκέψης, την οποία θα μελετήσουμε στην παρούσα ενότητα, έγκειται στη σύλληψη της έννοιας της πολεμικής μηχανής. Η παραδοσιακή, κρατική μορφή σκέψης δεν μπορεί να τη συλλάβει, γι' αυτό αξιοποιούμε τη νομαδική σκέψη, η οποία σκιαγραφεί το αντικείμενό της διατρέχοντας μία γραμμή συνεχούς εννοιολογικής διαφοροποίησης.²³⁰ Η νομαδική μορφή της σκέψης αντιπαράκειται στην κρατική μορφή:

Οι νομάδες έχουν επινοήσει μία πολεμική μηχανή εναντίον του κρατικού μηχανισμού. Η ιστορία δεν κατανόησε ποτέ τον νομαδισμό [nomadisme], ποτέ το βιβλίο δεν κατανόησε το έξω. Κατά τη διάρκεια της μακράς ιστορίας το Κράτος ήταν το μοντέλο του βιβλίου και της σκέψης: ο λόγος [Logos], ο φιλόσοφος-βασιλιάς, η υπερβατικότητα της Ιδέας, η εσωτερικότητα της έννοιας, η δημοκρατία των πνευμάτων, το δικαστήριο του ορθού λόγου, οι λειτουργοί του στοχασμού, ο άνθρωπος νομοθέτης και υποκείμενο. Αλλά η σχέση μιας πολεμικής μηχανής με το έξω δεν είναι ένα ακόμη «μοντέλο», είναι μία συναρμογή που καθιστά την ίδια τη σκέψη νομαδική [La pensée devient elle-même nomade] [...].²³¹

Η νομαδική σκέψη ωθεί στη δημιουργία νέων ριζωμάτων και βρίσκεται σε συνεχή επαφή με το έξω αλλά η κρατική μορφή της σκέψης προσπαθεί να τη συλλάβει, να την εσωτερικεύσει και να της επιβάλει τους δικούς της νόμους. Η κρατική σκέψη είναι η αναπαραστατική σκέψη της δυτικής φιλοσοφίας, η οποία έχει δενδρώδη μορφή και έχει καταλάβει το σύνολο της σκέψης επεκτείνοντας τις διακλαδώσεις της.²³² Ο σκοπός της κρατικής σκέψης είναι η επιβολή της τάξης και η σύλληψη των δυνητικών γραμμών φυγής, γι' αυτό λειτουργεί μέσω κατανομής και ιεράρχησης και δημιουργεί έναν ραβδωτό χώρο εντός του πεδίου της σκέψης. Τα ορθολογικά θεμέλια που χαρακτηρίζουν αυτή τη μορφή σκέψης είναι έννοιες όπως η ταυτότητα, η ομοιότητα, η αλήθεια και η άρνηση.²³³ Αγνοεί πλήρως τη διαφορά και τείνει να την παρουσιάζει ως άρνηση

²²⁹ Gilles Deleuze, *Desert islands and other texts 1953-1974*, μτφρ. Michael Taormina (Λος Άντζελες: Semiotext(e), 2004), 208.

²³⁰ Patton, "Order, exteriority and flat multiplicities in the social," 26.

²³¹ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατόματα*, 41.

²³² Brian Massumi, Πρόλογος στο *A thousand plateaus*, ix.

²³³ *Ο.π.*, x.

ώστε να μπορεί να την ενσωματώσει στο ήδη υπάρχον σύνολο, όπως θα δούμε ότι συμβαίνει με την εγγελιανή διαλεκτική.

Όπως είχαμε παρατηρήσει και στην αρχή της μελέτης μας, μία μορφή που έχει καταλάβει η κρατική σκέψη είναι η διαλεκτική, συγκεκριμένα η εγγελιανή διαλεκτική στην οποία ασκεί σκληρή κριτική ο Ντελέζ.²³⁴ Το κράτος ορίζεται απ' την κρατική μορφή σκέψης ως ορθολογική και έλλογη οργάνωση της κοινότητας. Έτσι, το κράτος δίνει στη σκέψη μία μορφή εσωτερικότητας που περικλείει οτιδήποτε είναι έλλογο και η σκέψη δίνει στην εσωτερικότητα αυτή μία μορφή οικουμενικότητας.²³⁵ Η κρατική σκέψη συγκροτεί μία εικόνα της σκέψης η οποία διατηρεί και επωμίζεται αυτό που αναιρεί, εντός μιας διαλεκτικής κίνησης, εσωτερικεύοντας κάθε διαφορά και εξαλείφοντας την εντός ενός ενιαίου Όλου.²³⁶

Για να ξεφύγουμε απ' την κρατική σκέψη, πρέπει να ξεφύγουμε απ' τη δυαδική λογική που φυλακίζει τη σκέψη μας. Η δενδρώδης μορφή της σκέψης φυλακίζει τη σκέψη προσδένοντας τη σε μία κεντρική προϋπάρχουσα ενότητα, αλήθεια ή ουσία, που καθορίζει την ανάπτυξη και την κατεύθυνση της.²³⁷ Αντιθέτως, η νομαδική σκέψη δεν έχει μέθοδο ή κάποια κεντρική έννοια που την καθοδηγεί. Αναπτύσσεται σαν ριζώμα, επιλέγει την κατεύθυνση της στην πορεία της σκέψης ανάλογα με τις εξωτερικές δυνάμεις που υπάρχουν σε κάθε σημείο.²³⁸ Είναι ανοιχτή στο έξω και αξιοποιεί τις νέες συνδέσεις που προκύπτουν για την παραγωγή νέων πολλαπλοτήτων.

Η νομαδική σκέψη χαρακτηρίζεται απ' τη μορφή εξωτερικότητας της σκέψης που αντιτίθεται στην εσωτερικότητα της κρατικής σκέψης και την καταστρέφει.²³⁹ Δεν στηρίζεται στην ταυτότητα αλλά στη διαφορά. Κινείται μέσω αγωγιμότητας και συνδεσιμότητας και οι έννοιες που δημιουργεί δεν αντανακλούν τον κόσμο αλλά βυθίζονται σε μία συνεχή αλλαγή των πραγμάτων.²⁴⁰ Η νομαδική σκέψη αποτελεί την προσπάθεια του Ντελέζ να συγκροτήσει ένα πεδίο σκέψης που να συνδέει τις γραμμές φυγής και να τις επεκτείνει δίχως να προσπαθεί να τις οικειοποιηθεί και να τις υποτάξει στα υπάρχοντα σχήματα του. Αποτελεί ένα εργαλείο, μία πολεμική μηχανή, που μας επιτρέπει να σκίσουμε το πέπλο της ενότητας που διαμορφώνει τις

²³⁴ Βλ. ενότητα 1.4.

²³⁵ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατόματα*, 461.

²³⁶ Deleuze, *Διαφορά και επανάληψη*, 111.

²³⁷ Saul Newman, Ernesto Laclau, *From Bakunin to Lacan: anti-authoritarianism and the dislocation of power* (Λάνχαμ, Μέριλαντ: Lexington books, 2001), 105.

²³⁸ Holland, *Deleuze and Guattari's A Thousand Plateaus*, 46.

²³⁹ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατόματα*, 463.

²⁴⁰ Massumi, Πρόλογος στο *A thousand plateaus*, xi.

δυναμικές κατανομές και να αποκαλύψουμε τη διαφορά και τον ανταγωνισμό πίσω από κάθε ταυτότητα.²⁴¹

Σύμφωνα με τον Ντελέζ, η νομαδολογία αντιτίθεται στην οπτική που επιβάλλει το κρατικό καθεστώς και πρέπει να αξιοποιηθεί ώστε να αναδειχθούν οι διαφορές που εξαλείφει το κράτος με τη γραμμομοριακή του οργάνωση.²⁴² Θεωρούμε πως η νομαδική σκέψη δεν αποτελεί μία ουτοπική ιδέα του Ντελέζ αλλά μία προσπάθεια για τη συγκρότηση ενός πεδίου συνοχής εντός της σκέψης, το οποίο οδηγεί στη επέκταση των υπαρχουσών πολλαπλοτήτων και τη δημιουργία νέων. Ο Ντελέζ μέσα απ' το φιλοσοφικό του έργο και την ενασχόλησή του με τις θεωρούμενες μέχρι τότε ελάχιστον μορφές της φιλοσοφίας προσπάθησε να διαμορφώσει ένα πεδίο σκέψης όπου θα δίνεται έμφαση στη διαφορά και στο γίνεσθαι, με απώτερο σκοπό την επέκταση της παραγωγικής, δημιουργικής διαδικασίας απ' τη σκέψη σε ολόκληρο τον κόσμο. Η απόρριψη της ανθρωποκεντρικής έλλογης οργάνωσης και το άνοιγμα στον κόσμο αποτελεί ένα βήμα ώστε η σκέψη να καταφέρει να συγκροτήσει λείους χώρους εντός του ραβδωτού πεδίου της κρατικής σκέψης. «Η δημιουργία λαμβάνει χώρα σε αποπνικτικά περάσματα»²⁴³ και αυτή ακριβώς τη δυνατότητα προσπαθούν να αναδείξουν οι Ντελέζ και Γκουατταρί. Η νομαδική σκέψη αποτελεί μία εγγενώς πολιτική δραστηριότητα γιατί ο στόχος της δεν είναι απλά η αντίσταση στην υπάρχουσα τάξη πραγμάτων αλλά η απεδαφικοποίηση του παρόντος στη σκέψη και η επαναστατική δημιουργία.

²⁴¹ Newman, Laclau, *From Bakunin to Lacan*, 108.

²⁴² Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατόματα*, 24.

²⁴³ Deleuze, *Negotiations: 1972-1990*, 133.

Κεφάλαιο 4: Η επιθυμία και η επαναστατική κίνηση

4.1. Η επιθυμητική παραγωγή

Ξεκινώντας το τελευταίο κεφάλαιο της μελέτης μας, θα ασχοληθούμε με την έννοια της επιθυμίας [désir] με σκοπό να οδηγηθούμε στην έννοια της επανάστασης. Η επιθυμία στο έργο των Ντελέζ και Γκουατταρί έχει ιδιαίτερη σημασία καθώς νοείται ως μία μοριακή ροή που διαπερνά τα άτομα, τα σώματα αλλά και όλο τον κόσμο.

[...] η επιθυμία είναι μηχανή, σύνθεση μηχανών, μηχανική διευθέτηση – επιθυμητικές μηχανές [machines désirantes]. Η επιθυμία είναι της τάξεως της παραγωγής, κάθε παραγωγή είναι επιθυμητική και ταυτόχρονα κοινωνική.²⁴⁴

Οι επιθυμητικές μηχανές, τουναντίον, δεν αναπαριστούν τίποτα, δεν σημαίνουν τίποτα, δεν θέλουν τίποτα να πουν, και είναι ακριβώς ό,τι τις κάνουμε, ό,τι κάνουμε με αυτές και ό,τι κάνουν από μόνες τους.²⁴⁵

Γίνεται σαφές εξ αρχής ότι η επιθυμία λειτουργεί μηχανιστικά, δηλαδή με βάση τα χαρακτηριστικά λειτουργίας των μηχανών που είδαμε και στο πρώτο κεφάλαιο. Χαρακτηρίζεται μόνο απ' τη λειτουργία της, δηλαδή απ' τα στοιχεία που την αποτελούν και τις συνδέσεις που δημιουργούνται μεταξύ τους, οι οποίες δεν αναπαριστούν τίποτα. Το στοιχείο στο οποίο δίνεται έμφαση είναι η παραγωγή. Αυτό συμβαίνει διότι για τους Ντελέζ και Γκουατταρί η παραγωγή ισούται με τη δημιουργία και την παραγωγή διαφοράς. Έτσι, η επιθυμία ορίζεται ως μοριακή ροή που δεν έχει προκαθορισμένο στόχο και παραμένει δημιουργική κάθε στιγμή και σε κάθε συναρμογή της.²⁴⁶ Ο στόχος των Ντελέζ και Γκουατταρί είναι να συνδέσουν την έννοια της επιθυμίας με αυτήν της παραγωγής και να απομακρυνθούν απ' τη θεωρία της ψυχανάλυσης που θεωρεί ότι η επιθυμία παράγεται από κάποια έλλειψη, όπως ο Λακάν, ο οποίος θεωρεί ότι η επιθυμία είναι συνδεδεμένη με μία έλλειψη. Αντιθέτως, η επιθυμία είναι κονστρουκτιβιστική και μηχανιστική, καθώς αποτελεί μία ροή που λειτουργεί μέσω συναρμογών.²⁴⁷

Μ' αυτόν τον τρόπο, μπορούμε να δούμε την επιθυμία μόνο μέσα σε συναρμογές και μηχανές, καθώς αποτελεί μία μοριακή ροή που δεν μπορούμε να συλλάβουμε εκτός των συναρμογών που επιτελεί.²⁴⁸ Αυτό συμβαίνει γιατί η επιθυμία αποτελεί μία μοριακή, ανεπαίσθητη ροή, την οποία

²⁴⁴ Deleuze, Guattari, *Ο Αντι-Οιδίπους*, 339.

²⁴⁵ *Ο.π.*, 330.

²⁴⁶ Eugene Holland, *Deleuze and Guattari's Anti-Oedipus: introduction to schizoanalysis* (Λονδίνο, Νέα Υόρκη: Routledge, 2001), 101.

²⁴⁷ Bouaniche, *Gilles Deleuze: une introduction*, 139.

²⁴⁸ Deleuze, Parnet, *Dialogues*, 96.

δεν μπορούμε να συλλάβουμε, παρά μόνο μέσω των αποτελεσμάτων της στο γραμμομοριακό πεδίο. Η επιθυμία είναι μία διαδικασία εμμενής στον εαυτό της και κινείται στο πεδίο συνοχής. Το πεδίο συνοχής της επιθυμίας δεν έχει σχέση με την εσωτερικότητα, αντιθέτως αποτελεί το έξω απ' το οποίο προέρχονται όλες οι επιθυμίες.²⁴⁹ Το έξω, βεβαίως, δεν νοείται ως ένα υπερβατικό πεδίο και δεν υπάρχουν προϋπάρχουσες δυνάμεις του έξω. Αποτελεί το πεδίο εμμένειας της επιθυμίας, το οποίο πριν τη δόμησή του είχε τη μορφή του χάους.²⁵⁰ Το πεδίο συνοχής είναι η απεδαφικοποιημένη γη, η οποία διαπερνάται από μη-διαμορφωμένες ύλες, μοριακές ροές, ελεύθερες εντάσεις και αποτελεί το πεδίο παραγωγής των επιθυμητικών μηχανών, ενώ η γραμμομοριακή παραγωγή προκύπτει απ' τη συναρμογή των επιθυμητικών μηχανών και έχει ως αποτέλεσμα μηχανές κάθε είδους, όπως τεχνικές, κοινωνικές, νομικές και θρησκευτικές μηχανές.²⁵¹ Πρόκειται για μία θεωρία της επιθυμίας, η οποία δεν την εξοβελίζει ως υποκειμενική υπερδομή, αλλά την θέτει ως μία πραγματική και παραγωγική δύναμη που επιδρά άμεσα στην κοινωνία και την ιστορία. Λόγω της λειτουργίας της, η επιθυμία διαμορφώνει επιθυμητικές μηχανές:

Η πραγματική διαφορά είναι, λοιπόν, αφενός, μεταξύ των γραμμομοριακών μηχανών, που είναι κοινωνικές, τεχνικές ή οργανικές, και, αφετέρου, των επιθυμητικών μηχανών που είναι μοριακής τάξεως. Να τι είναι οι επιθυμητικές μηχανές: μορφοποιητικές μηχανές, που ακόμη και οι βλάβες τους είναι λειτουργικές, και η λειτουργία τους είναι αξεδιάλυτη από τη διαμόρφωση.²⁵²

Διαμορφώνεται ένα πεδίο όπου οι μοριακές ροές της επιθυμίας και τα γραμμομοριακά μορφώματα, όπως για παράδειγμα οι θεσμοί, συνυπάρχουν και διαπλέκονται. Η σύλληψη του κοινωνικού πεδίου μέσα απ' τις ροές της επιθυμίας και τη λειτουργία των επιθυμητικών μηχανών οδηγεί σε έναν θεωρητικό και πολιτικό αυθορμητισμό, ο οποίος δεν μπορεί να στηριχθεί στην πολιτική οργάνωση, παρά μόνο σε αυθόρμητες πολιτικές πρακτικές.²⁵³ Οι επιθυμητικές μηχανές λειτουργούν στο πεδίο του μοριακού επιτελώντας συνδέσεις και οι γραμμομοριακές μηχανές τις τέμνουν, δημιουργώντας μορφώματα και οργανισμούς που σταματούν και κατευθύνουν τη ροή της επιθυμίας. Έτσι, υπάρχει μία διαφοροποίηση στη συνήθη ανθρωποκεντρική σύλληψη της

²⁴⁹ Ο.π.

²⁵⁰ Goodchild, *Deleuze and Guattari: an introduction to the politics of desire*, 201.

²⁵¹ Mengue, *Gilles Deleuze ou le système du multiple*, 180, 199.

²⁵² Deleuze, Guattari, *Ο Αντι-Οιδίπους*, 329.

²⁵³ Παναγιώτης Σωτήρης, "Ο νομαδικός εμπειρισμός του Ζ. Ντελέζ," *Θέσεις*, τεύχος 82 (Ιανουάριος-Μάρτιος 2003), http://www.theseis.com/index.php?option=com_content&task=view&id=804.

έννοιας της επιθυμίας, καθώς η υποκειμενικότητα, ως γραμμομοριακό μόρφωμα, είναι ένα αποτέλεσμα της παραγωγικής διαδικασίας της επιθυμίας και όχι η πηγή της.²⁵⁴ Όμως και πάλι, τα γραμμομοριακά μορφώματα είναι απαραίτητα για την εδαφικοποίηση της επιθυμίας και τη μετέπειτα χάραξη δημιουργικών γραμμών φυγής.

Μέσα απ' την ανάλυση της λειτουργίας των επιθυμητικών μηχανών βλέπουμε ότι η επιθυμία νοείται ως πρωταρχική ενεργή δύναμη που ρέει σε μοριακό επίπεδο και οδηγεί σε συναρμογές, όπως η υποκειμενικότητα. Η επιθυμητική παραγωγή, σύμφωνα με τον Ίαν Μπιουκάναν, αποτελεί έναν νεολογισμό των Ντελέζ και Γκουατταρί που αναδεικνύει την ενεργή σχέση της επιθυμίας με την έννοια της παραγωγής.²⁵⁵ Η επιθυμητική παραγωγή αναδεικνύει την τάση της επιθυμίας για παραγωγή, δηλαδή την τάση για παραγωγή γραμμών φυγής που ξεφεύγουν απ' τις γραμμομοριακές μηχανές κάθε είδους. Εάν η επιθυμητική παραγωγή περνούσε στο επίπεδο της γραμμομοριακής κοινωνικής παραγωγής, όπως για παράδειγμα οι θεσμοί, θα έσπερνε τους σπόρους της αταξίας και της επανάστασης, όπως συμβαίνει κάθε φορά που ένα κομμάτι της καταφέρνει να ξεφύγει απ' την κυρίαρχη κωδικοποίηση που της επιβάλλεται.²⁵⁶ Αυτό το φαινόμενο μπορούμε να παρατηρήσουμε κάθε φορά που λαμβάνει χώρα μία εξέγερση, μία κίνηση απεδαφικοποίησης που ξεφεύγει απ' την κωδικοποίηση του κράτους και δεν μπορεί να συλληφθεί, όπως συνέβη και με τον Μάη του '68 στη Γαλλία ή με τα Κίτρινα Γιλέκα, όπου η έκρηξη της επιθυμίας ήταν μαζική και μη ελέγξιμη απ' τον κρατικό μηχανισμό. Εφόσον, λοιπόν υπάρχει επιθυμητική παραγωγή εντός του καπιταλισμού και φαίνεται ότι μπορεί να οδηγήσει σε επανάσταση, το ερώτημα που προκύπτει είναι γιατί δεν συμβαίνει η επανάσταση. Το σημαντικό για τους Ντελέζ και Γκουατταρί δεν είναι να καταλάβουμε γιατί καταπιεζόμαστε απ' το κράτος και τον καπιταλισμό ή από άλλες εξωτερικές συνθήκες, αλλά τους τρόπους με τους οποίους συμμετέχουμε και επιθυμούμε εμείς οι ίδιοι την καταπίεση, ακόμα και όταν προσπαθούμε να την ανατρέψουμε.²⁵⁷ Ένα παράδειγμα αποτελεί η εξέλιξη της ρώσικης επανάστασης, η οποία αντί να εγκαθιδρύσει τον σοσιαλισμό, έφερε στην επιφάνεια ένα ολοκληρωτικό σύστημα που κατέστειλε κάθε δημιουργική τάση των πολιτών του. Σύμφωνα με τον Τοντ Μεί, η μεγάλη ανακάλυψη του Ντελέζ είναι ότι αυτό που μας αποτρέπει απ' το να γίνουμε επαναστατικοί δεν είναι ότι

²⁵⁴ Patton, *Deleuze and the political*, 71.

²⁵⁵ Ian Buchanan, *Deleuze and Guattari's Anti-Oedipus: a reader's guide* (Λονδίνο, Νέα Υόρκη: Continuum, 2008), 43.

²⁵⁶ *Ο.π.*, 45.

²⁵⁷ May, "The politics of life in the thought of Gilles Deleuze," 31.

εξαπατόμαστε αλλά ότι έχουμε φτάσει να επιθυμούμε αυτό που μας καταπιέζει.²⁵⁸ Είναι σημαντικό λοιπόν να ερευνήσουμε τον τρόπο με τον οποίο η επιθυμία επενδύεται κοινωνικά.

Ο λόγος που ερευνούμε την κοινωνική επένδυση [investissement social] της επιθυμίας είναι ότι για τους Ντελέζ και Γκουατταρί δίνεται προτεραιότητα στο κοινωνικό πεδίο ως όρο επένδυσής της.²⁵⁹ Επιθυμούν να ξεφύγουν από σχήματα που εγκλωβίζουν την επιθυμία σε κλειστά σύνολα, όπως το οιδιπόδειο σχήμα που την εγκλωβίζει και περιορίζει την παραγωγή της εντός του οικογενειακού πεδίου. Αντιθέτως, η επιθυμία ανοίγεται στο κοινωνικό πεδίο ενώ η οικογένεια αποτελεί ένα υποσύνολο του. Στον πρώτο τόμο του *Καπιταλισμός και σχιζοφρένεια* ορίζονται δύο διαφορετικοί τύποι κοινωνικής επένδυσης της επιθυμίας:

[...] ένας τύπος ή πόλος φασίζων παρανοϊκός [paranoïaque fascisant,], που επενδύει το μόρφωμα της κεντρικής κυριαρχίας, το υπερ-επενδύει καθιστώντας το αιώνιο τελικό αίτιο όλων των άλλων κοινωνικών μορφών της ιστορίας [...] και ένας σχιζο-επαναστατικός [schizo-révolutionnaire] τύπος ή πόλος, που ακολουθεί τις γραμμές φυγής της επιθυμίας, διαπερνά τον τοίχο και διοχετεύει τις ροές, στήνει τις μηχανές του και τις υπό συγχώνευση ομάδες του μέσα στους θύλακες ή στην περιφέρεια, ενεργώντας αντίθετα από ό,τι προηγουμένως: δεν είμαι δικός σας, ανήκω αιώνια στην κατώτερη φυλή, είμαι ζώο, είμαι νέγρος.²⁶⁰

Η αντίθεση των δύο τύπων είναι φανερή, καθώς ο παρανοϊκός επενδύει την επιθυμία σε γραμμομοριακά μορφώματα που επικωδικοποιούν τις μοριακές ροές επιθυμίας, ενώ ο σχιζο-επαναστατικός είναι αυτός που προεκτείνει τις γραμμές φυγής και δημιουργεί νέες συναρμογές εμπλεκόμενος σε ένα μειονοτικό γίγνεσθαι. Με άλλα λόγια, ο παρανοϊκός τύπος ασχολείται με τα γραμμομοριακά σύνολα και τις διαμορφώσεις τους στο πεδίο οργάνωσης, ενώ ο σχιζο-επαναστατικός τύπος βυθίζεται στο πεδίο συνοχής της επιθυμίας όπου και επεκτείνει τις κβαντικές ροές και τα σωματίδια που δεν υπακούν στη γραμμομοριακή οργάνωση.²⁶¹ Η παρανοϊκή επένδυση ονομάζεται και φασίζουσα, γιατί αγνοεί τις μοριακές ροές και είναι αυτή που διαπνέει όλες τις αντιδραστικές, φασίζουσες επενδύσεις, ενώ η σχιζοφρενική επένδυση είναι εν δυνάμει μετατρέψιμη σε επαναστατική επένδυση.²⁶²

Σ' αυτό το σημείο είναι απαραίτητο να αναφέρουμε ότι η σχιζοφρενική διαδικασία που χαρακτηρίζει τον τύπο επένδυσης διαφέρει απ' τον σχιζοφρενή και τη συμπεριφορά του. Ο

²⁵⁸ Ο.π.

²⁵⁹ Deleuze, Guattari, *Ο Αντι-Οιδίπους*, 316-318.

²⁶⁰ Ο.π., 319.

²⁶¹ Ο.π., 321-322.

²⁶² Ο.π., 392.

σχιζοφρενής είναι ένα άτομο που έχει εγκλωβιστεί σε μία ροή της επιθυμίας που απειλεί την κοινωνική τάξη, έστω και στο μικρο-κοινωνικό επίπεδο της οικογένειας ή της γειτονιάς.²⁶³ Οι Ντελέζ και Γκουατταρί όμως δεν επιθυμούν να αναδείξουν αυτή τη διαδικασία, διότι δεν καταλήγει σε καμία εδαφικοποίηση. Ενδιαφέρονται για την παραγωγή της επιθυμίας κατά τη διαδικασία της απεδαφικοποίησης και θεωρούν ότι μία επαναστατική κίνηση πρέπει να αφεθεί σ' αυτή τη διαδικασία.²⁶⁴ Προσπαθούν να αναδείξουν το επαναστατικό δυναμικό της σχιζοφρενικής διαδικασίας, όπου η ελεύθερη μορφή της επιθυμίας μπορεί να ανατρέψει τους γραμμομοριακούς σχηματισμούς της εξουσίας και της παράνοιας και να οδηγηθεί σε νέες συναρμογές.²⁶⁵ Ο σχιζο-επαναστατικός πόλος αποτελεί μία επένδυση της επιθυμίας που δεν διαθέτει έναν προκαθορισμένο σκοπό αλλά ανοίγεται στην πολλαπλότητα και τη ροή των γραμμών φυγής, επινοώντας νέες σκοπιμότητες. Για παράδειγμα, όσον αφορά την οικογένεια, το οιδιπόδειο σύμπλεγμα προϋποθέτει μία επένδυση παρανοϊκού τύπου ενώ η επένδυση σχιζοφρενικού τύπου οδηγεί στο άνοιγμα του στενού κύκλου της οικογένειας στην κοινωνία και στις μοριακές ροές που τη διέπουν.

Η σχιζοφρενική φυγή προκαλεί τη φυγή του κοινωνικού μέσα απ' τα μορφώματα που το ροκανίζουν, τοποθετώντας μοριακές γραμμές φυγής και επιχειρώντας τη μετατροπή της σχιζοφρενείας σε μία επαναστατική δύναμη.²⁶⁶ Ο σχιζοφρενής λοιπόν δεν είναι επαναστάτης αλλά η σχιζοφρενική διαδικασία είναι η δυναμικότητα της επανάστασης, την οποία πρέπει να ακολουθήσει ο επαναστάτης χαράσσοντας γραμμές φυγής και απελευθερώνοντας τις ροές τις επιθυμίας.

4.2. Το ζήτημα της επανάστασης

Η σχιζοφρενική φυγή αποτελεί μία διαδικασία που ακολουθεί ο επαναστάτης ώστε να αναπτύξει τις γραμμές φυγής του και να δημιουργήσει κάτι νέο που θα διαπερνά το υπάρχον σύστημα. Για τους Ντελέζ και Γκουατταρί η ιδέα της επανάστασης λαμβάνει δύο μορφές: η δυτική μορφή της επανάστασης παραπέμπει στον μετασχηματισμό του κράτους και η ανατολίτικη²⁶⁷ προβάλλει το πρόταγμα της καταστροφής, της κατάργησης της κρατικής εξουσίας.²⁶⁸ Αυτή η διάκριση

²⁶³ Félix Guattari, *Molecular revolution: psychiatry and politics*, μτφρ. Rosemary Sheed (Λονδίνο: Penguin, 1984), 260.

²⁶⁴ *Ο.π.*

²⁶⁵ Holland, *Deleuze and Guattari's Anti-Oedipus: introduction to schizoanalysis*, 100.

²⁶⁶ Deleuze, Guattari, *Ο Αντι-Οιδίπους*, 391.

²⁶⁷ Η αντιπαραβολή Δύσης και Ανατολής αντλείται απ' τις αναλύσεις σύγχρονων ιστορικών τους, όπως ο Φερνάν Μπρωντέλ και ο Μορίς Λομπάρ, καθώς σύμφωνα με τους Ντελέζ και Γκουατταρί, η νομαδική πολεμική μηχανή παραπέμπει περισσότερο στις επαναστατικές μορφές της Ανατολής, ενώ το δυτικό προλεταριάτο παραπέμπει τόσο στο μετασχηματισμό του κράτους, όσο και στο ξεπέραςμα του, ως φορέας νομαδικής δύναμης.

²⁶⁸ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατόματα*, 474.

προφανώς δεν μπορεί να είναι απόλυτη, απλά έχει ως στόχο να αναδείξει τη διαφορά που υπάρχει ανάμεσα στην επανάσταση που απαιτεί μόνο τη μεταρρύθμιση του πολιτεύματος και σ' αυτήν που απαιτεί μία εναλλακτική πολιτική λύση και την κατάργηση του κράτους. Τέτοια παραδείγματα είναι η περίπτωση της δημοκρατικής επανάστασης των Κούρδων στη Ροζάβα για την αυτοδιάθεση του λαού των Κούρδων.²⁶⁹

Οι Ντελέζ και Γκουατταρί δίνουν σημασία στο μειονοτικό και ανεπαίσθητο γίνεσθαι των μειονοτήτων, το οποίο μπορεί να διαπερνάει τα κράτη και τον καπιταλισμό και να συγκροτεί μία πολεμική μηχανή με σκοπό την επανάσταση, δηλαδή τη σύνδεση των ροών, τη σύνθεση μη καταμετρήσιμων συνόλων και το γίνεσθαι-μειονοτικό όλου του κόσμου.²⁷⁰ Βλέπουμε να αναδύεται και πάλι η διαφορά μεταξύ μιας επαναστατικής πολεμικής μηχανής που διοχετεύει τις ροές, επεκτείνει τις μοριακές γραμμές φυγής και στήνει μηχανές επιθυμίας και μιας κρατικής μηχανής επικωδικοποίησης, η οποία σταματά τις ροές, τις κατατέμνει και μπλοκάρει τα δημιουργικά μονοπάτια που ανοίγονται. Ο καπιταλισμός δεν μπορεί να ελέγξει όλες τις ροές επιθυμίας που παράγονται λόγω της αντιφατικής του συγκρότησης:

Μπορούμε, λοιπόν, να πούμε ότι η σχιζοφρένεια είναι το *εξωτερικό* όριο του ίδιου του καπιταλισμού ή το τέρμα της βαθύτερης τάσης του, αλλά ότι ο καπιταλισμός λειτουργεί μόνο υπό τον όρο να αναστέλλει την εν λόγω τάση, ή να απωθεί και να μετατοπίζει το όριο αυτό, αντικαθιστώντας το με τα δικά του σχετικά *εμμενή* όρια, που τα αναπαράγει αδιάκοπα σε διευρυμένη κλίμακα. Ό,τι αποκωδικοποιεί με το ένα χέρι το αξιωματοποιεί με το άλλο.²⁷¹

Ο καπιταλισμός λοιπόν έχει ως εξωτερικό όριο την ανεξέλεγκτη ροή της επιθυμίας, την οποία προσπαθεί να ελέγξει συνεχώς, μεταβάλλοντας τα σχετικά όρια του. Αποκωδικοποιεί τη ροή της επιθυμίας ώστε να την αξιοποιήσει αλλά έπειτα την αξιωματοποιεί, συζευγνύοντας και σταματώντας προσωρινά τη ροή της, για να την ελέγξει και να σταματήσει τη δυνατότητά της για παραγωγή νέων συναρμογών. Έτσι, ο καπιταλισμός προκαλεί μία περίσσεια ροής επιθυμίας, η οποία οδηγεί συνεχώς σε νέες συναρμογές και χαράσσει δημιουργικές γραμμές φυγής.²⁷² Γι' αυτό τον λόγο ο τόπος των επαναστατικών αποφάσεων βρίσκεται στο αδύνατο, στις αδύνατες

²⁶⁹ Η επανάσταση των Κούρδων στη Ροζάβα χαρακτηρίζεται ως δημοκρατική κοινωνική επανάσταση καθώς στοχεύει στην εγκαθίδρυση του δημοκρατικού συνομοσπονδισμού, μία μορφή ελευθεριακού σοσιαλισμού που δίνει έμφαση στην αποκέντρωση, την ισότητα των φύλων και την ανάγκη για τοπική διακυβέρνηση μέσω αμεσοδημοκρατικών διαδικασιών και πρακτικών.

²⁷⁰ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατόματα*, 583.

²⁷¹ Deleuze, Guattari, *Ο Αντι-Οιδίπους*, 284.

²⁷² Patton, *Deleuze and the political*, 93.

προτάσεις, οι οποίες αποτελούν το αδιαχώριστο αυτού που το σύστημα συζευγνύει και αυτού που δεν παύει να ξεφεύγει σύμφωνα με γραμμές φυγής.²⁷³ Το καπιταλιστικό σύστημα συζευγνύει τις ροές και προσπαθεί να τις θέσει υπό την κυριαρχία μίας εξ' αυτών αλλά αυτές εξακολουθούν να συνδέονται και να επεκτείνονται σε μοριακές ροές.

Ο προσδιορισμός της έννοιας της επανάστασης φαίνεται να περνάει αποκλειστικά απ' την επιθυμία και την προσωπική επιλογή αλλά δεν ισχύει αυτό. Η επιθυμία επενδύεται κοινωνικά και οδηγεί σε ένα γίγνεσθαι που φέρνει τον επαναστάτη σε επαφή με τον κόσμο, ενώ ταυτόχρονα αναδεικνύει τη νομαδική σκέψη ως έναν διαφορετικό τρόπο σκέψης.²⁷⁴ Η απελευθέρωση της επιθυμίας δεν είναι αποκλειστικά ατομική υπόθεση γιατί στοχεύει στη γενικευμένη παραγωγή δημιουργικών γραμμών φυγής που θα κάνουν το σύστημα να εκραγεί. Η γραμμή απεδαφικοποίησης που παράγεται, συνδέεται με την κοινωνική συναρμογή και έχει τη δυνατότητα να λειτουργήσει ως φορέας απεδαφικοποίησης ομάδων ή ακόμα και ολόκληρης της κοινωνίας.²⁷⁵ Η επανάσταση δεν μπορεί να προγραμματιστεί και να οργανωθεί από έναν κεντρικό φορέα ή έναν κομματικό μηχανισμό. Θα προκύψει απ' την επαναστατική γραμμή φυγής που θα ξεκινήσει ως επιθυμία φυγής προς κάτι νέο και θα συμπαρασύρει την κοινωνία σε ένα μαζικό, δημιουργικό γίγνεσθαι.²⁷⁶ Μπορούμε να πούμε ότι η επανάσταση της επιθυμίας θα προκύψει μέσω των αδύνατων προτάσεων, εντοπίζοντας γραμμές φυγής στο μεταξύ των τμημάτων και των κωδικοποιήσεων που την μορφοποιούν. Το σημείο που θα προκύψει η επανάσταση δεν είναι προκαθορισμένο γιατί σπάει τις αιτιακές σχέσεις και αποτελεί μία απόκλιση που διανοίγει ένα νέο πεδίο του δυνατού.²⁷⁷ Ο Μάης του '68 αποτελεί ένα παράδειγμα όπου η επιθυμία των ανθρώπων για κοινωνική αλλαγή τούς οδήγησε σε μία επαναστατική κίνηση που δεν ήταν προσχεδιασμένη και ξεκίνησε από τη συνειδητοποίηση μιας ανυπόφορης κατάστασης και την επιθυμία για την αλλαγή της. Το δυνατό για τον Ντελέζ δεν προϋπάρχει, δημιουργείται απ' το συμβάν, που θέτει ένα ερώτημα ζωής δημιουργώντας έναν νέο τρόπο ύπαρξης.²⁷⁸

Έτσι, η έννοια της επανάστασης απομακρύνεται απ' την έννοια της ιδεολογίας, η οποία την υποτάσσει σε γραμμομοριακά μορφώματα ενός κυρίαρχου λόγου. Τα κοινωνικά σύνολα εκκινούν

²⁷³ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατόματα*, 583.

²⁷⁴ Isabelle Garo, "Molecular revolutions: the paradox of politics in the work of Gilles Deleuze," στο *Deleuze and Politics*, επ. Ian Buchanan, Nicholas Thoburn (Εδιμβούργο: Edinburgh University Press, 2008), 71.

²⁷⁵ Goodchild, *Deleuze and Guattari: an introduction to the politics of desire*, 161.

²⁷⁶ Ο.π.

²⁷⁷ Gilles Deleuze, *Two regimes of madness: texts and interviews 1975-1995*, μτφρ. Ames Hodges, Mike Taormina (Νέα Υόρκη, Λος Άντζελες: Semiotext(e), 2006), 233.

²⁷⁸ Ο.π., 234.

απ' τη μοριακή ροή της επιθυμίας και απ' αυτήν παράγουν συμφέροντα, δηλαδή κωδικοποιημένες, συλλογικές και οργανωμένες μορφές επιθυμίας.²⁷⁹ Στην περίπτωση της κουρδικής επανάστασης, η μοριακή ροή της επιθυμίας που αναδεικνύει την ανάγκη για συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων, για ελευθερία και ισότητα των φύλων, παρήγαγε το συμφέρον της διεκδίκησης ενός εδάφους και της εγκαθίδρυσης του συστήματος του δημοκρατικού συνομοσπονδισμού . Η επιθυμία κωδικοποιείται απ' την πολιτική και παράγει συμφέροντα που εκφράζουν τις χαοτικές ροές της επιθυμίας.²⁸⁰ Η επιθυμία και το συμφέρον συνυπάρχουν αλλά δεν συμπίπτουν απαραίτητα. Το συμφέρον λειτουργεί με βάση νέους στόχους και νέες μορφές κωδικοποίησης και εξουσίας, ενώ η επιθυμία υποτάσσει τις γραμμομοριακές μορφές στη διαδικασία της επιθυμητικής παραγωγής και της συνεχούς αλλαγής των σκοπιμοτήτων.²⁸¹ Για να συμβεί η επανάσταση είναι απαραίτητη τόσο η κινητοποίηση των συμφερόντων όσο και η επένδυση της επιθυμίας. Εάν κυριαρχήσει το συμφέρον, η επανάσταση θα ανυψώσει μία νέα και εξίσου καταπιεστική δομή εξουσίας, όπως συνέβη με τη ρώσικη επανάσταση, ενώ εάν κυριαρχήσει η επιθυμία, η επανάσταση θα καταφέρει να ανυψώσει τη μοριακή επιθυμητική παραγωγή πάνω απ' τις γραμμομοριακές δομές.²⁸² Στη δεύτερη περίπτωση, υπάρχει ο κίνδυνος η μοριακή ροή της επιθυμίας να συνεχίσει να ρέει δίχως να λάβει καμία γραμμομοριακή μορφή, όπως συνέβη με τον Μάη του '68 και συμβαίνει ακόμα και σήμερα με τα εξεγερσιακά κινήματα της εποχής μας.

Συνεπώς, επιστρέφουμε και πάλι στο πρόβλημα της οργάνωσης στο μοριακό πεδίο, αναζητώντας μία πιθανή μορφή οργάνωσης που να μην δομείται με βάση την κρατική μηχανή και να μην συγκροτεί γραμμομοριακά μορφώματα που σταματούν τη ροή της επιθυμίας.²⁸³ Σύμφωνα με τον Γκουατταρί, το πρόβλημα της επαναστατικής οργάνωσης είναι το πρόβλημα της συγκρότησης μιας θεσμικής μηχανής, η οποία θα χαρακτηριζόταν από μία θεωρία και μία πράξη που θα εξασφάλιζαν ότι δεν χρειάζεται να στηριχθεί στην κρατική δομή.²⁸⁴ Αυτή είναι η δυσκολία που πρέπει να ξεπεράσουμε και να σκεφτούμε νέους τρόπους συνύπαρξης, σε μία εποχή που κυριαρχεί το δόγμα TINA (There Is No Alternative), το οποίο προσπαθεί να μας πείσει ότι δεν υπάρχει κάποια εναλλακτική πέραν του κράτους και του καπιταλισμού.

²⁷⁹ Colebrook, *Gilles Deleuze*, 91.

²⁸⁰ *Ο.π.*, 92-93.

²⁸¹ Holland, *Deleuze and Guattari's Anti-Oedipus: introduction to schizoanalysis*, 103.

²⁸² *Ο.π.*

²⁸³ Deleuze, Parnet, *Dialogues*, 145.

²⁸⁴ Guattari, *Molecular revolution*, 118.

Η επιστροφή στη φιλοσοφία των Ντελέζ και Γκουατταρί δεν προσφέρει μία εύκολη λύση στα παραπάνω ζητήματα, ούτε αποτελεί μία επιστροφή δογματικού τύπου, αντιθέτως αποτελεί μία προσπάθεια να επαναπροσδιορίσουμε τα προβλήματα μας μέσω της δημιουργίας νέων λύσεων στο παρόν.²⁸⁵ Αυτή η προσπάθεια περιλαμβάνει την περιήγησή μας και τον εντοπισμό των προβλημάτων τόσο στο μοριακό πεδίο όσο και στο γραμμομοριακό, τόσο στο επίπεδο μικροπολιτικής όσο και σ' αυτό της μακροπολιτικής. Στην πράξη, η φράση «όλα είναι πιθανά» αποτελεί μία κενολογία, σε αντίθεση με την συνειδητοποίηση ότι σε κάθε εδώ και τώρα υπάρχουν δυνατότητες που μπορούν να χρησιμοποιηθούν και να αξιοποιηθούν απ' την πολιτική.²⁸⁶

Οι επαναστάτες καλούνται να εμπλακούν σε ένα γίγνεσθαι, να χαρτογραφήσουν τις ροές της επιθυμίας, να τις ακολουθήσουν και έπειτα να στήσουν πολεμικές μηχανές και να δημιουργήσουν λείους χώρους που θα διασπούν τη γραμμομοριακή οργάνωση του κράτους και θα επινοούν νέους τρόπους ύπαρξης. Η πολιτική αποτελεί έναν ενεργό πειραματισμό και ποτέ δεν μπορούμε να γνωρίζουμε εκ των προτέρων πού θα μας οδηγήσουν οι μοριακές ροές.²⁸⁷ Το ζήτημα είναι να ξεκινήσει ο πειραματισμός και να μην μένουμε μόνο στο ερώτημα της δυνατότητας της επανάστασης. Όμως, πρέπει πάντα να συνυπολογίζουμε το γεγονός ότι οι δυνάμεις αδράνειας είναι ισχυρές και ο πειραματισμός είναι εξαιρετικά κοπιώδης, καθώς απαιτεί μία διαρκή εγρήγορση των υποκειμένων. Ο Ντελέζ, αντί να δεχθεί την αδυνατότητα της επανάστασης, προτείνει να σκεφτούμε ότι βρισκόμαστε στην πορεία της δημιουργίας ενός νέου τύπου επανάστασης, όπου όλες οι μηχανές πολέμου που αντιτίθενται στο κράτος, θα συνδυαστούν και θα χαρτογραφήσουν ένα πεδίο συνοχής που θα αμφισβητεί την κυριαρχία του κρατικού πεδίου οργάνωσης.²⁸⁸ Αυτή η πρόταση του Ντελέζ δεν στηρίζεται σε κάποια ενόραση αλλά στην προσπάθεια ανάλυσης των σύγχρονων κινημάτων και της επιθυμίας των ανθρώπων που συμμετέχουν σ' αυτά. Διαχωρίζει την ιστορική κατάληξη μίας επανάστασης απ' το επαναστατικό γίγνεσθαι των ανθρώπων που συμμετέχουν σ' αυτή και προσπαθεί να αναδείξει το επαναστατικό πεδίο συνοχής που διαμορφώνεται.²⁸⁹ Γι' αυτό στο τελευταίο βιβλίο που έγραψαν από κοινού οι Ντελέζ και Γκουατταρί, στο *Qu'est-ce que la philosophie?*, η επιτυχία της επανάστασης εμφανίζεται στο μοριακό πεδίο:

²⁸⁵ Rodrigo Nunes, "Politics in the Middle: for a political interpretation of the dualisms in Deleuze and Guattari," *Deleuze and political activism*, επ. Marcelo Svirsky (Εδιμβούργο: Edinburgh University Press, 2010), 124.

²⁸⁶ *Ο.π.*, 121.

²⁸⁷ Deleuze, Parnet, *Dialogues*, 137.

²⁸⁸ *Ο.π.*, 147.

²⁸⁹ Deleuze, *Negotiations: 1972-1990*, 171.

Όμως, η επιτυχία μιας επανάστασης δεν έγκειται παρά στην ίδια, στις δονήσεις, στους εναγκαλισμούς, στα ανοίγματα που χάρισε στους ανθρώπους τη στιγμή που γινόταν, τα οποία και αποτελούν καθ' εαυτά ένα μνημείο πάντοτε εν τω γίνεσθαι [...]. Η νίκη μιας επανάστασης είναι εμμενής, και συνίσταται στους νέους δεσμούς που εγκαθιστά ανάμεσα στους ανθρώπους, έστω κι αν αυτοί διαρκούν όσο και η λιωμένη ύλη της, ενώ σύντομα παίρνει τη θέση της ο διχασμός, η προδοσία.²⁹⁰

Η νίκη της επανάστασης για τους Ντελέζ και Γκουατταρί είναι ανεπαίσθητη και αφορά το γίνεσθαι στο οποίο εμπλέκονται τα άτομα και τις ζώνες εγγύτητας και γειτνίασης που διαμορφώνουν μεταξύ τους. Πρόκειται για μία ανεπαίσθητη νίκη στο μοριακό πεδίο, η οποία διαπερνά και διαμορφώνει και το γραμμομοριακό πεδίο των ανθρώπινων σχέσεων και κοινωνιών. Το πρόβλημα είναι ότι αυτό το γίνεσθαι καταπατάται απ' την κρατική μηχανή και στριμώχνεται στα κανάλια του ραβδωτού χώρου, χάνοντας την ισχύ του και τη δημιουργικότητά του. Έτσι, οδηγούμαστε στο κρίσιμο ερώτημα του τρόπου με τον οποίο τελείται η επανάσταση και των προταγμάτων που θέτει, ώστε να καταφέρει να νικήσει και να διαπεράσει την κρατική μηχανή.

4.3. Οι μοριακές επαναστάσεις του θετικού και η ανάδειξη της δύναμης του αρνητικού

Το ζήτημα της επαναστατικής οργάνωσης έχει απασχολήσει τόσο τον Ντελέζ όσο και τον Γκουατταρί, αλλά και τους μετέπειτα μελετητές τους, οι οποίοι ανέπτυξαν τη σκέψη τους προς διαφορετικές κατευθύνσεις. Η οργάνωση παραμένει ένα ζήτημα ύψιστης σημασίας, καθώς δεν έχει βρεθεί ο τρόπος οργάνωσης της επαναστατικής επιθυμίας που θα οδηγήσει στην επανάσταση χωρίς να επαναδιαμορφώσει μία κρατική μηχανή. Σύμφωνα με τον Γκουατταρί, κάθε απόπειρα ιδεολογικής ενοποίησης είναι ένα παράλογο και αντιδραστικό εγχείρημα, από μοριακής σκοπιάς.²⁹¹ Αυτό συμβαίνει διότι, όπως είδαμε και στις προηγούμενες ενότητες, η ιδεολογία δημιουργεί ένα υπερβατικό κέντρο εξουσίας το οποίο καταστέλλει τις μοριακές ροές του κινήματος και τις υποτάσσει σ' έναν κυρίαρχο λόγο. Το ζητούμενο δεν είναι η αυταρχική ενοποίηση υπό την προστασία ενός γραμμομοριακού μορφώματος αλλά ένα είδος απεριόριστης πλήθυνσης των επιθυμητικών μηχανών.²⁹² Ο Γκουατταρί λοιπόν μέσα απ' τα γραπτά του προσπαθεί να περιγράψει έναν τρόπο οργάνωσης της σύνδεσης των επιθυμητικών ροών, ο οποίος θα τις επεκτείνει και θα τις πολλαπλασιάζει.

²⁹⁰ Deleuze, Guattari, *Τι είναι φιλοσοφία;*, 207.

²⁹¹ Félix Guattari, Antonio Negri, *Από το πράσινο στο κόκκινο*, μτφρ. Ελένη Τζιρτζιλιάκη, Δημήτρης Δεληολάνης, Γιώργος Καραμπελιάς (Αθήνα: Κομμούνα, 1986), 164.

²⁹² Guattari, *Molecular revolution*, 230.

Στο επίπεδο της μικροπολιτικής, ο μόνος τρόπος να νοηθεί ένας συλλογικός, μεγάλης κλίμακας αγώνας είναι στη βάση της συσσώρευσης των επιμέρους αγώνων.²⁹³ Αυτό που έχει σημασία για τον Γκουατταρί, είναι η σύνδεση των ποικίλων και διαφορετικών μοριακών επιθυμιών και η επέκταση της ισχύος τους για μεταμόρφωση, με στόχο την αντιπαράθεση με την κρατική μηχανή. Αυτό το φαινόμενο εντόπισε στα γεγονότα του Μάη του '68, όπου οι μοριακές επιθυμίες ενώθηκαν, έστω και για λίγο, σε μία πολλαπλότητα επιθυμιών που είχαν απομονωθεί και είχαν καταπιεστεί απ' τις κυρίαρχες μορφές έκφρασης και αναπαράστασης.²⁹⁴ Η ενοποίηση των μοριακών επιθυμιών πρέπει να διατηρεί την πολυφωνία της επιθυμίας και την τάση της για δημιουργική φυγή, καταστέλλοντας τη δημιουργία υπερβατικών κέντρων εξουσίας που μπορεί να αναδύονται. Ο αγώνας για την ενοποίηση των επιθυμητικών ροών περνά απ' το μοριακό πεδίο στο γραμμομοριακό και αντίστροφα. Συνεπώς, η οργάνωση των ροών δεν αφορά μόνο τα άτομα εντός της κοινωνίας, αλλά και τα ίδια τα άτομα καθ' αυτά. Οργάνωση σημαίνει επίσης επενέργεια πάνω στον εαυτό μας, ως εξατομικευμένη συλλογικότητα, και αδιάκοπη αναδόμηση αυτής της συλλογικότητας σε ένα πολυδύναμο πρόγραμμα απελευθέρωσης.²⁹⁵ Η αποφυγή διαμόρφωσης μιας παρανοϊκής μηχανής που θα καταστέλλει τη ροή της επιθυμίας διαμορφώνοντας ένα γραμμομοριακό μόρφωμα δεν μπορεί να αποφευχθεί όσο δεν προσπαθούμε ταυτόχρονα να οργανώσουμε και να αποτρέψουμε τη δημιουργία μικρο-φασιστικών πόλων στον εαυτό μας. Τα δύο επίπεδα δεν διαχωρίζονται ποτέ απόλυτα, αντιθέτως διαπλέκονται συνεχώς και επηρεάζουν το ένα το άλλο.

Οι διαδικασίες που περιγράψαμε παραπάνω επιδιώκουν να περιγράψουν έναν θετικό τρόπο οργάνωσης της επιθυμίας, ο οποίος δεν θα καταστέλλει τη δημιουργία κέντρων εξουσίας με τη βία ή τον πόλεμο. Αντιθέτως, θα ακολουθεί τον δρόμο της επέκτασης της θετικότητας της ροής της επιθυμίας, κατακλύζοντας το πεδίο συνοχής με τις μοριακές ροές και αποτρέποντας την οργάνωση γραμμομοριακών κέντρων εξουσίας. Θα ακολουθεί δηλαδή τη δημιουργική ροή της θετικότητας που μας προτρέπουν να ακολουθήσουμε στις πρώτες σελίδες του *Χίλια πλατώματα*:

Ακολούθησε πάντα μέσω ρήξης [rupture] το ρίζωμα, μάκρυνε κι άπλωσε, και συνέχισε τη γραμμή φυγής. Κάν' την πολύμορφη, μέχρι που να δημιουργήσεις την πλέον αφηρημένη και στρεβλή γραμμή με ν διαστάσεις, με τεθλασμένες κατευθύνσεις. Σύζευξε τις απεδαφικοποιημένες ροές. Γράψε, σχημάτισε ρίζωμα,

²⁹³ *Ο.π.*, 220.

²⁹⁴ *Ο.π.*

²⁹⁵ Guattari, Negri, *Από το πράσινο στο κόκκινο*, 169.

αύξησε την επικράτειά του μέσω απεδαφικοποίησης, άπλωσε τη γραμμή φυγής μέχρι το σημείο αυτή να καλύψει όλο το πεδίο συνοχής ως μία αφηρημένη μηχανή.²⁹⁶

Η επιθυμία απελευθερώνεται, χαράσσει γραμμές φυγής και επεκτείνεται σαν ρίζωμα πολλαπλασιάζοντας τις ριζωματικές συναρμογές έως ότου να καταλάβει το πεδίο συνοχής και να αυξήσει την ισχύ μεταμόρφωσης της αφηρημένης μηχανής μεταμόρφωσης. Μέσα απ' αυτή τη διαδικασία, ανοιγόμαστε στη δημιουργία νέων δυνατοτήτων και στην εξερεύνησή τους. Έτσι, ωθούμαστε προς τη διαμόρφωση ενός συλλογικού «είναι για», μιας συλλογικής πρόθεσης στραμμένης περισσότερο προς την ενεργοποίηση των δυνατοτήτων που υπάρχουν στο παρόν παρά προς την εναντίωση στο υπάρχον.²⁹⁷ Η πολιτική φιλοσοφία των Ντελέζ και Γκουατταρί δίνει έμφαση στη δυνατότητα παραγωγής εννοιών που βοηθούν την επέκταση των γίνεσθαι στο παρόν, με στόχο να συνεισφέρουν στην επινόηση νέων μορφών ατομικής και συλλογικής ύπαρξης.²⁹⁸ Φαίνεται λοιπόν, ότι η επινόηση νέων μορφών ύπαρξης και η δημιουργική φυγή στηρίζονται σε θετικές έννοιες που προάγουν τη δημιουργία.

Δεν στερούμαστε επικοινωνίας -αντιθέτως, παραέχουμε από δαύτη- αλλά δημιουργίας. Στερούμαστε αντίστασης στο παρόν. Η δημιουργία εννοιών επικαλείται από μόνη της μία μέλλουσα μορφή, επικαλείται μία νέα γη και ένα λαό που δεν υπάρχει ακόμη.²⁹⁹

Τέτοιες είναι οι επαναστάσεις και οι κοινωνίες των φίλων, κοινωνίες αντίστασης, γιατί δημιουργώ σημαίνει αντιστέκομαι: πρόκειται για καθαρά γίνεσθαι [purs devenirs], καθαρά συμβάντα [purs événements] σε ένα πεδίο εμμένειας [plan d'immanence].³⁰⁰

Στα παραπάνω αποσπάσματα, οι Ντελέζ και Γκουατταρί εξισώνουν την αντίσταση στο παρόν με τη δημιουργία εννοιών και την ανάδειξη της ισχύος των γίνεσθαι. Το ερώτημα που παραμένει είναι ο τρόπος με τον οποίο οδηγούμαστε στη δημιουργία. Εάν πρόκειται για μία δημιουργία παράλληλη με το υπάρχον στηριζόμενη σ' ένα θετικό πρόταγμα ή για μία δημιουργία που συμπεριλαμβάνει το αρνητικό και απαιτεί πρώτα την καταστροφή του υπάρχοντος ώστε να συγκροτηθεί το νέο.

Ο Γκουατταρί ακολουθώντας τον δρόμο της δημιουργικής αντίστασης, θεωρεί πως το κίνημα για την ειρήνη και την ελευθερία είναι το νήμα απ' το οποίο μπορούν να υφανθούν οι συλλογικοί

²⁹⁶ Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατώματα*, 25.

²⁹⁷ Guattari, Negri, *Από το πράσινο στο κόκκινο*, 175.

²⁹⁸ Patton, "Deleuze and democratic politics," 51.

²⁹⁹ Deleuze, Guattari, *Τι είναι φιλοσοφία;*, 128.

³⁰⁰ *Ο.π.*, 131.

αγώνες απελευθέρωσης.³⁰¹ Δίνεται προτεραιότητα στην ειρήνη, η οποία θεωρείται όρος για τη συγκρότηση επαναστατικών κινήσεων. Αναγνωρίζει το κράτος ως εχθρό, ο οποίος φέρνει την καταστροφή στον κόσμο και το παρομοιάζει με ένα παγερό τέρας ή ένα βαμπίρ σε διαρκή επιθανάτια αγωνία που αποσπά τη ζωτικότητά του από όσους εγκαταλείπονται στα φαντάσματα του.³⁰² Το κράτος από μόνο του δεν κατέχει ζωή, γιατί δεν κατέχει την ικανότητα να επιτελεί γίνεσθαι μέσω των οποίων και μόνο προχωράει η ζωή. Το κράτος κατέχει μία αφηρημένη μηχανή επικωδικοποίησης και οικειοποιείται μία πολεμική μηχανή, την οποία μετατρέπει σε γραμμή καταστροφής φέρνοντας τον πόλεμο παντού και καταστρέφοντας τα γίνεσθαι που αναδύονται. Η αμφισβήτηση του κράτους και η άρνηση της καταστροφής που επιφέρει, αναδεικνύει το αίτημα για την ηθική, τη χαρά και τη ζωή ως συλλογική απάντηση.³⁰³ Μέσα απ' την κινητοποίηση για την ειρήνη, η οποία αντιστέκεται στην κρατική καταστροφή, μπορούν να αναδυθούν νέες μορφές απελευθερωτικών αγώνων. Ένα παράδειγμα που στηρίζει ο Γκουατταρί είναι η θετική συνάρθρωση της κριτικής της επιστήμης και της αμφισβήτησης της εκμετάλλευσης, για τη δημιουργία νέων τρόπων ύπαρξης που ξεφεύγουν απ' την κρατική σύλληψη, όπως η συνάρθρωση ερευνών σε εναλλακτικές μορφές ενέργειας με την πρακτική αναδόμηση της παραγωγικής κοινότητας.³⁰⁴ Αυτή η ιδέα του Γκουατταρί δεν έχει υλοποιηθεί ακόμα, καθώς τα περισσότερα κινήματα γύρω από το ζήτημα της ενέργειας δεν παρουσιάζουν έναν διαφορετικό τρόπο διαχείρισης της ενέργειας σε κοινοτικό επίπεδο αλλά αντιστέκονται στις άσκοπες κρατικές πολιτικές που καταστρέφουν τους φυσικούς πόρους, όπως οι δεκάδες κινήσεις πολιτών ενάντια στην εγκατάσταση ανεμογεννητριών στα ελληνικά βουνά, το κίνημα ενάντια στο φράγμα του Αχελώου και το κίνημα ενάντια στην εξόρυξη χρυσού στη Χαλκιδική.

Η ανάδυση των απελευθερωτικών αγώνων είναι μία διαδικασία στο μικροπολιτικό επίπεδο που δεν μπορεί να ελεγχθεί και να προσχεδιαστεί, εφόσον η μικροπολιτική αφορά τον πειραματισμό. Γι' αυτό τον λόγο, ο Γκουατταρί ωθείται στην έννοια της αυτοοργάνωσης ως έννοια συνεχούς διαδικασίας συλλογικού πειραματισμού που θα εξαρτάται απ' το πεδίο της πράξης των ατόμων που θα συμμετέχουν σ' αυτήν.³⁰⁵ Για άλλη μία φορά, δεν προτείνεται ένα οργανωτικό, δημοκρατικό πλάνο οργάνωσης της κοινωνίας, παρά μόνο μία διαδικασία

³⁰¹ Guattari, Negri, *Από το πράσινο στο κόκκινο*, 160.

³⁰² *Ο.π.*, 181-182.

³⁰³ *Ο.π.*, 160.

³⁰⁴ *Ο.π.*, 157.

³⁰⁵ Guattari, *Lines of flight*, 135-136.

πειραματισμού που μπορεί να συγκροτήσει ένα πεδίο εμμένειας της επιθυμίας, όπου θα δίνεται ώθηση στις επαναστατικές γραμμές φυγής. Ο μόνος τρόπος που θα μπορούσε αυτή η διαδικασία να μας οδηγήσει στην έννοια της δημοκρατίας, είναι μέσω ενός γίνεσθαι-δημοκρατικός [devenir-démocratique].³⁰⁶ Αυτό μπορεί να συμβεί μόνο υπό τον όρο να το δούμε ως μία έννοια κριτική στην τωρινή έννοια της δημοκρατίας, η οποία αναδεικνύει μία μη ενεργοποιημένη έννοια της, δηλαδή μία έννοια της «δημοκρατίας που έρχεται».³⁰⁷

Δεν μπορούμε να σκεφτούμε τους Ντελέζ και Γκουατταρί ως υπερασπιστές της σύγχρονης μορφής της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, καθώς εντοπίζουν τον εχθρό στις σύγχρονες μορφές κοινωνικής προσταγής, οι οποίες συντρίβουν τις διαφορές και επιβάλλουν την περιοριστική λογική της κυριαρχίας.³⁰⁸ Έτσι, στο πλαίσιο της δημιουργικής αντίστασης, μπορούμε να δούμε να αναδύονται ακτιβιστικές πολεμικές μηχανές που ξεφεύγουν απ' τη μαύρη τρύπα του πλειοψηφικού λόγου και την αντιπροσωπευτική συμμετοχή, προβάλλοντας τη δική τους ελάχιστη μορφή της πολιτικής.³⁰⁹ Ένα κίνημα που παίρνει τη μορφή ακτιβιστικής πολεμικής μηχανής είναι το κίνημα Black Lives Matter στην Αμερική, το οποίο απαιτεί και διεκδικεί ισότητα για τον μαύρο πληθυσμό στις ΗΠΑ, μέσω διαμαρτυριών και ακτιβιστικών μεθόδων αλλά και μέσω συμμετοχής σε δημοτικά συμβούλια. Είναι ένα εκ των παραδειγμάτων που διαφέρουν απ' τον κυρίαρχο πλειοψηφικό λόγο και εμπλέκονται σε ένα μειονοτικό γίνεσθαι απαιτώντας κοινωνική αλλαγή. Υπάρχει βέβαια πάντα το ενδεχόμενο οι ρήξεις που φέρει η νομαδική πολιτική να καταστούν αντικείμενο οικειοποίησης απ' τον κρατικό μηχανισμό, ο οποίος τους επιβάλλει ένα μοντέλο που διοχετεύει τη συμμετοχή των πολιτών σύμφωνα με τους νόμους και τις έννοιες της κρατικής μηχανής.³¹⁰ Έτσι, όσο οι ακτιβιστικές πολεμικές μηχανές εμπλέκονται σε μία διαδικασία λείανσης του χώρου, η κρατική μηχανή επιδιώκει τη ράβδωσή του, με αποτέλεσμα ο νομός των ατόμων να υποτάσσεται στον νόμο του κράτους, που τα διοχετεύει σύμφωνα με τις αρχές της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας.

Με σκοπό να αποφευχθεί η οικειοποίηση της πολεμικής μηχανής, υπάρχουν μετα-ντελεζιανοί διανοητές που αντιπροτείνουν τη συνύπαρξη της καταστροφής με τη δημιουργία. Ο Άντριου Καλπ

³⁰⁶ Deleuze, Guattari, *Τι είναι φιλοσοφία;*, 133.

³⁰⁷ Paul Patton, "Becoming-Democratic," στο *Deleuze and Politics*, επ. Ian Buchanan, Nicholas Thoburn (Εδιμβούργο: Edinburgh University Press, 2008), 180-181.

³⁰⁸ Guattari, Negri, *Από το πράσινο στο κόκκινο*, 176.

³⁰⁹ Marcelo Svirsky, "Introduction: beyond the royal science of politics," στο *Deleuze and political activism*, επ. Marcelo Svirsky (Εδιμβούργο: Edinburgh University Press, 2010), 2.

³¹⁰ *Ο.π.*, 3.

στο βιβλίο του για τον Ντελέζ με τίτλο *Σκοτεινός Ντελέζ* θέλει να ανατρέψει τις δυνάμεις θετικότητας που συγκροτούν τον κόσμο. Η θέση του είναι πολιτική και στοχεύει στην ανατροπή της καπιταλιστικής αξιωματικής, η οποία ανατρέπει τις δυνάμεις του γίνεσθαι. Θεωρεί ότι, εφόσον δεν αποδεχόμαστε τις καπιταλιστικές δυνάμεις που συγκροτούν τον κόσμο μας, πρέπει να επέμβουμε και να τις καταστρέψουμε καλλιεργώντας ένα μίσος εναντίον τους.³¹¹ Αυτή η θέση θα μπορούσε να υποστηριχτεί από θέσεις του Ντελέζ όπου αναδεικνύεται το αίτημα της καταστροφής:

Αν ο πόλεμος προκύπτει αναγκαστικά, είναι επειδή η πολεμική μηχανή προσκρούει στα Κράτη και στις πόλεις, όπως και στις δυνάμεις (ράβδωσης) που αντιτίθενται στο θετικό αντικείμενο: ως εκ τούτου, η πολεμική μηχανή έχει ως εχθρό το Κράτος, την πόλη, το κρατικό και αστικό φαινόμενο, και έχει ως σκοπό να τα εκμηδενίσει. Εδώ είναι που αυτή γίνεται πόλεμος: εκμηδένιση των δυνάμεων του Κράτους, καταστροφή της μορφής-Κράτος.³¹²

Όταν το μίσος είναι αρκετά δυνατό μπορεί να γεννήσει κάτι διαφορετικό, μία έντονη χαρά. Αυτή η χαρά δεν είναι, όμως, η αμφίθυμη χαρά του μίσους, αλλά η χαρά που νιώθει όποιος θέλει να καταστρέψει οτιδήποτε ακρωτηριάζει τη ζωή.³¹³

Αυτές είναι απ' τις λίγες φορές που οι Ντελέζ και Γκουατταρί αναφέρονται στις έννοιες του μίσους και της καταστροφής. Στην παρούσα μελέτη, έχουμε δει ότι η καταστροφή της μορφής-κράτος έρχεται μέσα απ' τη δημιουργική δύναμη των πολεμικών μηχανών που χαράσσουν γραμμές φυγής οδηγώντας σε νέες συναρμογές. Σύμφωνα με τον Καλπ, η πολεμική μηχανή ενεργεί κατά μήκος δύο γραμμών: η μία σχηματίζει μία γραμμή καταστροφής ενώ η άλλη σχεδιάζει μία γραμμή φυγής που διαμορφώνει έναν λείο χώρο.³¹⁴ Ο Ντελέζ πράγματι ορίζει την έννοια της ενεργού καταστροφής, όπου η καταστροφή γίνεται ενεργή όταν μετατρέπει το αρνητικό σε καταφατική δύναμη, στην αιώνια χαρά και κατάφαση του γίνεσθαι.³¹⁵ Όμως, για τον Ντελέζ η προτεραιότητα δίνεται πάντα στη θετικότητα και τη δημιουργική δράση του γίνεσθαι, καθώς η καταστροφή από μόνη της δεν μπορεί να δημιουργήσει κάτι καινούργιο. Σ' αυτό το σημείο ο Καλπ διαφοροποιείται και προτείνει την έννοια της κατακλυσμικής πολιτικής έναντι της μοριακής πολιτικής. Θεωρώντας πως η μοριακή πολιτική καθίσταται εύκολα αντικείμενο σφετερισμού απ' το κράτος, αντιπροτείνει την κατακλυσμική πολιτική που θα φέρει ένα είδος κατάρρευσης ή καταστροφής που δεν θα

³¹¹ Culp, *Σκοτεινός Ντελέζ*, 22.

³¹² Deleuze, Guattari, *Χίλια πλατώματα*, 514.

³¹³ Deleuze, *Φουκώ*, 51.

³¹⁴ Culp, *Σκοτεινός Ντελέζ*, 46.

³¹⁵ Deleuze, *Ο Νίτσε και η φιλοσοφία*, 301.

μπορεί να διαχειριστεί το κράτος.³¹⁶ Εδώ εκτιμούμε ότι απομακρύνεται απ' τα γραπτά των Ντελέζ και Γκουατταρί και την παραγωγικότητα που τα χαρακτηρίζει, ενώ προσπαθεί να συλλάβει μία μικροπολιτική διαδικασία που δεν θα καθίσταται αντικείμενο οικειοποίησης απ' την κρατική μηχανή. Είναι σημαντικό να διευκρινίσουμε ότι αυτό που καθιστά αυτές τις δυνάμεις σκοτεινές είναι η θέση εξωτερικότητας που καταλαμβάνουν σε σχέση με την κρατική μηχανή, η οποία δεν σχετίζεται με το έξω παρά μόνο μέσω μιας διαδικασίας εσωτερίκευσης.³¹⁷ Κάθε απόπειρα δημιουργίας ριζωμάτων εντός του καπιταλισμού, καθίσταται αντικείμενο οικειοποίησης απ' το κράτος, χάνει τη δυναμική της για επανάσταση και εντάσσεται στην κρατική αφήγηση. Γι' αυτό τον λόγο, ο Καλπ θεωρεί ότι ο δρόμος εναντίωσης στον καπιταλισμό είναι η γραμμή φυγής προς το έξω του καπιταλισμού και όχι οι ριζωματικές συναρμογές, τις οποίες σφετερίζεται με ευκολία το κράτος. Ένα καίριο παράδειγμα αποτελούν οι διεκδικήσεις του φεμινιστικού και του κουήρ κινήματος. Οι διεκδικήσεις αυτές έχουν μία ανατρεπτική δύναμη, την οποία σφετερίζεται ο καπιταλισμός, διακόπτοντας τη δυναμική τους για νέα γίνεσθαι, καθώς τις εντάσσει στους θεσμούς, στο πλαίσιο μιας πολιτικής της θετικότητας και της ανεκτικότητας. Η πολεμική μηχανή και η καταστροφή που φέρει εμφανίζονται ως σκοτεινές γιατί επιβεβαιώνουν τη δύναμη του έξω και δεν υποτάσσονται ποτέ ολοκληρωτικά στη γραμμομοριακή οργάνωση του κράτους. Η μετάβαση του Καλπ στην αρνητικότητα έρχεται ως αποτέλεσμα της εποχής την οποία διανύουμε, όπου η αισιοδοξία που χαρακτήριζε τους φιλοσόφους, όπως οι Ντελέζ και Γκουατταρί, τις τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα, έχει δώσει τη θέση της στην απαισιοδοξία και τη θέαση του κόσμου ως μία δυστοπία.³¹⁸ Ο νεοφιλελεύθερος καπιταλισμός και τα σύγχρονα κράτη χαρακτηρίζονται από μία υπερβολική, επίπλαστη θετικότητα, την οποία πρέπει να ανατρέψουν οι σκοτεινές δυνάμεις του έξω, αναδεικνύοντας τη δυνατότητα για δημιουργία εκτός της καπιταλιστικής αξιωματικής.

Ολοκληρώνοντας τη μελέτη μας, σταθήκαμε στη θεωρία ενός μετα-ντελεζιανού μελετητή, ο οποίος επιχείρησε την ανάδειξη της δύναμης του αρνητικού στον Ντελέζ, θέλοντας να προτείνει έναν τρόπο για νέα γίνεσθαι που θα οδηγήσουν πέραν της αξιωματικής του καπιταλισμού. Αυτή ήταν μία σημαντική παρέμβαση στην παρούσα μελέτη, καθώς αναδεικνύει το εύρος των παραλλαγών της πολιτικής φιλοσοφίας που έχουν προκύψει απ' το έργο των Ντελέζ και

³¹⁶ Culp, *Σκοτεινός Ντελέζ*, 111-112.

³¹⁷ *Ο.π.*, 108.

³¹⁸ *Ο.π.*, 49.

Γκουατταρί. Ακόμα και η συγκεκριμένη θεώρηση που αναδεικνύει τη σημασία της καταστροφής ώστε να επέλθει η δημιουργία, εντάσσεται στην παραγωγική δύναμη της πολιτικής φιλοσοφίας των Ντελέζ και Γκουατταρί, η οποία χρησιμεύει ως εργαλείο για την ανάδειξη νέων τρόπων αντίστασης και νέων μορφών ύπαρξης. Μέσω του έργου των Ντελέζ και Γκουατταρί δεν παρέχεται κάποιο σχέδιο για την επανάσταση αλλά σίγουρα περιγράφεται μία ελάχιστων διαδικασία σκέψης και πρακτικής που θέτει στο στόχαστρο τις παγιωμένες μορφές ζωής που ακινητοποιούν τη δημιουργία, ενώ παράλληλα χαρτογραφεί δημιουργικές γραμμές φυγής.

Συμπεράσματα

Μέσα απ' την παρούσα μελέτη προσπαθήσαμε να αναδείξουμε και να μελετήσουμε τις θεμελιώδεις διακρίσεις και τους θεμελιώδεις όρους της κοινωνικής και πολιτικής φιλοσοφίας των Ντελέζ και Γκουατταρί, όπως εμφανίζονται κατά κύριο λόγο στο δίτομο έργο τους *Καπιταλισμός και σχιζοφρένεια*. Έγινε φανερό κατά τη διάρκεια της μελέτης μας, ότι πρόκειται για μία κοινωνική και πολιτική φιλοσοφία που διαφέρει απ' την παραδοσιακή πολιτική φιλοσοφία και χρησιμοποιεί αφηρημένους, μεταλλασσόμενους, εν τω γίνεσθαι όρους. Η φιλοσοφία των Ντελέζ και Γκουατταρί αποτελεί μία προσπάθεια απομάκρυνσης απ' την αναπαραστατική σκέψη που κινείται μέσω δυϊσμών και ταυτότητας αλλά και απ' την κρατική σκέψη, η οποία χαρακτηρίζει την ιστορία της φιλοσοφίας σύμφωνα με τον Ντελέζ. Η ανάδειξη της διαφορετικής μορφής της σκέψης φέρνει στην επιφάνεια μία πληθώρα εννοιών, οι οποίες ξεφεύγουν από κάθε σταθερή εννοιολόγηση, με σκοπό να μην καθίστανται ποτέ μέρος μίας αμετάβλητης, παγιωμένης κρατικής μορφής σκέψης.

Το σύνολο του έργου των Ντελέζ και Γκουατταρί είναι εν τω γίνεσθαι, γι' αυτό και φαίνεται αδόκιμη η αυστηρή κατηγοριοποίηση της σκέψης τους σε ένα συγκεκριμένο σύστημα σκέψης ή σε μία συγκεκριμένη ιδεολογία. Όπως τονίσαμε και στο κύριο μέρος της έρευνας μας, οι διακρίσεις και οι δυϊσμοί τους οποίους μελετήσαμε δεν είναι σε καμία περίπτωση απόλυτοι. Οι διακρίσεις στις οποίες προβαίνουν οι Ντελέζ και Γκουατταρί πρέπει να νοούνται ως η συνύπαρξη δύο διαφορετικών, διαδοχικών καταστάσεων, οι οποίες συνυπάρχουν και αλληλοδιαπλέκονται ανά πάσα στιγμή. Είναι αδύνατον να εντοπίσουμε ένα κίνημα και να το χαρακτηρίσουμε ως την απόλυτη μορφή μίας πολεμικής μηχανής, διότι έτσι αγνοούμε τη μεταβαλλόμενη δομή του. Κάθε παράδειγμα και κάθε παγιωμένη μορφή ενός αντικειμένου μας στερεί την πραγματική του ύπαρξη, η οποία χαρακτηρίζεται από ροές στοιχείων και συνεχώς αναδημιουργούμενες συναρμογές. Ακολουθώντας τη δυναμοκρατική φιλοσοφία του Μπερζόν, μπορούμε να πούμε ότι η ακινησία που επιβάλλει η κρατική μορφή σκέψης στις έννοιες και τα αντικείμενα, τις αποκόπτει απ' τη διαδικασία του συνεχούς γίνεσθαι και παρουσιάζει τη στιγμιαία εικόνας μιας μεταλλαγής ως την καθολική μορφή τους.

Συνεπώς, οι Ντελέζ και Γκουατταρί αντιτίθενται στην κρατική μορφή σκέψης στο έργο τους και προσπαθούν να αμφισβητήσουν κάθε παγιωμένη εννοιολόγηση που επιβάλλει η εκάστοτε κρατική σκέψη. Δεν είναι δόκιμο, λοιπόν, να τους θέσουμε στην υπηρεσία κάποιας ιδεολογίας αλλά είναι απόλυτα δόκιμο να τους δούμε ως εχθρούς κάθε ιδεολογίας. Επεκτείνοντας το πεδίο των δυϊσμών που αναλύσαμε, απ' το πεδίο των μορίων μέχρι το πεδίο του κόσμου και της

αλληλεπίδρασης των ανθρώπων, μπορούμε να δούμε το σύνολο της κοινωνικής και πολιτικής τους φιλοσοφίας ως μία επίθεση στο λογοκεντρικό υποκείμενο και το ιδεώδες του σήμερα, το οποίο επιβάλλει δυϊσμούς, διαχωρίζει και ταξινομεί, διακόπτοντας κάθε μοριακή ροή και σταματώντας τη δημιουργική τους δύναμη. Η αμφισβήτηση της υπάρχουσας λογικής και των υπαρχόντων διαχωρισμών που κυριαρχούν στην ανθρώπινη νόηση, αποτελεί το πρώτο βήμα για τη διάνοιξη ενός πεδίου δημιουργίας. Έτσι, βλέπουμε πώς η κρατική μορφή σκέψης επεκτείνεται ακόμα και μέσα μας σε ένα μοριακό πεδίο και δεν μένει μόνο στην αναπαράσταση της μορφής ενός γραμμομοριακού μορφώματος, όπως το καπιταλιστικό κράτος.

Ενάντια στη γραφειοκρατική μορφή της κρατικής μορφής σκέψης, που παγιώνει, διαχωρίζει και ταξινομεί, αναδεικνύεται η διαφορετική μορφή της σκέψης. Η διαφορετική μορφή της σκέψης έχει σαν στόχο να αναδείξει τις εμμενείς διαφορές κάθε στοιχείου και ατόμου, αλλά και τη συνεχή κίνηση, μεταλλαγή και αλληλοδιαπλοκή τους. Γι' αυτό τον λόγο, όλα παρουσιάζονται ως κινούμενες ροές και το στοιχείο αντικαθίσταται απ' τη γραμμή, δηλαδή η σταθερότητα του σημείου αντικαθίσταται απ' την ταχύτητα της γραμμής. Η συνεχής ροή, οι μοριακές και κβαντικές ροές, η έμφαση στο γίνεσθαι και η χάραξη γραμμών φυγής είναι έννοιες που αναδεικνύουν την ταχύτητα μίας άλλης σκέψης. Έτσι, θεωρούμε τη φιλοσοφική σκέψη των Ντελέζ και Γκουατταρί ως την προσπάθεια ανάδειξης μιας νέας μορφής σκέπτεσθαι, μιας μορφής σκέπτεσθαι που μας φέρνει σε επαφή με όλο τον κόσμο, συνδέοντας όλα τα στρώματα και όλες τις οντότητες, αναδεικνύοντας την πρωτοκαθεδρία του γίνεσθαι. Δεν πρόκειται για μία ου-τοπική, μη-υπαρκτή μορφή σκέψης που θα έρθει. Αντιθέτως, πρόκειται για μία δυναμική, αλλά εξίσου πραγματική, μορφή σκέψης που κινείται ανεπαίσθητα και συνυπάρχει με την κρατική μορφή σκέψης. Αυτή η μορφή σκέψης μας ωθεί να ανοιχτούμε στο έξω, να απομακρυνθούμε απ' τα όρια της ταυτότητας και να λάβουμε υπόψιν την ετερογένεια, την πολλαπλότητα και το γίνεσθαι. Θέλουμε να είναι κατανοητό ότι δεν μιλούμε για μία καθαρή μορφή σκέψης απαλλαγμένη από κάθε ταυτότητα αλλά για μία προσπάθεια ανοίγματος της σκέψης προς το άλλο, προς το έξω.

Έτσι, μέσα απ' τη συνεχή αλληλοδιείσδυση της κρατικής μορφής σκέψης και της διαφορετικής μορφής σκέψης, μπορούμε να μελετήσουμε τις θεμελιώδεις διακρίσεις των Ντελέζ και Γκουατταρί. Πολλές φορές στο έργο τους, εμφανίζεται μία σύγκλιση μεταξύ διαφορετικών όρων και διακρίσεων. Για παράδειγμα, στη μελέτη μας παρατηρήσαμε τη σύγκλιση των εννοιών της πολεμικής μηχανής και της αφηρημένης μηχανής μεταλλαγής. Η αφηρημένη μηχανή είναι υπεύθυνη για τη σύνδεση και επέκταση των αφηρημένων γραμμών αλλά και για τη σύζευξη και

το σταμάτημα της μοριακής ροής.³¹⁹ Η πολεμική μηχανή συγκλίνει προς την έννοια της αφηρημένης μηχανής μεταλλαγής που επιτελεί νέες συνδέσεις μοριακών ροών ενώ η κρατική μηχανή συγκλίνει προς την έννοια της αφηρημένης μηχανής επικωδικοποίησης που τις συζευγνύει και τις διακόπτει. Η πολεμική μηχανή εκφράζει τη διαφορική μορφή της σκέψης που αναδεικνύει το γίνεσθαι και έρχεται σε επαφή με το έξω δημιουργώντας νέες συνδέσεις, οι οποίες διαφεύγουν απ' τη σύλληψη της κρατικής μηχανής. Η κρατική μηχανή, πάραυτα, εξακολουθεί να συλλαμβάνει τις ροές, να τις αδρανοποιεί, να τις συμπεριλαμβάνει και να αποκλείει οποιοδήποτε άλλο στοιχείο.

Όλοι οι δυϊσμοί που μελετήσαμε, αναδεικνύουν την αντίθεση μεταξύ του γίνεσθαι απ' τη μία μεριά και της κρατικής σκέψης απ' την άλλη: το ρίζωμα και το δένδρωμα, οι γραμμές φυγής και οι γραμμές καταταμητικότητας, η μικροπολιτική και η μακροπολιτική, το πεδίο συνοχής και το πεδίο οργάνωσης, η αφηρημένη μηχανή μεταλλαγής και η αφηρημένη μηχανή επικωδικοποίησης, η πολεμική μηχανή και η κρατική μηχανή. Όλοι αυτοί οι δυϊσμοί αποδεικνύουν ότι το γίνεσθαι δεν είναι μία ου-τοπική διαδικασία αλλά μία ανεπαίσθητη, μοριακή διαδικασία, την οποία μπορούμε να αναγνωρίσουμε μόνο εκ των υστέρων και πειραματικά. Το γίνεσθαι, σύμφωνα με τους Ντελέζ και Γκουατταρί, είναι πάντα μοριακό, ανεπαίσθητο και μειονοτικό, άρα ποτέ δεν μπορούμε να γνωρίσουμε ένα γίνεσθαι εκ των προτέρων. Γι' αυτό τον λόγο, οι Ντελέζ και Γκουατταρί δεν παρουσιάζουν ποτέ μία έτοιμη πολεμική μηχανή ή ένα πρόγραμμα πολιτικής δράσης, καθώς αυτό θα προκύψει μόνο τη στιγμή της επανάστασης και θα είναι ανεπαίσθητο. Τα κινήματα δεν λαμβάνουν κάποια εγγύηση ώστε να προχωρήσουν σε μία επαναστατική πολιτική, αλλά καλούνται να πειραματιστούν με τις υπάρχουσες συνθήκες. Η αντίσταση στο παρόν και η προσπάθεια εύρεσης νέων τρόπων συνύπαρξης αποτελεί ένα πρώτο βήμα στη δημιουργία ενός νέου κόσμου. Ο νέος κόσμος θα έρθει απ' τον επερχόμενο λαό, έναν όρο που εμφανίζεται στο τελευταίο κοινό έργο των Ντελέζ και Γκουατταρί *Τι είναι φιλοσοφία;*. Ο επερχόμενος λαός δεν αποτελεί έναν ου-τοπικό λαό, αλλά αναδεικνύει τη δυνατότητα των ανθρώπων για δημιουργία και για εμπλοκή σε ένα συνεχές, ανεπαίσθητο γίνεσθαι που θα οδηγήσει σε νέες συναρμογές. Ο επερχόμενος λαός των Ντελέζ και Γκουατταρί δεν έχει θεολογικές καταβολές, αντιθέτως βρίσκεται στο εδώ και τώρα και είναι ριγμένος μέσα στον κόσμο και τις μοριακές ροές του, οι οποίες διαπερνούν όλα τα σώματα και τα στρώματα.

Η διαφορική μορφή της σκέψης και η ανάδειξη του γίνεσθαι και της πολλαπλότητας, μας επαναφέρει στο σημείο της αντίστασης στο υπάρχον και της δημιουργίας. Οι Ντελέζ και

³¹⁹ Σχετικά με την έννοια της αφηρημένης μηχανής βλ. ενότητα 1.2.

Γκουατταρί μας προτρέπουν στη δημιουργία, στην επέκταση των γραμμών φυγής, των ριζωμάτων και του λείου χώρου. Οι κρατικές μηχανές ραβδώνουν τον χώρο, σταματούν κάθε δημιουργική ροή και την οικειοποιούνται. Παράλληλα, πολεμικές μηχανές χαράσσουν νέες γραμμές φυγής, διανοίγουν νέες δυνατότητες ύπαρξης και δημιουργούν έναν λείο χώρο, όπου τα στοιχεία του κινούνται ελεύθερα. Σκιαγραφείται έτσι η δημιουργική δυνατότητα της πολεμικής μηχανής και η ικανότητά της να διαπερνά την εξουσία της κρατικής μηχανής και να επαναστατεί εναντίον της. Γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο, η έννοια της πολεμικής μηχανής που αναπτύσσεται στο κεφάλαιο της νομαδολογίας στο *Χίλια πλατώματα* αποτελεί σημείο αναφοράς των μελετητών της πολιτικής φιλοσοφίας των Ντελέζ και Γκουατταρί.

Η σκέψη τους διανοίγεται συνεχώς στο πεδίο της πολιτικής, καθώς, όπως είδαμε, η πολιτική εντοπίζεται στο πεδίο της πρακτικής και προηγείται του είναι, σύμφωνα με τους δύο γάλλους διανοητές. Μέσα απ' τη διερεύνηση της έννοιας της επανάστασης και της κοινωνικοπολιτικής αλλαγής επανερχόμαστε στην έννοια της επιθυμίας, καθώς ο Ντελέζ μας προτρέπει να απελευθερώσουμε την επιθυμία και να οδηγηθούμε σε νέες συναρμογές. Η επιθυμία στον πρώτο τόμο του *Καπιταλισμός και σχιζοφρένεια* νοείται ως μία μοριακή ροή, η οποία παράγεται από επιθυμητικές μηχανές. Οι επιθυμητικές μηχανές αποτελούν έναν πρόδρομο της θεωρίας των συναρμογών που είδαμε στο *Χίλια πλατώματα*. Έτσι, η επιθυμία νοείται ως μία μοριακή ροή που διαπερνά όλα τα στρώματα, κινείται πάνω σε γραμμές και οδηγεί σε νέες συναρμογές. Ο στόχος των Ντελέζ και Γκουατταρί είναι να αναδείξουν τη δυναμική της επιθυμίας, να την απελευθερώσουν απ' τα στεγανά της κυριαρχίας της κρατικής σκέψης και να την ωθήσουν στη δημιουργία νέων μορφών ύπαρξης. Οι επαναστατικές στιγμές χαρακτηρίζονται από μία έκρηξη της επιθυμίας και του δυναμικού για δημιουργία, η οποία οδηγεί στην επιτέλεση νέων συνδέσεων και τη δημιουργία νέων συναρμογών, όπως συνέβη τον Μάη του '68.

Έτσι, οδηγούμαστε στο ζήτημα της επανάστασης αλλά και στη δυνατότητά της για ουσιαστική αλλαγή. Σύμφωνα με τους Ντελέζ και Γκουατταρί, η επανάσταση απαιτεί τόσο τη μοριακότητα της επιθυμίας, που θέτει συνεχώς νέους στόχους σ' ένα κίνημα, όσο και το συμφέρον, που οργανώνει την επιθυμία και θέτει σταθερούς στόχους. Αυτές οι δύο εκφάνσεις ενός κινήματος, η επιθυμία και το συμφέρον, συνυπάρχουν και αλληλοδιαπλέκονται συνεχώς. Ο καπιταλισμός όμως καταφέρνει να οικειοποιείται τις επαναστατικές κινήσεις, να τις καταστέλλει και να τις συμπεριλαμβάνει κατά την εξέλιξή του. Η δημιουργική ισχύς των γίνεσθαι ενός επαναστατικού κινήματος, καναλιζάρεται και εντάσσεται σε έναν ραβδωτό χώρο, ο οποίος τη

διασπά και τη σταματά. Το ζήτημα της επανάστασης, λοιπόν, αφορά τον τρόπο αντίστασης στο υπάρχον και τη δυνατότητα της πολεμικής μηχανής να δημιουργήσει νέες συναρμογές, δίχως να αναβιώσει η ίδια μία κρατική μηχανή. Σ' αυτό το σημείο ο Άντριου Καλπ αντιπροτείνει την κατακλυσμική πολιτική στη μοριακή πολιτική. Προτείνει την καταστροφή και το μίσος ενάντια στην καπιταλιστική πραγματικότητα, καθώς επιθυμεί να καταστρέψουμε πρώτα το υπάρχον σύστημα και έπειτα να οδηγηθούμε στη δημιουργία. Αυτό όμως αποτελεί μία μετα-ντελεζιανή προσέγγιση που δεν συμβαδίζει με το έργο των Ντελέζ και Γκουατταρί. Ο Γκουατταρί, αντιθέτως, ασχολείται με την έννοια του θετικού στην επανάσταση και προσπαθεί να εντοπίσει τις δημιουργικές γραμμές φυγής που αναδύονται μέσα απ' τις μοριακές επαναστάσεις. Λαμβάνοντας υπόψιν τη σκέψη του Γκουατταρί, μπορούμε να πούμε ότι τα επαναστατικά γίνεσθαι στην πολιτική, μπορούν να αναδυθούν σε οριζόντια, αντι-ιεραρχικά κινήματα, στα οποία οι άνθρωποι αντιτίθενται στις ασφυκτικές συνθήκες ύπαρξης, σκεπτόμενοι οι ίδιοι διαφορετικούς τρόπους συνύπαρξης, με τους υπόλοιπους ανθρώπους αλλά και με τον κόσμο. Οι ζώνες εγγύτητας που δημιουργούν τα γίνεσθαι των ανθρώπων στα κινήματα, φέρνουν στην επιφάνεια νέες λύσεις. Οι Ντελέζ και Γκουατταρί, θεωρούσαν ότι βρίσκονταν μπροστά στην ανάδυση μιας νέας, δυναμικής μοριακής επανάστασης, που θα συνένωνε τις επιμέρους μοριακές επαναστάσεις και θα διεκδικούσε έναν νέο τρόπο ύπαρξης. Οι μοριακές επαναστάσεις της εποχής μας επιθυμούν την κοινωνική αλλαγή και αμφισβητούν το υπάρχον σύστημα, αλλά καταλήγουν να αναδιπλώνονται και να καθίστανται αντικείμενο οικειοποίησης της κρατικής μηχανής. Πάραυτα, πρέπει να τονίσουμε ότι είναι αδύνατον να προκαθορίσουμε την πορεία ενός κινήματος, γιατί μ' αυτόν τον τρόπο θα καταστείλουμε τη δυνατότητα του για δημιουργία. Αντιθέτως, πρέπει να πειραματιστούμε δίχως να γνωρίζουμε το αποτέλεσμα.

Μέσα απ' τη μελέτη μας, καθίσταται σαφές ότι η δημιουργία προηγείται της καταστροφής και συμβαδίζει με την αντίσταση. Είναι αδύνατον να υπάρξει αντίσταση χωρίς δημιουργία. Η διαφορετική μορφή της σκέψης αποτελεί μία επαναστατική κίνηση καθώς μας ωθεί συνεχώς να σκεφτούμε μέσα απ' τα αποπνικτικά περάσματα της σύγχρονης κοινωνίας και του καπιταλισμού. Ο επερχόμενος λαός των Ντελέζ και Γκουατταρί αποτελεί μία κοινωνία δημιουργών, μία κοινωνία που θα αναδυθεί μέσα απ' τη δημιουργική δυνατότητα των ανθρώπων για αντίσταση. Ενάντια σε κάθε τελεολογία όμως, δεν μπορούμε να προβλέψουμε τον ερχομό αυτής της κοινωνίας, ούτε να την προ-οικονομήσουμε. Η προτροπή των Ντελέζ και Γκουατταρί για πειραματισμό παραμένει επίκαιρη και ουσιαστική. Ο μόνος τρόπος ανάδυσης της δημιουργικής δυνατότητας είναι η

εκμετάλλευση της αποπνικτικής ατμόσφαιρας που δημιουργεί το αίσθημα του ανυπόφορου και ο πειραματισμός μας με τον κόσμο. Ο πειραματισμός που μας προτείνουν είναι απελευθερωτικός γιατί δίνει προτεραιότητα στο γίνεσθαι, επιτρέπει την ανάδυση νέων μορφών συνύπαρξης και αμφισβητεί τις υπάρχουσες καταπιεστικές νόρμες. Στο τελευταίο τους κοινό έργο γίνεται κατανοητό ότι ο επερχόμενος λαός υπάρχει, αλλά εμείς πρέπει να τον δημιουργήσουμε, να τον ενεργοποιήσουμε. Το έργο των Ντελέζ και Γκουατταρί αποτελεί μία ανοιχτή γραμμή φυγής που μπορεί να επεκταθεί προς διαφορετικές κατευθύνσεις, να οδηγήσει σε νέες δημιουργικές συναρμογές και να μας κάνει να σκεφτούμε και να δημιουργήσουμε. Προτείνει έναν δημιουργικό τρόπο σκέψης και μας καλεί να πειραματιστούμε μαζί του.

Βιβλιογραφία

A) Πηγές

α) Έργα των Ντελέζ και Γκουατταρί

1) Ελληνικές μεταφράσεις

Deleuze, Gilles και Félix Guattari. *Καπιταλισμός και σχιζοφρένεια: 1. Ο Αντι-Οιδίπους*. Μτφρ. Βασίλης Πατσογιάννης. Αθήνα: Πλέθρον, 2018.

_____. *Καπιταλισμός και σχιζοφρένεια: 2. Χίλια πλατόματα*. Μτφρ. Βασίλης Πατσογιάννης. Αθήνα: Πλέθρον, 2017.

_____. *Τι είναι φιλοσοφία;*. Μτφρ. Σταματίνα Μανδηλαρά. Αθήνα: Καλέντης, 2004.

β) Έργα του Ντελέζ

1) Ξενόγλωσσες πηγές

Deleuze, Gilles. “Contrôle et devenir.” Συνέντευξη με τον Antonio Negri. *Futur antérieur*, Άνοιξη 1990. <http://lesilencequiparle.unblog.fr/2009/03/07/controle-et-devenir-gilles-deleuze-entretien-avec-toni-negri/>.

_____. *Desert islands and other texts 1953-1974*. Μτφρ. Michael Taormina. Νέα Υόρκη, Λος Άντζελες: Semiotext(e), 2004.

_____. *Negotiations: 1972-1990*. Μτφρ. Martin Joughin. Νέα Υόρκη, Τσίτσεστερ: Columbia University Press, 1995.

_____. “Nomad thought.” Στο *The new Nietzsche: Contemporary styles of interpretation*, επ. David Allison, 142-149. Νέα Υόρκη: Dell, 1977.

_____. *Two regimes of madness: texts and interviews 1975-1995*. Μτφρ. Ames Hodges, Mike Taormina. Νέα Υόρκη, Λος Άντζελες: Semiotext(e), 2006.

Deleuze, Gilles και Claire Parnet. *Dialogues*. Μτφρ. Hugh Tomlinson και Barbara Habberjam. Νέα Υόρκη: Columbia University Press, 1987.

2) Ελληνικές μεταφράσεις

Deleuze, Gilles. *Διαφορά και επανάληψη*. Μτφρ. Κωνσταντίνος Μπουντάς. Αθήνα: Εκκρεμές, 2019.

- _____. *Η κοινωνία του ελέγχου*. Μτφρ. Παναγιώτης Καλαμαράς. Αθήνα: Ελευθεριακή Κουλτούρα, 2001.
- _____. *Ο Μπερζονισμός*. Μτφρ. Γιάννης Πρελορέντζος. Αθήνα: Scripta, 2010.
- _____. *Ο Νίτσε και η φιλοσοφία*. Μτφρ. Γιώργος Σπανός. Αθήνα: Πλέθρον, 2018.
- _____. *Φουκώ*. Μτφρ. Τάσος Μπέτζελος. Αθήνα: Πλέθρον, 2005.

γ) Έργα του Γκουατταρί

1) Ξενόγλωσσες πηγές

Guattari, Félix. *Lines of flight: for another world of possibilities*. Μτφρ. Andrew Goffey. Λονδίνο, Νέα Υόρκη: Bloomsbury, 2016.

_____. *Molecular revolution: psychiatry and politics*. Μτφρ. Rosemary Sheed. Λονδίνο: Penguin, 1984.

2) Ελληνικές μεταφράσεις

Guattari, Félix και Antonio Negri. *Από το πράσινο στο κόκκινο*. Μτφρ. Ελένη Τζιρτζιλάκη, Δημήτρης Δεληολάνης, Γιώργος Καραμπελιάς. Αθήνα: Κομμούνια, 1986.

Β) Δευτερεύουσα βιβλιογραφία

1) Ξενόγλωσσες μελέτες

Albertsen, Niels και Bülent Diken. “Society with/out Organs.” Στο *Deleuze and the Social*, επ. Martin Fuglsang, Bent Meier Sørensen, 231-249. Εδιμβούργο: Edinburgh University Press, 2006.

Alliez, Éric και Maurizio Lazzarato. *Wars and Capital*. Μτφρ. Ames Hodges. Λος Άντζελες: Semiotext(e), 2016.

Ansell-Pearson, Keith. *Germinal life: The difference and repetition of Deleuze*. Λονδίνο, Νέα Υόρκη: Routledge, 1999.

Bouaniche, Arnaud. *Gilles Deleuze: une introduction*. Παρίσι: Pocket, 2007.

Buchanan, Ian. *Deleuze and Guattari's Anti-Oedipus: a reader's guide*. Λονδίνο, Νέα Υόρκη: Continuum, 2008.

_____. *Deleuzism: A Metacommentary*. Εδιμβούργο: Edinburgh University Press, 2000.

Colebrook, Claire. *Gilles Deleuze*. Λονδίνο, Νέα Υόρκη: Routledge, 2002.

- DeLanda, Manuel. “Deleuze, Materialism and Politics.” Στο *Deleuze and Politics*, επ. Ian Buchanan, Nicholas Thoburn, 160-177. Εδιμβούργο: Edinburgh University Press, 2008.
- Dosse, François. *Gilles Deleuze & Félix Guattari: Intersecting Lives*. Μτφρ. Deborah Glassman. Νέα Υόρκη: Columbia University Press, 2010.
- Garo, Isabelle. “Molecular revolutions: the paradox of politics in the work of Gilles Deleuze.” Στο *Deleuze and Politics*, επ. Ian Buchanan, Nicholas Thoburn, 54-73. Εδιμβούργο: Edinburgh University Press, 2008.
- Goodchild, Philip. *Deleuze and Guattari: an introduction to the politics of desire*. Λονδίνο, Καλιφόρνια, Νέο Δελχί: SAGE Publications, 1996.
- Grosz, Elizabeth. *Becoming undone: Darwinian reflections on life, politics, and art*. Ντάραμ, Λονδίνο: Duke University Press, 2011.
- Holland, Eugene. *Deleuze and Guattari’s Anti-Oedipus: introduction to schizoanalysis*. Λονδίνο, Νέα Υόρκη: Routledge, 2001.
- _____. *Deleuze and Guattari’s A Thousand Plateaus*. Λονδίνο, Νέα Υόρκη: Bloomsbury, 2013.
- _____. “Deterritorializing “Deterritorialization”: From the “Anti-Oedipus” to “A Thousand Plateaus”.” *SubStance* 20, τεύχος 3 (1991): 55-65.
- Krause, Ralf και Marc Rölli. “Micropolitical Associations.” Στο *Deleuze and Politics*, επ. Ian Buchanan, Nicholas Thoburn, 240-254. Εδιμβούργο: Edinburgh University Press, 2008.
- Massumi, Brian. Πρόλογος στο *A thousand plateaus*, vii-xviii. Λονδίνο, Νέα Υόρκη: Bloomsbury, 2017.
- May, Todd. “The politics of life in the thought of Gilles Deleuze.” *SubStance* 20, τεύχος 3 (1991): 24-35.
- Mengue, Philippe. *Gilles Deleuze ou le système du multiple*. Παρίσι: Kimé, 1994.
- _____. “Micropolitique.” Στο “Le vocabulaire de Gilles Deleuze.” Επ. Robert Sasso, Arnaud Villani, *Les cahiers de noesis* 3 (Ανοιξη 2003): 251-259.
- Nail, Thomas. “No Gods! No Masters!: From ontological to political anarchism.” Στο *Deleuze and Anarchism*, επ. Chantelle Gray van Heerden, Aragorn Eloff, 31-46. Εδιμβούργο: Edinburgh University Press, 2019.
- Newman, Saul και Ernesto Laclau. *From Bakunin to Lacan: anti-authoritarianism and the dislocation of power*. Λάνχαμ, Μέριλαντ: Lexington books, 2001.

- Nunes, Rodrigo. "Politics in the Middle: for a political interpretation of the dualisms in Deleuze and Guattari." Στο *Deleuze and political activism*, επ. Marcelo Svirsky, 104-126. Εδιμβούργο: Edinburgh University Press, 2010.
- Patton, Paul. "Becoming-Democratic." Στο *Deleuze and Politics*, επ. Ian Buchanan, Nicholas Thoburn, 178-195. Εδιμβούργο: Edinburgh University Press, 2008.
- _____. "Conceptual politics and the war-machine in "Mille Plateaux"." *SubStance* 13, τεύχος 3 (1984): 61-80.
- _____. "Deleuze and democratic politics." Στο *Radical democracy: politics between abundance and lack*, επ. Lars Tønder, Lasse Thomassen, 50-67. Μάντσεστερ, Νέα Υόρκη: Manchester University Press, 2005.
- _____. *Deleuze and the political*. Λονδίνο, Νέα Υόρκη: Routledge, 2000.
- _____. "Order, exteriority and flat multiplicities in the social." Στο *Deleuze and the Social*, επ. Martin Fuglsang, Bent Meier Sørensen, 21-38. Εδιμβούργο: Edinburgh University Press, 2006.
- Sasso, Robert. "Avant-propos. I - Deleuze et les mots." Στο "Le vocabulaire de Gilles Deleuze." Επ. Robert Sasso, Arnaud Villani, στη φιλοσοφική επιθεώρηση *Les cahiers de noesis* 3 (Άνοιξη 2003): 7-13.
- _____. "Déterritorialisation / Reterritorialisation." Στο "Le vocabulaire de Gilles Deleuze." Επ. Robert Sasso, Arnaud Villani, στη φιλοσοφική επιθεώρηση *Les cahiers de noesis* 3 (Άνοιξη 2003): 82-100.
- _____. "Nouveau." Στο "Le vocabulaire de Gilles Deleuze." Επ. Robert Sasso, Arnaud Villani, στη φιλοσοφική επιθεώρηση *Les cahiers de noesis* 3 (Άνοιξη 2003): 266-271.
- Schaepelynck, Valentin. "«Machines de guerre»: entre concepts, institutions et expérimentation sociale." Στο *Agencer les multiplicités avec Deleuze*, επ. Anne Querrien, Anne Sauvagnargues, Arnaud Villani, 373-384. Παρίσι: Hermann, 2019, 380.
- Svirsky, Marcelo. "Introduction: beyond the royal science of politics." Στο *Deleuze and political activism*, επ. Marcelo Svirsky, 1-6. Εδιμβούργο: Edinburgh University Press, 2010.
- Zourabichvili, François. *Le vocabulaire de Deleuze*. Παρίσι: Ellipses, 2003.

2) Ελληνόγλωσσες μελέτες

Culr, Andrew. *Σκοτεινός Ντελέζ*. Μτφρ. Χλόη Κολύρη, Παναγιώτης Τριτσιμπίδας. Τρίκαλα: Επέκεινα, 2019.

Κολύρη, Χλόη. Επίλογος στο *Σκοτεινός Ντελέζ*, 145-155. Τρίκαλα: Επέκεινα, 2019.

Πρελορέντζος, Γιάννης. Επίμετρο στο *Ο Μπερζονισμός*, 165-181. Αθήνα: Scripta, 2010.

Σωτήρης, Παναγιώτης. “Γραμμές διαφυγής, μειονότητες, μηχανές πολέμου: μπορεί να υπάρξει μια ντελεζιανή πολιτική;” *Θέσεις*, τεύχος 135 (Απρίλιος-Ιούνιος 2016).
http://www.theseis.com/index.php?option=com_content&task=view&id=1339&Itemid=29.

_____. “Ο νομαδικός εμπειρισμός του Ζ. Ντελέζ.” *Θέσεις*, τεύχος 82 (Ιανουάριος-Μάρτιος 2003).
http://www.theseis.com/index.php?option=com_content&task=view&id=804.

Γ) Άλλες πηγές

Bergson, Henri. *Η δημιουργική εξέλιξη*. Μτφρ. Κ. Παπαγιώργης, Γ. Πρελορέντζος. Αθήνα: Πόλις, 2019.

_____. *Τά άμεσα δεδομένα της συνείδησης*. Μτφρ. Κ. Παπαγιώργης. Αθήνα: Καστανιώτη, 1998.

Foucault, Michel. *Ιστορία της σεξουαλικότητας: I. Η βούληση για γνώση*. Μτφρ. Τάσος Μπέτζελος. Αθήνα: Πλέθρον, 2011.

Σπινόζα, Μπαρούχ. *Ηθική*. Μτφρ. Ευάγγελος Βανταράκης. Αθήνα: Εκκρεμές, 2009.